

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

MALATYA'DA KADIN YOKSULLUĞU

Yüksek Lisans Tezi

Eda GÜZEL

Sivas
Ekim 2017

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

MALATYA'DA KADIN YOKSULLUĞU

Yüksek Lisans Tezi

Eda GÜZEL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Metin EROL

Sivas
Ekim 2017

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : SOSYOLOJİ
Bilim Dalı : GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ
Tezin Başlığı : MALATYADA KADIN YOKSULLUĞU
Savunma Tarihi : 13.09.2017
Danışmanı : PROF.DR.METİN EROL

	Unvanı - Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	: Prof.Dr. Faruk KOCACIK	
Üye	: Prof.Dr.Nevin Güngör ERGAN	
Üye	: Prof.Dr.Metin EROL	
Oy Birliği	☒ X	
Oy Çokluğu	☐	

Eda GÜZEL tarafından hazırlanan Malatya'da Kadın Yoksulluğu başlıklı tez,
kabul edilmiştir. 13/09/2017

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Öğrencinin Adı SOYADI

Eda GÜZEL

TEŐEKKÜR

Bu tezin tüm aŐamalarında katkısı olan ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen değerli tez danıŐmanım Prof. Dr. Metin Erol'a, bana her türlü desteği veren kıymetli hocam Prof. Dr. Faruk Kocacık'a, çalışma s¼recinde her zaman yanımda olan ve beni destekleyen değerli aileme ve sevdiklerime teŐekk¼r ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	4
1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	7
1.5. Araştırmanın Yöntemi	8
1.6. Araştırma Sahasının Seçimi	9
1.7. Görüşmeler Sırasında Yaşananlar Ve Karşılaşılan Güçlükler	9
II. BÖLÜM	11
2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	11
2.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR	11
2.1.1. YOKSULLUK	11
2.1.1.1. Mutlak-Görelî Yoksulluk	12
2.1.1.2. Objektif –Subjektif Yoksulluk	13
2.1.1.3. Gelir Yoksulluğu	15
2.1.1.4. İnsani Yoksulluk	15
2.1.1.5. Kırsal Yoksulluk	16
2.1.1.6. Kentsel Yoksulluk	16
2.2. Bourdieu Sosyolojisi: Sermayeler Ve Habitus	17
2.3. Yeni Yoksulluk	22

2.4. Sosyal Dışlanma	23
2.5. Yoksulluk Kültürü	25
2.6. Yapabilirlikten Yoksulluk	26
2.7. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE TÜRK KADININ KONUMU	27
2.7.1. İslamiyet Öncesi Türk Kadınının Konumu	28
2.7.2. İslamiyet'ten Sonra Türk Kadınının Konumu	29
2.7.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Kadınının Konumu	33
2.8. KADIN YOKSULLUĞU	35
2.9. KADIN YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ	38
2.9.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	38
2.9.2. Kadın İstihdamı	39
2.9.3. Eğitim Yoksunluğu	42
2.9.4. Sosyal Koruma Yoksunluğu ve Sağlığa Eşitsiz Erişim	43
2.9.5. Diğer Faktörler	45
III. BÖLÜM	46
3. ARAŞTIRMA EVRENİNE AİT GENEL BİLGİLER	46
3.1. Malatya ilinin Konumu ve Coğrafik Özellikleri	46
3.2. Malatya ilinin Demografik Özellikleri	46
3.3. Malatya ilinin Ekonomik Özellikleri	47
3.4. Malatya ilinde İşgücü ve İstihdam	48
3.5. Malatya'da Yoksulluk	48
IV. BÖLÜM	51
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	51
4.1. Araştırmanın Bulguları	51
4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	51
4.1.2. Eğitim Ve Yoksulluk	56
4.1.3. İş/İstihdam Ve Yoksulluk	58
4.1.4. Sağlık Ve Yoksulluk	60
4.1.5. Yoksulluk Döngüsü/Yoksulluk Kültürü Ve Yoksulluk	62
4.1.6. Kişisel İhtiyaçlar Ve Yoksulluk	63
4.1.7. Hayaller Ve Yoksulluk	64
4.1.8. Kadın Ve Yoksulluk	66

4.1.9. Yoksulluk Ve Çocuklar	72
V.BÖLÜM	75
5.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	75
5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER	77
KAYNAKÇA	81
Ek 1: GÖRÜŞME FORMU	90
Ek 2: KADINLARLA GÖRÜŞMELER ÖZET BİLGİ	92
ÖZ GEÇMİŞ	99

ÖZET

İnsanlık tarihinde her dönem var olmuş toplumsal bir sorun olan yoksulluk, günümüzde de çözülmesi gereken çok boyutlu bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde birçok insan beslenme, barınma, giyinme ve sağlık ihtiyaçları gibi temel yaşam haklarından mahrum bir şekilde hayatını sürdürmektedir. Bu mahrumiyetler içinde yaşayanların ise, büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Bu çalışma, derinlemesine görüşme yöntemi kullanılan nitel bir araştırmadır. Saha çalışmasında Malatya şehir merkezinde gelir düzeyi düşük hanelerde yaşayan 20 kadın ve gelir düzeyi yüksek hanelerde yaşayan 20 kadın olmak üzere toplam 40 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde farklı gelir düzeylerine sahip kadınların içinde buldukları sosyal çevre ile yaşam alanlarına dair birçok unsurun araştırılarak değerlendirilmesi ile kadınların yoksulluktan ne anladıkları, nasıl etkilendikleri ve yoksullukla mücadele yolları açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonuçları, kadınların yoksulluğunun sadece gelir odaklı yoksulluk yaklaşımlarıyla açıklanamadığını göstermektedir. Toplumsal cinsiyet normları etrafında yoksul kadınların eğitim, çalışma, özgürce karar alma gibi hakları kısıtlanmakta, ekonomik olarak da bağımsız hale gelmesi engellenmektedir. Bunlara ek olarak yoksul kadınların toplumda ve ailede ikinci plana itilmeleri ve bu durumu kabullenerek “öğrenilmiş çaresizlik” içerisinde olmaları kadının yoksulluğunu devam ettiren kısır bir döngü haline gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluğun Kadınsılaşması, Kadın Yoksulluğu, Toplumsal Cinsiyet, Yoksulluk Yaklaşımları, Sosyal Dışlanma, Habitus, Sermaye

ABSTRACT

As a social problem which has existed in all periods of human history, today, poverty continuous to exist as a multi-dimensional problem which has to be solved. In today's, many people maintain their life without inherent life rights such as nutrition, sheltering, dressing and health care. Among these people who live in lack of these rights, great amount of the population are of women.

This study is a qualitative research in which deep interweaving method is used. In the fieldwork of this study, semi-structured interviews were made in Malatya city center with 40 women, 20 of whom live in low-income families and another 20 of whom live in high-income families. During the interviews, by searching for and evaluating the factors about the women's social environments and living quartets, it has been intended to explain what the women understand from poverty, how they are affected from poverty and how they cope with it.

Research results indicate that poverty of women cannot be explained with poverty approaches that focus on solely income. Because of the gender norms, poor women have not only been inhibited from their right to education, right to work and right to make a decision freely but also they have been restrained from becoming economically independent. In addition to these, poor women's secondary position in their families and in the society and their learned helplessness attitudes towards this situation cause female poverty become a vicious circle.

Keywords: Poverty, Feminization Of Poverty, Women's Poverty, Gender, Poverty Approaches, Social Exclusion, Habitus, Capital

KISALTMALAR

BM ..... Birleşmiş Milletler

CEDAW..... Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi

ILO..... Uluslararası Çalışma Örgütü

IMF ..... Uluslararası Para Fonu

SYDV ..... Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

TÜİK ..... Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Malatya'nın Yoksulluk Haritası.....	45
Tablo 2: Malatya'nın Yoksulluk Envanteri.....	46
Tablo 3: Gelir Düzeyi Düşük Hanelerdeki Katılımcıların Demografik Özellikleri	47
Tablo 4: Gelir Düzeyi Düşük Hanelerdeki Katılımcıların Ekonomik Özellikleri	47
Tablo 5: Gelir Düzeyi Yüksek Hanelerdeki Katılımcıların Demografik Özellikleri	49
Tablo 6: Gelir Düzeyi Yüksek Hanelerdeki Katılımcıların Ekonomik Özellikleri	50

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde her zaman var olan bir sorun olan yoksulluk, en genel anlamıyla, insanların günlük temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Yoksulluk, sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal, siyasal, kültürel boyutları olan, gelişmiş ve azgelişmiş bütün ülkeleri ilgilendiren küresel boyutlara sahip karmaşık bir sorundur. Yoksulluk sorunundan etkilenen kesimlerin görünüşü gerek sayıca gerekse nitelik açısından zamanla değişmekle beraber, yoksulluğun anlamı ve yoğunluğu giderek farklılaşmaktadır. Bu farklılık daha çok yoksulluğun ortaya çıkardığı etkiler bağlamında görülmektedir

Toplumda bazı kesimler yoksulluk karşısında daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadırlar. Bu dezavantajlı grupta yer alanlara örnek olarak; yaşlılar, hastalar, özürlüler, çocuklar ve kadınlar vb. verilebilir. Bu grup içerisinde kadınların, toplumsal cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlikler sebebiyle eğitim, sağlık hizmetleri, istihdama katılım gibi, mevcut fırsat ve kaynaklardan erkeklere göre daha az yararlanabilmeleri, özellikle gelir elde etme ile yoksulluk arasındaki ilişki düşünüldüğünde, toplumda kadınların yoksulluğu, diğer kesimlere göre çok daha fazla ve derinden yaşamalarına neden olmakta ve yoksullukla baş etmede kadınlar, kendilerine özgü tarz ve mücadeleler geliştirmektedirler. Bunda da en önemli faktör; kadınların toplumsal yaşamda erkeklere göre farklı rol ve sorumluluklar üstlenmeleridir. Buna karşılık kadınlara verilen imkânlar çoğunlukla erkeklerinki gibi olmamaktadır. En temelde aile kurumu içerisinde erkek çocuğa yapılan yatırımla kız çocuğa yapılan yatırım aynı olmamaktadır. Yaşam boyunca kız çocukları erkek çocukları kadar şans ve fırsatlara sahip olamamaktadırlar. Kadınların yoksullaşma süreci ve yoksunlukları bu nedenle de farklılık gösterebilir.

“Dünyada 2.8 milyar yoksul insan olduğu, bunlar içerisinde mutlak yoksul olarak kabul edilen (günde bir dolardan daha az gelikle geçinen) yoksulların sayısının ise 1,3 milyar olduğu bilinmektedir. Mutlak yoksulların üçte ikisini de (950 milyon) kadınlar oluşturmaktadır. Bütün yoksullar içinde ise kadınların oranı %70 civarındadır”(Şengül, Fisunoğlu 2014:1). Bu oranlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de, bütün ülkelerde kadınlar dezavantajlı konumlarından dolayı yoksulluğu

çok daha fazla yaşamaktadırlar. Türkiye’de de durum pek farklı değildir. “Türkiye’de görece yoksulluk içinde yaşayan 27 milyon kişinin üçte ikisini de kadınlar oluşturmaktadır”(Balkır, Apaydın 2011: 42).

Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizlikler sebebiyle kadına sınırlı yaşam alanı verilmiş, kadının toplumsal yaşama katılımı engellenmiş, benzer etkenler sonucu kadınlar erkeklere göre daha ağır biçimde yoksullukla karşılaşmıştır. Bu durum, “yoksulluğun kadınsılaşması” tanımının literatüre girmesine neden olmuştur. Eğitim olanaklarından yoksun, mesleği olmayan, enformel sektörde çalışan, sosyal güvence kapsamı dışına itilen, korumasız bunların yanında, hem kadın hem de eş ve anne olmanın getirdiği yükün altında yaşamını sürdürmek zorunda kalan kadın için yoksulluk kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yoksulluğu anlamaya çalışırken, gerek nedenleri ve gerek etkileri açısından, birçok bileşen çerçevesinde ele alınmasında yarar vardır. Bir önceki neslin aile içi ilişkilerin ve sağlık durumunun yoksulluğa etkisi, kadının gözüyle yoksulluk ve kadınların kendisini nasıl tanımladığı yoksulluğu çözümlenmede kullanılacak bileşenlerin sadece birkaçıdır.

Yoksulluk sorununun günümüz dünyasında neredeyse kadınla özdeş hale gelmesi nedeniyle, kadının yoksulluktan ne anladığı, nasıl etkilendiğini ve yoksullukla mücadelesini anlama amacıyla yapılacak çalışmalara ihtiyaç artmaktadır. Kadınların içinde buldukları sosyal çevrede, yaşam alanlarına ait pek çok unsurun anlaşılması ve değerlendirilmesi önemlidir.

Tez konusu olarak kadın yoksulluğu belirlenmiştir. Kadınların hangi sebeplerden dolayı yoksul oldukları, yoksulluktan ne ölçüde etkilendikleri, yoksulluğu nasıl yaşadıkları, sosyo-ekonomik seviyelerinin ne olduğu, ne tür bir mağduriyetin içerisinde buldukları ve görüşme kapsamında farklı gelir düzeyine sahip kadınların Bourdieu’nun sosyolojisinden hareketle yoksulluk konusundaki algılamaları, düşünceleri ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak aydınlatmak bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede kadın yoksulluğu konusu, Malatya

kent merkezinde derinlemesine görüşme tekniğiyle araştırılarak bulgular elde edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle tezin genel çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın metodolojisi belirlenmiştir. Bu bölümde araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. İkinci bölümde yoksulluk olgusu kavramsal ve kuramsal açıdan ele alınacaktır. Bu bölümde yoksullukla ilgili çeşitli kavramlara değinilecek ve bu kavramlar kısaca açıklanacaktır. Ayrıca tarihsel süreç içinde Türk kadınının konumu, kadın yoksulluğu ve onu etkileyen faktörler üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde, araştırma evrenine ait genel bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara ve yorumlamalarına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise, araştırma bulgularının ve tezin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, kadın yoksulluğudur. Uygarlık kadın ve erkek cinsinin birlikte, ortak çalışmalarının bir ürünüdür. Ancak ne var ki kadın cinsi tarihin her döneminde uygarlığın nimetlerinden erkeğe oranla daha az yararlanmış, ulus gelirlerinden daha az pay almıştır. Nitekim öğretim kurumundan mezun olmama, bir mesleği bulunmama, işinin olmaması, düşük ücretlerle ve uzun süreli çalışma durumunun erkeğe oranla kadınlarda daha fazla görülmektedir. Belki daha da önemlisi kadın ve erkek arasındaki bu tür farklılıkların olağan ve kader olarak değerlendirilmesidir. Bu durum, bir olgu olarak “Kadın Yoksulluğu” ifadesiyle kavramlaştırılmıştır. Oysa çocuğun hayata hazırlanmasından ev içi ekonomisinin yönetilmesi (ya da hiç olmazsa ev için ayrılmış olan tahsisatın harcanması), aile tasarruflarının gerçekleşmesi, beğeni ve tercihleriyle nelerin ne şekilde ve ne miktarda üretilmesi konularında yönlendirerek piyasa güçlerini etkilemesi gibi birçok alanlarda kadının önemli işlevlere sahip olduğu bilinmektedir.

Yoksulluk, sadece iktisadi ya da maddi (somut) kültür alanıyla bağlantılı bir olgu değildir. Çünkü yoksulluk, aynı zamanda kendisine özgü maddi olmayan (somut olmayan kültür) ve manevi kültür öğeleriyle birey ve grupların insanı, eşyayı, çevreyi, toplumu ve doğayı algılama ve anlama tarzlarını etkileye bilmekte giderek Pierre Bourdieu’ nin deyişiyle onların kültürel sermayesinin sınırlarını çizebilmektedir. Çünkü sonuçta yoksulluk, aynı zamanda toplumsal bir konumdur ve her konumun kendisine özgü kalıplaşmış bilgi, beceri ve yetenek portföyleri bulunmaktadır. Böylece birey ve grupların eğitiminin, çalışmalarının, yeteneklerinin, deneyimlerinin ve potansiyelinin bir çerçevesini oluşturur.

O yüzden son yıllarda yoksulluk çalışmalarının gittikçe önem kazandığını ifade etmek mümkündür. Yaklaşık 200 yılı aşkın bir geçmişi olan yoksulluk konusuna (Rowntree 1901) ekonomik ve istatistik dışında diğer disiplinlerin ilgi duymasıyla geniş bir alan oluşmuştur. Bu süreçte yoksulluk olgusunun karşılık geldiği sosyal gerçeklikler daha mikro düzeyde ele alınmıştır. Bu durumun

örneklerinden biri de toplumsal cinsiyet eksenli yoksulluk çalışmalarıdır. Yoksulluk konusunda cinsiyetin özellikle de kadının ön plana çıkmasında kadınların; hane içi konumu, mülkiyet, eğitim, kaynakların kullanımı, hane içi karar alma süreçleri, gelir ve istihdam gibi alanlarda erkeklerle eşitsiz bir konumda olmaları ile ilgili tartışmaların yanı sıra bazı özel araştırmalarda (Pearce 1978) kullanılan nesnel kriterlere göre tespit edilen çok yüksek yoksulluk oranları belirleyici olmuştur. Bu anlamda “yoksulluğun kadınsılaşması” tartışmaları gündeme gelerek yoksulluk konusunda özellikle kadın merkezli analizlere yer verilmeye başlanmıştır.

Yoksulluğun kadınlar için gerçekten önemli bir sorun olduğu uluslararası bir platformda ilk defa 1995’de Pekin’de toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı’yla kabul edilmiştir. Bu konferansta, “Yoksulluk bütün hane halkını etkiler ama hane halkının refahına ilişkin iş ve sorumluluklardaki toplumsal cinsiyet farklılığı yüzünden kadınların yükü daha ağırdır, çünkü onlar artan mahrumiyet koşullarında hane halkının tüketim ve üretimini idare etmeye çalışırlar”.(50.madde) ifadesi yer almıştır. Ayrıca hükümetler son on yılda kadınların yoksulluğunun, erkeklerinkiyle kıyaslanamayacak kadar hızlı arttığını kabul etmişlerdir.

Yoksulluk ve kadın odaklı ilk çalışmalardan bu yana geçen otuz yılı aşkın süreçte, bugün kategorik olarak kadın yoksulluğu tartışmalarındaki genel eğilim, erkeklerle sadece yoksulluk oranları ile bir kıyaslamadan çok, kadınların yoksulluğu daha derin ve şiddetli yaşayan sosyal bir kategori ön kabulüyle temellenmektedir.

Bu bağlamda araştırmamızda, kadın yoksulluğunu belirleyen birtakım faktörler üzerinde durulmuştur. Bu faktörlerin başında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim yoksunluğu, istihdam sorunu, sosyal koruma yoksunluğu gibi sorunlar gelmektedir.

Araştırma çerçevesinde yoksulluk konusunda farklı gelir düzeylerine sahip kadınların sosyo-demografik özellikleri, hane içinde karar verme mekanizmalarına katılımı, ekonomik özellikleri, üretime katılımları, sosyal dayanışma örüntüleri, yoksunlukları ve kadınların yoksulluğu nasıl algıladıkları da irdelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yukarıda da değinildiği gibi kadın yoksulluğu, tarihsel bir olgudur. O nedenle bir araştırma konusu olarak yoksulluk olgusuna birçok perspektiflerden bakılabilir. Örneğin kadın yoksulluğu ile iktisadi sistem, yönetsel sistem ya da terbiye sistemi arasındaki bağlantılar araştırılabilir. Ya da kadın yoksulluğunun tarihsel, iktisadi, yönetsel ve sosyal-kültürel nedenleri gözden geçirilebilir. Ancak bu çalışmada kadın yoksulluğunun nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. O yüzden bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevaplar bulunmaya çalışılacaktır:

Acaba kadın yoksulluğu, bir annenin çocuklarını hayata hazırlamasında ve onları öğrenim görmeye motive etmede ne ölçüde rol oynamaktadır? Acaba yoksulluk ile kadının gruba aidiyet duygusuyla bağlanması arasında bir bağlantı var mı? Acaba kadın yoksulluğu tekrar tekrar yeniden üretilen bir olgu mudur?

Farklı gelir düzeylerine sahip kadınların eğitim, istihdam, sosyal güvence, sağlık sorunları ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gibi faktörlerle yoksulluktan etkilenme düzeyleri, kadın yoksulluğunu algılamaları ve bu konudaki düşünceleri tespit edilip; kadın yoksulluğu konusunda farklı bakış açıları ortaya konarak yoksulluğun azaltılması için çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yoksulluk, tüm insanlık için temel bir problem olmakla beraber eşitsiz cinsiyet rolleri ekseninde ağırlıklı olarak kadınları etkilemesi açısından önemlidir. Özellikle Diana Pearce'in Amerika'da yaptığı çalışma ile "18 yaş üstü 15 milyon yoksulun yaklaşık üçte ikisinin kadınlardan" (Pearce 1978:28) oluştuğunu belirtmesi, "dünyadaki tüm yoksullar içinde kadınların oranının %70 civarında" (Şengül, Fisunoğlu 2014:1) olması, Türkiye'de de "görelî yoksulluk içinde yaşayan 27 milyon kişinin üçte ikisini de kadınlar oluşturmaktadır" (Balkır, Alpaydın 2011:42) tespiti, yoksulluğun kadınlar için önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Nitekim, 1995'te Pekin'de toplanan Birleşmiş Milletler 4. Dünya Kadın Konferansı'nda yoksulluğun kadınları daha fazla etkilediğinin vurgulanması ile kadın yoksulluğunun bir dünya sorunu haline gelmiştir.

Araştırmamızda, kadın yoksulluğunun ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel sonuçları üzerinde durulmaktadır. Bunun nedeni, kadın yoksulluğunun bir olgu olmasından ötürü sonuçlarının da beklenen olaylar olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışma en az iki nedenden paradigma, grup ilişkileri, toplumsal ilişki kanalları sayısı arasındaki bağlantıları keşfederek bilime katkıda bulunması açısından önemlidir. Farklı gelir düzeylerine sahip kadınların yoksulluğa bakış açılarındaki ekonomik, toplumsal ve kültürel farklılıkların ortaya konup yoksulluğun asgari düzeye inmesi için, çözüm önerisi sunması açısından önemlidir. İkincisi ise kadın yoksulluğu önlenemese bile araştırmamız yoluyla keşfedilecek bağıntılardan yola çıkarak yoksulluk olgusunun başta çocuğun hayata hazırlanması olmak üzere yukarıda sayılan konulardaki olumsuz sonuçlarının ortaya çıkmaması konusunda önleyici tedbirlerin alınmasına yönelik politikalara dayanak oluşturabilecektir.

1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Kadın yoksulluğu, kapsamı geniş bir olgudur. O yüzden bu çalışmada sadece kadın yoksulluğunun sonuçları üzerinde durulmaktadır. Diğer ekonomik nedenler, işgücü ve zaman gibi sınırlılıklardan dolayı araştırma evreni olarak Malatya merkez ilçesi alınmıştır.

Araştırmanın en önemli sınırlılığı “kadın yoksulluğu” sözcüğüyle kavramlaştırılan olgunun ölçülmesinde karşılaşılan sorundur. Çünkü yoksul kimdir sorusuna çok farklı cevaplar verilmiştir. Ancak bu cevapların hemen hepsi, operasyonel tanımlamaları içerdiğinden yoksul olanlarla olmayanlar arasındaki sınırları çizmeye yarayan ölçütler sorunlu ve güvenilirliği ve geçerliliği tartışmalıdır. Örneğin TUIK’in geliştirmiş olduğu yoksulluk ölçütü, etik bir yaklaşımla aylık Eylül 2016 tarihinde dört kişilik bir aile için 4515 TL olarak belirlenmiştir. Oysa önemli olan, TUIK’in bir gelir grubuna sen yoksulsun demesinden çok, o gelir grubunun kendisini yoksul hissedip etmemesidir. Çünkü yoksulluğun bireyler üzerindeki biyo-psiko- sosyal-kültürel etkileri, onların kendileri yoksul olarak algılamaları sonucu ortaya çıkabilmektedir. O yüzden önemli olan dıştan bakışla bir ailenin yoksul olup olmaması değil, o ailenin kendisini yoksul olarak algılayıp algılamadığıdır. O nedenle bu çalışmada emik yaklaşım kullanılarak yoksulluk durumu, kadınların kendilerini yoksul olarak değerlendirip değerlendirmediklerine bakılarak saptanmıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nitel araştırma kapsamında olup, yöntemi derinlemesine görüşmedir. “Görüşme yönteminin tercih edilmesinin sebebi ise görüşme yönteminin doğasında yer alan güçlü yönleridir. Bunlar ise esneklik, yanıt oranı, sözel olmayan davranış, ortam üzerindeki kontrol, soru sırası, anlık tepki, veri kaynağının teyit edilmesi, tamlık ve derinlemesine bilgidir” (Bilim 2007: 11). Görüşme türü yarı yapılandırılmış görüşmedir. Görüşmeler esnasında kadınların sorulara daha açık ve net bilgiler verebilmesi için, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Böylelikle görüşme esnasındaki duruma göre sorulan sorulara esneklik kazandırılmıştır.

Araştırma, karşılaştırmalı bir araştırmadır. Araştırma evreni, kendilerini yoksul ve varlıklı olarak algılama durumuna göre iki kategoriye ayrılmış ve bu kategoriler, duygu, düşünce, performans ve paradigmaları bakımından karşılaştırılmış ve aralarında bir farkın olup olmadığı keşfedilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın hedef grubunu yoksul kadınlar oluşturmaktadır. Kontrol grubunu ise varlıklı kadınlar oluşturmaktadır. O yüzden araştırmanın gözlem birimi kadındır. Ancak kadın, sonuçta bir ailenin üyesi olduğundan araştırmanın örneklem birimi ailedir. Dolayısıyla örneklem evrenini aileler oluşturmaktadır. Araştırmada küme örneklem tekniği kullanılmıştır. Buna göre evren ilk önce yoksulluk durumuna göre iki kümeye ayrılmış ve daha sonra her kümeden rastlantısal örnek seçilmiştir.

Veri analizi yöntemi olarak ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, “çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır” (Yıldırım ve Şimşek’ten aktaran, Özdemir 2010:336). Doğrudan alıntılarla beslenen bu analiz türü ile farklı gelir düzeylerine sahip kadınların, yoksulluk konusundaki duyguları, düşünceleri ve algılamaları konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

1.6. Araştırma Sahasının Seçimi

Araştırma alanının seçimi konusunda Malatya il sınırı belirlenmiştir. Bunun nedenlerinden biri pratik olması; yaşanan kentin dışında yapılacak bir araştırma ulaşım, bölgeyi tanıma, zamanı değerlendirme gibi birçok güçlüğü beraberinde getireceğinden sahanın Malatya içerisinde olması tercih edilmiştir.

Bu tercihin ardından araştırma sorunsalı ve dış olanaklar uzlaştırılmaya çalışılarak doğru bölgenin neresi olduğunun saptanmasına geçilmiştir. Uygun araştırma sahasının seçilmesinde incelenen ana sorunlar olan yoksulluk ve kadın yoksulluğu çerçevesinde aranan ölçütlerin getirdiği zorunluluklar kadar araştırma için uygun aktörlerin gönüllü olarak konuşmaları gibi ilkelerden gelen zorunluluklar da göz önüne alınmıştır. Bu doğrultuda Malatya şehir merkezinde yapılan yoksulluk çalışmasının verilerinden hareketle, Malatya'da ağırlıklı olarak yoksulluğun yaşandığı 4 mahalle seçilmiştir. Bu mahalleler, Yamaç Mahallesi, Taştepe Mahallesi Ve Melekbaba Mahallesi ve Kiltape Mahallesi'dir. Bu mahallelerde evler genelde gecekondur şeklinde olup; yüksek katlı apartmanlar bulunmamaktadır. Bu mahallelerde gelir düzeyi düşük hanelerdeki 20 kadın görüşmeci olarak seçilmiştir. Bunun yanında kontrol grubunu oluşturan gelir düzeyi yüksek hanelerdeki kadınların yaşadığı, yoksulluk oranının çok düşük olduğu lüks sitelerin yer aldığı 2 mahalle seçilmiştir. Bu mahalleler, Turgut Özal ve İnönü mahalleleridir. Bu mahallelerde genel olarak lüks siteler, villa tipi konutlar bulunmaktadır. Bu mahallelerde gelir düzeyi yüksek hanelerden 20 kadın görüşmeci seçilmiştir.

1.7. Görüşmeler Sırasında Yaşananlar Ve Karşılaşılan Güçlükler

Görüşmeler büyük ölçüde araştırmaya katılan kadınların evlerinde ve hane üyelerinden ayrı bir odada rahat cevap verebilmeleri açısından yalnız başlarına gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunu oluşturan yüksek gelir düzeyine sahip kadınların iş yerlerinde de görüşmeler yapılmıştır. Bazı hassas sorular karşısında görüşmeciler savunmaya geçmiştir, dolayısıyla zaman zaman verilen cevapların gerçekten uzaklaşmış olabileceği göz ardı edilmemiştir. Her iki grupta da görüşülen kadınlardan bazıları görüşmeler için komşularıyla tanışmada aracı olmuştur.

Gerek iş yerinde gerekse kendi evlerinde görüşülen kişiler genelde güler yüzlü ve ilgili bir tutum sergilemişlerdir. Görüşmeyi baştan reddeden ya da sorulara kısa cevaplar vererek araştırmaya karşı olumsuz ve kuşkulu bir tutum sergileyen birkaç kişiyle de karşılaşmıştır. Araştırma süresince karşılaşılan en önemli güçlük yapılan görüşmelerin yazılarak kaydedilmesi olmuştur. Görüşme kapsamındaki bazı kişiler, ses kayıt cihazı ile görüşmeyi reddettikleri için ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Bu sebeple görüşmede sorulara verilen cevapların birebir kayıt altına alınması için iki kişi tarafından yazılmıştır. Sorulara verilen cevaplar bazen konuşma hızıyla yazılamadığı için ifadelerin bire bir kaydedilmesinde ve rapora yansıtılmasında güçlük çekilmiştir.

Karşılaşılan güçlüklerden biri de görüşülen kişilerin ilgili tutumlarına karşın kendi işleri ile meşgul olmalarıdır. Görüşme sırasında kadınlar çoğunlukla bir taraftan soruları dinlemek bir taraftan da yanlarındaki çocuklarıyla ilgilenmek durumunda oldukları için, aynı zamanda iş yerlerinde görüşme yapıldığı sırada vakitlerinin kısıtlı olması zaman zaman sorun yaratmıştır.

Yapılan görüşmelerde isimlerin gizli tutulacağı, ifadelerin farklı yerlerde kullanılmayacağı önemle belirtilmiştir. Böylelikle kadınların daha rahat bir şekilde sorulara cevap verilmesi sağlanmıştır. Görüşmeler yaklaşık bir saat sürmüştür. Görüşme yapılan kadınların isimleri yerine, gelir düzeyi düşük hanelerde görüşülen kadınlara sırasıyla “D1,D2...gibi” kodlar verilmiştir. Gelir düzeyi yüksek hanelerde görüşülen kadınlara ise sırasıyla “Y1,Y2...gibi” kodlar verilerek gizlilik sağlanmıştır.

II. BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olan yoksulluk, tarihin her döneminde ve hemen her toplumda var olan iktisadi, sosyal, kültürel boyutları olan çok yönlü bir sorundur. Çok yönlü bir sorun olan yoksulluğun tanımlanması çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, mutlak yoksulluk-görelî yoksulluk, objektif yoksulluk- subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk, kırsal yoksulluk, kentsel yoksulluk bu tanımlamaların sadece bir kaçıdır. Bu bölümde de araştırmada kullanılan bu tanımlamalar hakkında kısa bilgiler verilecektir.

2.1.1.YOKSULLUK

Yoksulluk, her zaman var olan toplumsal bir sorundur. Değişen ise, yoksulluk sorununun nitel ve nicel boyutlarıdır. Yoksulluğu tanımlamak gerekirse, “genellikle maddî kaynaklardan, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durum” (Marshall 1999:824) ya da daha genel bir ifadeyle, insanların temel gereksinimlerini karşılayamaması durumudur.

Şenses’e (2009:62-63) göre, “üzerinde görüş birliğine varılmış bir yoksulluk tanımı olduğu söylenemez. Tanımlar, yoksullara bakış açılarına göre değişik değer sistemlerine sahip bir toplumsal yapıdan bir diğerine ve zaman içinde değişiklik göstermektedir.” Genellikle, “insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama durumu” veya çok benzer biçimlerde “mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu” ve “yaşamda kalmak için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamaması durumu” olarak tanımlanmaktadır.

Yoksulluk tanım ve ölçümünde, salt ekonomik ölçütlerin mi yoksa bunlara ek olarak sosyal kültürel ve siyasal ölçütlerin mi dikkate alınacağı sorusunun üzerinde durulması gerekir. Yoksulluk araştırmalarında yakın bir geçmişe kadar daha kolay nicelleştirilebildikleri için genelde ekonomik ölçütlerin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Yoksulluk sorunu sadece ekonomik ölçütlere göre açıklandığında dahi gelir ve tüketim harcamaları başta olmak üzere birçok farklı ölçütü kapsayan

göstergelerle karşılaşmaktayız. Ancak son otuz yılda yoksulluğu açıklamada ekonomik ölçütlerin yanında sosyal ve siyasal ölçütlerin yoksulluğun belirlenmesinde dikkate alınması gerekliliği kabul edilmektedir. Çünkü yoksulluk sorununun algılanması kişiden kişiye, içinde yaşanılan topluma ve coğrafik farklılıklara göre değişebilir. Yoksulluk kavramının salt gelire bağlı olup olmadığının sorgulanması yeni tanımlamaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yoksulluk, birçok farklı ölçüte göre tanımlanabilir. Ölçütlerin fazla olması ve değişik durumlar içermesi nedeniyle birden fazla tanım bulunmaktadır.

2.1.1.1.Mutlak-Görelî Yoksulluk

Yoksulluk yaygın biçimde, mutlak yoksulluk ve görelî yoksulluk olarak iki ayrılır. Mutlak ve görelî yoksulluk arasındaki temel ayrım, yoksulluk çizgisinin belirlenmesi aşamasında ortaya çıkmaktadır. Mutlak yoksullukta, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu minimum gereksinimler üzerinden bu çizgi belirlenirken, görelî yoksullukta ise, toplumun ortalama gelir düzeyi temel alınarak yoksulluk oranı belirlenmektedir.

Mutlak Yoksulluk, hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması, beslenme, barınma, giyinme ve sağlık ihtiyaçlarını yeterince karşılayamaması durumudur. Şenses(2009:64)' e göre "1970'li yılların ilk yarısında, Dünya Bankası ve Uluslar arası Çalışma Örgütü'nün (ILO) çalışmalarında ön plana çıkan ve yoksulluğu gıda, sağlık, eğitim, barınma gibi ihtiyaçların karşılanması esasına göre tanımlayan Temel İhtiyaçlar yaklaşımı da özünde" bir mutlak yoksulluk yaklaşımı olarak nitelenebilir.

Dünya Bankası kıstaslarına göre, uluslararası karşılaştırmalarda mutlak yoksulluk, satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 1, 2,15 ve 4,30 ABD Doları seviyesi olarak belirlenmiştir. Kişi başı günlük 1 Dolar sınırı gelişmemiş/az gelişmiş bölgeler için kullanılması tavsiye edilen aşırı yoksulluk sınırını, 2,15 Dolar az gelişmiş/gelişmekte olan bölgeler için tavsiye edilen ortalama yoksulluk sınırını, 4,3 Dolar ise gelişmiş bölgeler için tavsiye edilen yüksek yoksulluk sınırını göstermektedir (Doğan 2014:9-10).

Mutlak yoksulluk yaklaşımının tercih edilmesinin nedeni, yoksulluk konusunda uluslar arası karşılaştırmalar yapılabilmesine olanak vermekte ve küresel bir yoksulluk sınırı belirlenerek ülkeler arasındaki farklı gelir dağılımı ve koşullara rağmen uygulanabilmesidir.

Mutlak yoksulluk kavramı, daha çok günlük kalori ihtiyacı ölçüt olarak alındığından dolayı, bireyin toplumsal ihtiyaçlarını neredeyse tamamen dışarıda bırakmasıyla, genel yoksulluğu ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Bu eksikliği giderebilmek için görelî yoksulluk kavramı türetilmiştir.

Görelî Yoksulluk, Giddens (2005:309)'a göre yoksulluk evrensel bir yoksulluk standardına göre ölçülemeyeceği gibi kültürel olarak tanımlanmalıdır. Görelî yoksulluk kavramı ise, birey veya hane halkının toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumunu ifade eder. “Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanmakta ve refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilmektedir”(Ensari 2010:10).

Görelî yoksulluk, yoksulluğu bireyin gereksinmelerini karşılama durumu bakımından toplumun diğer bireylerinin durumuna göre tanımlamakta ve mutlak gelir düzeyinden çok gelirin ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanmaktadır. Mutlak yoksullukta yoksulluğun boyutu hesaplanırken; görelî yoksullukta ise o toplumda yoksulluğun olduğu düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle, mutlak yoksulluk yaklaşımına göre, bir toplumda hiç kimsenin yoksul olmaması olası iken; görelî yoksulluk yaklaşımına göre toplumda her zaman var olan bir yoksul kesim olacaktır.

Görelî yoksulluk, eşitsizliğin bir ölçüsü olarak değerlendirilebilir. Çünkü görelî yoksulluk, gelir artışı ile değil, eşit bir gelir dağılımı ile azaltılabilir. Yani gelir dağılımındaki eşitsizlik azaldıkça görelî yoksul sayısı da azalacaktır.

2.1.1.2.Objektif –Subjektif Yoksulluk

Yoksulluk tanımlamasında bir başka sınıflandırma ise, normatif değerlendirmelerle yoksulluğu açıklamaya çalışan objektif yoksulluk ve subjektif yoksulluk ayrımıdır.

Objektif Yoksulluk yaklaşımı yoksulluğu tanımlarken bireysel değerlendirmeleri esas almayı, önceden belirlenen normatif değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu yaklaşım “gelir, tüketim harcamaları, kalori miktarı gibi somut ve ölçülebilir kıstaslar üzerine yoğunlaşmakta ve bireylerin yaşamını sürdürebilmeleri için asgari gereksinim düzeyinin belirlenmesini” ifade etmektedir(Gökovalı, Işık, Gökmen 2014 :342). Fakat bu yaklaşımın, sadece gelir ve tüketim gibi niceliksel verileri kullanması nedeniyle kişilerin yoksulluk algısını hesaba katmadığı için eksik olduğu düşünülebilir.

Subjektif Yoksulluk yaklaşımı, yoksulluk düzeyine ilişkin en iyi kararın bireylerin değerlendirmesi ile verilebileceği, bireylerin kendi durumlarını en iyi anlayan kişiler olduklarını temel alan bir yaklaşımdır.

İlk defa Goedhart vd. tarafından (Başaran, Çetinkaya 2013: 246) ileri sürülen bu yaklaşım, bireylerin salt gelir veya toplumsal fırsatlardan yararlanma düzeyiyle ilgili değil, “yapamadıkları ya da erişemedikleri nedeniyle kendinden veya çevresinden utanma sınırında olmakla ilgilidir, tamamen sübjektiftir, bireye özeldir” (DPT 2001:103).

Sübjektif yoksulluk yaklaşımı, yoksulluk sınırının belirlenmesinde anlamlı görülse de, önemli kavramsal ve ölçümsel sorunlara neden olmaktadır. Çünkü bireylerin her zaman kendileri hakkında neyin iyi olacağını değerlendirme yeteneğine sahip olmadıkları ifade edilir. Şöyle ki, “yoksulluk ölçümü ile ilgili tüm metotlarda temelde asgari besin gereksinimine yoğunlaşan objektif yoksulluk yaklaşımı kullanılmaktadır. Eğer sübjektif bir yaklaşım benimsenmiş olsaydı bireylerin tükettikleri besinlerin türleri ve miktarı çok farklı tercihlere yol açması muhtemeldir. Bu durumda kimileri asgari besin demetini tercih ederken kimileri daha farklı bir besin demetini tercih edecektir”(ŞengürTaban 2012:63). Farklı tercihlerin sonucunda ise karışıklıklar ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu yüzden araştırmacılar genelde sübjektif yaklaşımın yerine geleneksel olarak objektif yaklaşımı benimseme taraftarıdır.

2.1.1.3. Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanabilir. “Gelir yoksulluğu hesaplamalarında genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk sınırının altında bir gelir veya tüketim seviyesine sahip olan kişi veya hane halkı yoksul olarak adlandırılır”(Okumuş 2010: 75).

Asgari yaşam düzeyi, toplumdan topluma ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Bu oran hesaplanırken sendikalar ve resmi kurumlar farklı yöntemler kullanmakta ve farklı sonuçlar elde etmektedirler. Resmi kurumlar (devlet) asgari yaşam düzeyini belli standartlara göre düşük göstererek hesaplamaktadırlar. Bu yöntemle yoksulluğun varlığı kabul edilmekte, fakat rakamlar küçülterek yoksulluk boyutunun ciddiyeti göz ardı edilmektedir.

TÜİK yoksulluk sınırını, hane halklarının tüketim harcaması üzerinden TL, olarak değerlendirmekte ve 2013 yılı için 1.10 TL(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013) olarak hesaplariken, her ay düzenli olarak açlık ve yoksulluk sınırını hesaplayan TÜRK-İş ise 2013 yılı için dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırını 3.523, 09 olarak hesaplamıştır (<http://www.turkis.org.tr/dosya/CUCjJT87Sa2d.pdf>). TÜRK-İş’in hesaplaması dikkate alındığında Türkiye nüfusunun yarısına yakınının yoksulluk sınırında olduğu gözlenirken, TÜİK’in hesaplamalarında bu oran son olarak yüzde 22,4 olarak açıklanmıştır. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18624> Bu oranların resmi rakamlara göre minimum düzeye indirilmesi yoksulluk sorununun boyutlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

2.1.1.4. İnsani Yoksulluk

DB ve IMF gibi kuruluşların yoksulluğu açıklamadaki gelir odaklı yaklaşımlarının insani gelişmişliği göstermedeki kısıtlılığı göz önüne alınarak “insani yoksulluk” kavramı geliştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından

1997 yılında geliştirilen bu kavram yoksulluğu sadece parasal gelir odaklı değil, aynı zamanda yapabilirlik çerçevesinde açıklamaya başlamıştır.

Dolayısıyla insanların, sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına ve eğitim hizmetlerine erişebilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı, özgürlük, kendine güven, saygınlık ve sürdürülebilir kalkınma kriterlerine göre, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmeleri için gerekli altyapının varlığı ya da yokluğuna dayalı olarak belirlendiği çok boyutlu bir yoksulluk anlayışı geliştirilmiştir. İnsani yoksulluk, Semerci'ye göre (2012:191) “genelde haneler üzerinden tanımlanan yoksulluğa kişiler üzerinden bakmanın ve hane içinde yaşanan eşitsizlikleri (örneğin çocukların ve kadınların durumunu) göz önüne sermenin önemini” vurgulanması açısından da dikkat çekmektedir.

2.1.1.5. Kırsal Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, yoksulluğun mekansal boyutudur. “Uluslararası Çalışma Örgütü’ne göre (ILO), kırsal yoksulluk; kırsal alandaki açık veya gizli işsizlik olarak tanımlanmakta ve azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızla artan bir yoksullaşmaya dikkat çekilmektedir(ILO’dan aktaran Kan 2014: 213). Kırsal yoksulluğu, eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişimdeki eksiklikler nitelendirmektedir. “Bu yüzden kırsal yoksulluk, nüfus artışını ve kentlere göçü beslemektedir(Öztornacı, Veziroğlu 2012: 292).

2.1.1.6. Kentsel Yoksulluk

Kentsel yoksulluk, yoksulluğun mekânsal ifadesinin bir diğer boyutudur. “Sosyal koruma, sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi yoklukları kapsayan, dinamik ve potansiyel boyutları olan...kentsel yoksulluk... siyasal ve sosyal değişimler, ekonomik krizlerin ve kalkınmanın yarattığı istihdam sorunları ve kentlere yaşanan yoğun göçler ile kendini belirgin şekilde”(Öz, Yıldırım alp 2009: 455) hissettirmiştir.

Türkiye’de 1950li yıllarda tarımda makineleşme ile insan gücüne olan ihtiyacın azalması, 1980 sonrasında uygulanan neoliberal politikalar ve 1990’larda yaşanan güvenlik sorunlarıyla hız kazanan köylerden kentlere göç süreci, kırdan

yaşanan yoksulluğu kentlere taşıyarak bugün kentlerde yaşanan yoksulluk sorununun nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Ancak kentsel yoksulluğun kırdan kente göçlerin bir sonucu olup olmadığı tartışılmaktadır. “Bu konuda iki yaklaşım mevcuttur. Bunlardan ilki, kırsal kesimdeki yoksulların düşük gelir/istihdam fırsatları nedeniyle kentlere itildiklerini ve hızlı göçlerin kentsel alanlardaki yavaş istihdam artışları karşısında hızlı bir enformelleşmeye ve buna bağlı olarak yoksullaşma sürecine yol açacağını ileri sürmektedir.” Bu durum kentsel yoksulluğu, kırsal yoksulluğun devamı olarak değerlendirmekte ve hızlı kentleşme süreciyle ilişkilendirmektedir. Diğer yaklaşım ise, “göç maliyetlerini karşılama güçlükleri sebebiyle yoksulluğu, göçü özendirmenin aksine engelleyen bir etmen olarak görmektedir”(Şenses’ten aktaran Bayraktutan, Akatay 2012: 3). Kırdan yaşayan topraksız veya küçük toprak sahibi ve ücretli çalışan yoksullar, göç maliyetlerini karşılayamadıkları için göçe katılan en az kesimdir.

2.2. Bourdieu Sosyolojisi: Sermayeler Ve Habitus

Pierre Bourdieu, Fransız sosyolojisinin önde gelen ve iyi tanınan sosyologlarından biridir. Bourdieu, klasik sosyolojinin çatışmalar üzerine inşa edilmiş bilgi üretim sorunlarını yeni bir bağlamda ele almıştır. Marx, Durkheim ve Weber’in düşüncelerini sentezleyerek “yapısalcı yapımcılık” (constructivisme structuraliste) adını verdiği kendi sosyoloji anlayışını geliştirmiştir.

Bourdieu, “Durkheim’in kolektif temsillerini, sembolik formların sosyal işlevleri ile ilişkilendirmiş ve yepyeni bir sorun alanı (sembolik güçler, sembolik iktidar, sembolik metalar, eşitsizlikler ve hiyerarşiler arasındaki yapılandırıcı ilişkiler) tanımlamıştır” (Palabıyık 2011:125). Bourdieu, toplumsal hayatı çözümlerken Marx ve Weber’den ayrılmıştır. “Marx, toplumsal hayatı çözümlerken yalnızca ekonomik ilişkileri kriter olarak almaktayken; Weber, ekonomik, sosyal ve siyasal düzendeki ilişkileri; Bourdieu ise ekonomik ilişkilerin yanında kültürel, sosyal ve simgesel ilişkileri de ana kriterler olarak çözümlenimin içine almaktadır. Dolayısıyla Marx tek boyutlu bir çözümlenmeye girişirken, Weber ve Bourdieu çok boyutlu bir çözümlenme geliştirirler” (Palabıyık 2011:126).

Bourdieu teorisini şöyle özetler: “Çalışmamın hususiyetlerini iki kelime ile ifade etmem gerekirse...“strüktüralist yapımcılık” veya “yapımcı strüktüralizm” diyebilirim...strüktüralizm veya strüktüralist sözcüğüyle kastettiğim; sosyal dünyanın kendisinde, sadece dil, efsaneler... ve benzeri sistemlerinde değil, ajanların istek ve arzularından ayrı, onların hareketlerinin ve temsillerini engelleme veya yönlendirme yeteneği olan objektif yapıların da olduğudur. ‘yapımcılık’ (constructivisme) sözcüğü ile de, habitus adını verdiğim, algı, düşünce ve eylem şemalarının meydana getirdiği bir sosyal oluşun varlığını belirtmek istiyorum. <http://www.ismailekinci.com/?p=568>

Habitus ise, Bourdieu sosyolojisinin temel kavramlarından biridir. “Habitus, tıp dilinde, vücudun dışarıya yansıyan tutumunu, davranış ve mimiklerini, hatta nefes alış-veriş biçimini bile ifade eden bir terimdir. Bourdieu tarafından, bireylerin toplumsal köklerinden ve statülerinden kaynaklanan ‘oluş’ biçimlerini belirtmek amacıyla sosyoloji diline taşınmıştır. Bireylerin sosyal faaliyetlerini yönlendiren içsel eğilimlerin tamamını”(Ünal 2013:109) ifade eder. Başka bir deyişle, “ toplumsal yapılar ile toplumsal pratik (ya da toplumsal eylem) arasındaki bağı oluşturduğunu düşündüğü, bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan bir kavram”(Marshall 2005: 291) olarak da tanımlanmaktadır.

Habitus, ne tam anlamıyla bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler; eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır, çok çeşitli durumlarla başa çıkmayı sağlayan bir strateji üretme ilkesidir (Bourdieu, Wacquant 2003: 27).

Habitus, “toplumsal eyleyicilerin, tam anlamıyla akılcı olmadan, yani davranışlarını sahip oldukları araçların verimliliğini azamiye çıkartacak şekilde düzenlemeden ya da daha basiti, hesap yapmadan, hedeflerini açıkça ortaya koymadan ve bunlara ulaşmak için sahip oldukları araçları açıkça birleştirmeden, kısacası planlar, tasarılar yapmadan, makul olduklarını, deli olmadıklarını, çılgınlıklar yapmadıklarını açıklamak için varsaymak gereken şeydir(Bourdieu, Wacquant 2003:121). Bu anlamda habitus bir eyleyici için kader değildir. Tarihin ürünü olduğundan, sürekli olarak yeni deneyimlerle karşı karşıya gelen ve durmaksızın onlardan etkilenen, açık bir yatkinlikler bütünüdür (Bourdieu, Wacquant 2003:125).

Yatkınlıklar, günlük hayattan siyasi alana, kültürel beğenilerden konuşma biçimleri, görgü kuralları, giyim tarzlarına vs. kadar hemen her alanda bireylerin, toplumsallaşma süreci boyunca içinde buldukları nesnel varoluş koşullarından hareketle içselleştirdikleri ve bilincinde olmadıkları algılama, hissetme, yapma, düşünme eğilimleri ve tutumlarının bütününe sağlayan habitus'tur.

Bu kavramın kullanılmasının önemli bir nedeni “eyleyiciyi feda etmeden özne felsefesinden kaçınmak, hem de yapının eyleyici üzerinde ve onun aracılığıyla yarattığı etkileri hesaba katmaktan vazgeçmeden yapı felsefesinden kaçınmaktır” (Bourdieu, Wacquant 2003: 111). Bu bağlamda “habitus”, özne ve onu çevreleyen daha büyük bir yapı arasında bir denge kurmaya elverişlidir. “Habitus’tan söz etmek, bireysel olanın, hatta kişisel, öznel olanın dahi toplumsal, kolektif olduğunu ortaya koymaktır. Habitus, toplumsallaşmış öznelliktir” (Bourdieu, Wacquant 2003: 116).

Habitus sayesinde “bireyin öznelliğiyle toplumsal dünyanın nesnelliği bireyin bedeninde buluşur; birey kendi toplumsal-tarihsel varoluş koşullarını yapılanmış bir yapı olarak üzerinde taşır. Habitus, mevcut toplumsal yapıları bireyin gözünde anlamlandırarak toplumu bireye tanıdık kılar” (Koytak 2012:89).

Habitus bireyin sosyal seyrinin ve konumunun ürünüdür. Dolayısıyla sosyal aidiyet kazanımlarını yapılandırır ve Bourdieu’ye göre sınıf habitusu üretir (Ünal 2013:109). Bu noktada, bireyin algılama ve davranış tarzlarını üreten ve örgütleyen habitus, aynı zamanda bireyin toplumsal eylem alanında pratiklerinin sınırlarını da çizmektedir. Bu açıdan her sınıfın ayrı habitusu vardır.

“*Tahakküm eden sınıf*’ın üyeleri, ayırım kavramı üzerine kurulu bir habitusla donanmışlardır; *küçük burjuvazinin* üyelerinin habitusu ise onların sosyal yükselme arzularını şekillendirir.(...) Halk sınıfları ise, güçlü biçimde zorunluluğun ve bu zorunluluğa adapte olmanın anlamıyla belirlenmiş, dolayısıyla fizik gücünün değerlendirilmesiyle belirlenmiş bir habitusa sahiptirler” (Erdem 2003: 123).

Alan ve sermaye kavramları ile, Bourdieu sosyolojisi toplumdaki sınıflar arasındaki güç ilişkilerine odaklanmıştır. “Özellikle birçok eserinde toplum içindeki güç dengelerinin, baskı olmadan da nasıl sürdürülebileceklerini incelemiş ve

ekonomik ilişkilerin aslında başka şeylere gizlendiğini iddia etmiştir” (Palabıyık 2011:132).

Bourdieu'nün güç analizlerinde kullandığı yöntem, “alan’ (*champ*) kuramıdır. Buna göre, yapılandırılmış konumlardan oluşan bir toplumsal alan (siyaset alanı, eğitim alanı, kültür alanı, edebiyat alanı veya daha lokal olarak konut sektörü alanı, akademisyenler alanı gibi), farklı konumlanmalar arasındaki mücadeleye sahne olur” (Bourdieu'dan aktaran Koytak, 2012:91). Her alanın kendine özgü bir çıkarı, işleyiş biçimi ve habitusu vardır. Yine, “her alanın hükmedenleri ve hükmedilenleri vardır. Bir alanın yapısı, onu oluşturan sermaye sahibi faillerin konumları arasındaki güç ilişkilerince belirlenmektedir. Alanın içindeki faillerin ne yapıp ne yapamayacağını, o alan içindeki nesnel ilişki yapısı sınırlamaktadır. Kısaca bir alan, faillerin farklı sermaye türlerini alana özgü bir çıkar uğruna yeniden üreterek, hakim konuma ulaşmak için verdiği mücadelenin alanıdır (Bourdieu'dan aktaran Koytak 2012:91).

Her fail, farklı hacim ve türde sermayeyle alanda bir konum sahibidir ve faillerin alan içindeki hareketleri, ellerindeki sermaye türlerini (ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel) habitus'ları uyarınca yeri geldiğinde kullanabilmelerine bağlıdır (Bourdieu'dan aktaran Koytak 2012:91).

Bourdieu'nun ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye kavramları, toplumda sınıf ve tabakalaşmayı açıklaması açısından önemlidir.

Ekonomik sermaye, “bireylerin sahip oldukları para ya da maddi değerleri ifade etmektedir. Bu sermaye türünde Marx'ın ifade etmeye çalıştığı durum çıkar karşımıza, yani sahip olunan sermaye ve onun beraberinde getirdiği faydacı durum söz konusudur” (Palabıyık 2011:134). Ancak Bourdieu, Marksist sınıf analizinden farklı olarak sınıfların sadece ekonomik sermayeye göre belirlenmeyeceği düşüncesini savunur. Sınıfların analizinde etkili olan bir başka sermaye türü kültürel sermayedir.

Kültürel sermaye, “geniş anlamıyla eğitim -başka bir deyişle, ‘sosyalleşme’- sürecinde elde edilen birikimin toplamını dile getiren bir kavramdır. Bourdieu, kültürel sermayeyi formel eğitimle kazanılan ve diplomalarla objektif bir görünüm

kazandırılan “okul sermayesi” ile aileden kaynaklanan ve doğal bir biçimde, aile hayatı içerisinde kazanılan nitelikleri ifade eden “tevarüs eden kültür sermayesi” olmak üzere ikiye ayırarak inceler. İster okul sistemi yoluyla elde edilmiş olsun, ister aileden devralınmış olsun, entelektüel niteliklerin toplamına karşılık gelir” (Bourdieu’dan aktaran Ünal 2013:110).

Sosyal sermaye, “bireyin toplum içerisinde tanıdığı ve zamanı geldiğinde desteklerini alabileceği, güvendiği fertler ağına işaret eder” (Palabıyık 2011:134-135). Sosyal sermaye,”bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır” (Bourdieu ve Wacquant 2003: 108).

Simgesel sermaye, “onu görmelerini, tanımalarını, kabul etmelerini sağlayan algı ve değerlendirme kategorilerine sahip edimciler tarafından algılanarak, gerçek bir *sihirli güç* gibi simgesel anlamda etkili hale gelen, fiziksel güç, zenginlik, savaşçılık gibi herhangi bir özelliktir (Bourdieu 2006:175). Simgesel sermaye, eyleyicilerin özellikleriyle, birlik (ittifak, evlilik) ve ayrılma üzerine kurulu toplumsal kategorileri oluşturan ve kuran algı kategorileri arasındaki bağıntıda var olan bir algılanan-varlıktır. Bu nedenle bu sermaye, onu elinde tutan gruplara katılarak ya da kendilerini ona pek az sahip olan gruplardan ayırarak onu elde etmeye ya da korumaya çalışan bireylerin stratejilerinin olduğu kadar, onu korumaya yada arttırmaya çalışan grupların stratejilerinin de hem aracı hem de hedefidir. Farklılaşmış toplumlarda, simgesel sermayenin boyutlarından biri, ismiyle, derinin rengiyle, olumlu ya da olumsuz bir simgesel sermaye gibi işlerlik gösteren bir *percipi* bir algılanan-varlık olan etnik kimliktir (Bourdieu 2006:176-177).

Yoksulluk sorunu söz konusu olduğunda Bourdieu’nün geliştirdiği habitus ve sermaye kavramlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye olarak ayrılan sermaye türleri ve habitus, bireylerin toplumdaki konumlarının anlaşılmasını sağlamaktadır. “Farklı sermaye türlerinin hiyerarşisi de farklı alanlarda değişir. Bir sermaye türünün değeri bu sermayenin kullanılabilirliği alanın varlığına bağlıdır (Bourdieu, Wacquant 2003: 82). Bu sermaye türleri farklı alanlardaki (zengin-yoksul) kadınların sahip oldukları sermayelerinin toplam

hacmine göre, kadın yoksulluğunu algılama, hissetme, yaşama ve düşünme biçimlerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Habitus kavramının işlevlerinden biri de özel bir eyleyicinin ya da bir eyleyiciler sınıfının pratikleriyle mallarını/varlıklarını birleştiren tarz birliğini aktarabilmektir. Habituslar, farklılaşmış ve aynı zamanda farklılaştırıcıdırlar. Habituslar ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğurur. İyi ile kötü, zengin ile yoksul vb. arasındaki ayrımları yaparlar. Örneğin, aynı davranış ya da aynı eşya birisine saygın, diğerine fazla iddialı ya da gösterişli, bir üçüncüye de çok kaba görülebilir (Bourdieu 2006:21-22). Farklı sınıflara tekabül eden habituslar, kadınların yoksulluk konusundaki algılarını, düşüncelerini ekonomik, toplumsal, kültürel açıdan aydınlatmaya olanak tanımaktadır.

2.3. Yeni Yoksulluk

Yoksulluk yeni bir olgu değildir, fakat yoksulluğun yapısında ve algılanış biçiminde küreselleşme ile birlikte önemli değişiklikler meydana gelmiş ve yoksulluk, geçmişle kıyaslandığında karmaşık ve çok boyutlu bir duruma dönüşmüştür.

Karakaş (2010:7); yoksul olmanın, neoliberal anlayışa göre “yeterince tüketememe” ile tanımlandığını belirtmektedir. Zygmunt Bauman ise “yeni yoksulluktan”, söz etmektedir. Yeni yoksulluk, “tüketim toplumunda yetersiz olan birey veya çalışıyor olduğu halde yoksul olanlar... için kullanılmaktadır... Bauman’a göre yoksul olmak, bir zamanlar anlamını işsiz olma durumundan aldıysa da, bugünkü anlamını esas olarak yeterince tüketemiyor olma durumundan almaktadır ve bu fark yoksulluk içinde yaşama tecrübesini ve kurtarılma şans ve olasılıklarını farklılaştırır” (Bauman’dan aktaran Bahadır, Daşlı 2010: 498).

Yeni yoksulluk, Işık ve Pınarcıoğlu’nun (2013: 72) ifadeleriyle de, “sadece gelir / tüketim sorunları dolayısıyla yoksulların mutlak bir fakirlik çizgisinde yaşamasıyla ilgili değil, onların, yaşamlarını iyileştirecek ‘yapabilirliklerini’ kısmen ya da tamamen yitirmesiyle de ilgilidir.” Ayrıca yeni yoksulluk, Gül, Şen ve Kaya’ya göre (2014: 169) “eğitim, gelir ve işte sınırlı kabul, işsizlik, enformelleşme, yetersiz

ve güvensiz yaşam koşulları, kolaylıkla risk altında olmak ve mekânsal sorunlarla bu sorunların dolaşımını içeren bir sosyal dışlanmayı beraberinde getirmektedir.” Yeni yoksulluk, yeterli gelire sahip olmadıklarından dolayı yeterince tüketememeyi ve toplumsal çevreden dışlanmışlığı anlatmaktadır.

2.4. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma ve yoksulluk, birbiri yerine geçebilen veya aynı anlama gelebilen kavramlar gibi görülmekte ve kullanılmaktadır. Ancak yoksulluk ve sosyal dışlanma aynı anlama gelmemektedir. Hatta sosyal dışlanmanın yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir anlamı olduğunu söylemek mümkündür.

Öztürk ve Çetin’ e göre (2009: 2669) “Dışlanmış kişiler her zaman yoksul kişiler değildirler. Örneğin; göçmenler, azınlıklar, belirli kadınlar ve çocuklar gibi bazı kişiler yoksul olmamakla birlikte toplumdan dışlanmış olabilmektedirler”. Sosyal dışlanma, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen veya tamamen yoksun olma sürecini ifade etmektedir.

“Dışlanma kavramı 1960’lı yıllarda Fransa’da tartışma konusu olmaya başladı. Siyasiler, aktivistler, memurlar, gazeteciler ve akademisyenler yoksullardan *les exclus* (dışlanmış) olarak ideolojik ve belirsiz bir şekilde bahsetmişlerdir” (Silver 1994: 532). Çakır’a göre (2002:84) dışlanma kavramı, “1950’ler ve 1960’larda yaşanan ekonomik gelişme döneminde böyle bir sorunun yaygın şekilde varlığı söz konusu olmazken, 1970’li yıllarda ekonomik kriz ve gerileme ile birlikte tüm dünya ülkelerinin” dikkatlerini çekmeye başlamıştır.

“Chirac hükümeti döneminde Fransa’nın Sosyal işlerden sorumlu bakanı René Lenoir (1974), Fransız toplumunun onda birinin toplumdan dışlanmış olduğunu belirterek, dışlanmış grupları, zihinsel ve fiziksel engelliler, suçlular, hasta ve bakıma muhtaç yaşlılar, istismar edilen çocuklar, uyuşturucu madde bağımlıları, intihara eğilimli insanlar, yalnız ebeveynler, problemlili aileler, marjinal, asosyal insanlar ve diğer “sosyal uyumsuzluk” içindeki insanlar” (Silver 1994: 532) olarak nitelendirmiştir.

Son derece geniş bir kitlenin toplumdan dışlanmış olduğunu gösteren bu gruplara işsizlerin ve yoksulların eklenmesi 1980’li yıllarda gerçekleşmiş ve sosyal dışlanma, eşitsizlik ve yoksulluk olgularıyla açıklanmaya başlanmıştır (Çakır 2002:84). İşsizlik, eşitsizlik ve yoksulluk, bireylerin toplumsal yaşamla bütünleşmesini engelleyen ve hemen hemen her toplumda karşılaşılan olgulardır.

Ancak, bu olgulara dayalı olarak işsiz, yoksul ve eşitsizliğe maruz kalmış bireyler, her toplum ve her dönemde dışlanmış olarak görülmezler. “Çünkü gelişmiş bir toplumdaki işsiz bir bireyin karşılaştığı sorunlar ile gelişmekte olan bir ülkedeki işsizlerin yaşadığı sorunlar ve yoksulluk düzeyi farklı olabileceği gibi, yoksulluk da ülkeden ülkeye farklı biçimde algılanabilmektedir” (Sapancalı 2005:29).

Sosyal dışlanmayı tanımlamak zor olduğu gibi kavram değişik siyasi, ideolojik, teorik, toplumsal bakış açılarıncı farklı yorumlanmaktadır. Bu nedenle sosyal dışlanma konusunda çeşitli politik, sosyolojik ve ideolojik ayrımlara dayanan üç paradigma ortaya çıkmıştır (Şahin 2009: 34). Farklı toplum modellerinde sosyal dışlanmayı açıklamak için Hilary Silver tarafından geliştirilen bu paradigmalar “dayanışma”, “uzmanlaşma” ve “tekelci” (monopol)” (Silver 1994: 539) paradigmalarıdır.

Dayanışma paradigması, “Fransız Cumhuriyetçi geleneği takip eder. Dışlanma, öncelikle birey ve toplum arasındaki ahlaki ve kültürel bağların zayıflaması ve kopması anlamına gelir. Bu paradigmada, toplumsal düzen dışarıdan verili ahlaki, normatif bir yapıdır; birey, grup veya sınıfsal çıkar çatışmaları ile temellendirilmez. Bu açıdan, Rousseau’nun “genel irade” (general will) kavramıyla ilişkilidir. Bu paradigmada, dayanışma ve kardeşlik fikri ön plana çıkar. Bu kavramlar toplumsal düzeyde açıklama gerektiren kavramlardır yani tek tek bireylerin elde ettikleri avantajlardan yola çıkarak açıklanamazlar” (Yuncu 2009:11-12).

İkinci paradigma, uzmanlaşma yaklaşımı, “Anglo-Sakson liberalizmin bakış açısını yansıtır ve dışlanmayı bireylerin davranışlarının ve piyasanın işleyişinin bir sonucu olarak görür. Uzmanlaşma paradigmasına göre bireyler kendi tercihleri

sonucu dışlanabilirler veya diğer aktörlerle olan pazarlık ve çıkar biçimleri nedeniyle dışlanmış olabilirler” (Sapançalı 2005: 51).

Tekelleşme paradigması, “sosyal düzeni bir zorlama, hiyerarşik güç ilişkilerinin empoze ettiği bir baskı olarak görür. Sosyal demokrasiye dayanan düşünce dışlanmanın sınıf, statü farklılıkları ve kapsadığı grubun çıkarlarına hizmet eden gücün sonucu ortaya çıktığını kabul eder. Topluma üyelikte eşitsizlik gerekli bir öğedir. Örneğin, dışlanmayı ve işsizliği, eşitsizlik yaratan ve ekonomik sömürüyü genelleştiren bir kesimin tekelleşmesinin belirtisi olarak görür” (Çakır 2002:85-86).

Sonuç olarak, sosyal dışlanma ve yoksulluk farklı kavramlardır. Sosyal dışlanma yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir kavramdır. Yoksulluk genelde gelir ve tüketim sorunları üzerinde dururken, sosyal dışlanma bu sorunların yanında yetersiz toplumsal katılım, toplumsal bütünleşme sorunu ve yoksunluğu (yapabilirlikten yoksunluk) üzerinde durmaktadır. Sosyal dışlanma, insanların yoksullaşmasına neden olan ekonomik, toplumsal ve politik süreçlere odaklanıp çok boyutlu yoksulluğa dikkat çeker ve yoksulluğun anlaşılmasına yardım eder.

2.5. Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli temel ihtiyaçların karşılanamaması, ekonomik, sosyal ve siyasal imkânlardan yoksun olma durumudur. Bu yoksunluklar bireyin toplumsal yaşama katılımını sınırlamakta ve bu durum yoksulluğun sürekli hale gelmesine, kendine özgü bir kültür oluşturmasına neden olmaktadır.

“Yoksulluk kültürü” kavramı ilk olarak, gelişmekte olan ülkelerdeki büyük kentlerde göçler nedeniyle oluşan sefalet mahallelerine yoksulluk içinde yaşayan insanların yaşam tarzlarını ifade etmek için Amerikalı antropolog Oscar Lewis tarafından kullanılmıştır (Erdem’den aktaran Alptekin,Aksan 2010: 423).

“Nesillerdir yoksulluk içinde yaşayan bir topluma üye olmak, farklı bir kültüre sahip olmak anlamına gelir mi? Porto Riko ve New York şehirlerinde yapılan bir çalışma gösteriyor ki: Evet“(Lewis 1966:19). İşte Lewis’in bulduğu cevap, bizleri “yoksulluk kültürü” yaklaşımına yöneltmektedir.

Yoksulluk kültürü, yoksulluktan farklı bir süreci ve farklı bir yaşam tarzını ortaya koymaktadır. Bu kültür sahip olduğu özellikleriyle bireylerin, yoksulluktan çıkabilmelerinin karşısındaki en büyük engeli oluşturmaktadır. Bu nedenle Lewis (1966:25), “yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmak, yoksulluğu ortadan kaldırmaktan daha zor” sonucuna ulaşmıştır.

Bir yaşam tarzı olarak ele alınan yoksulluk kültürü, “yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını, belirli yoksul kesimlerin benzer davranışlar göstermelerini ve bu davranışlar ile toplumdan ayrılmalarını dile getiren bir kavramdır” (Açıkgöz, Yusufoglu 2012:98).

“Yoksulluk kültüründeki insanlar çok az gelir elde ederler. Uzun süren işsizlik ve yeterli iş bulamama, mülkiyet ve gıdadaki eksiklik, düşük maaş ve nakit para sıkıntısı aileyi ve bireyi bir kısır döngüye hapseder” (Lewis 1966:21). Yoksulluk kültüründe yetişen bireylerde “bağımlılık, yetersizlik, umutsuzluk ve kadere aşırı inanma” (Lewis 1966:23) gibi özellikler bulunur.

Yoksulluk kültüründe, bireylerin sosyal kurumlarla bütünleşme düzeyleri düşük seviyededir. Bu kültürde yaşayanlar inançları, değerleri ve yaşam tarzları birbirine benzer olan insanlarla bir bölgede yaşarlar. Bu insanların temel özellikleri arasında sürekli geçim güclüğü yaşanmakta, düşük ücret ve eğitim yetersizliği görülmektedir. Yoksulluk kültüründe “kadercilik” anlayışı ön plandadır. Yoksulluk kültürünün varlığı toplumda yeniliklerin yapılmasını da engellemektedir. Çünkü yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmak, yoksulluğu ortadan kaldırmaktan çok daha zordur.

2.6. Yapabilirlikten Yoksunluk

Yapabilirlik yaklaşımına göre, “kişi temel yapabilirliklerden mahrumsa yoksul olarak tanımlanır ve toplumlara göre değişmeyen temel yapabilirlikler, gıda gereksinimini karşılamak, önlenebilir hastalıklardan kaçınmak, barınmak, giyinmek, yolculuk edebilmek ve eğitim görebilmek” (Sen’den aktaran Uçar 2011: 14) olarak belirlenmektedir.

Yapabilirlik yaklaşımı, “Hintli iktisatçı Amartya K. Sen tarafından ortaya konmuştur” (Erdugan 2010: 39). Bu yaklaşım, yoksulluğu daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirmektedir.

Yapabilirlik yaklaşımı, sadece mal, gelir odaklı ve maddi kaynakları ölçüt alan normatif değerlendirmeleri reddeder. “Maddi kaynakları temel alan teoriler, kişilerin bu kaynakları çeşitli kişisel, toplumsal ve çevresel farklılıklardan ötürü yapabilirliklere dönüştürme açısından farklılıklar göstereceklerini dikkate almamaktadırlar. Oysa maddi kaynaklar, kişilerin refahlarını ve olanaklarını geliştirmelerinin sadece aracıdır. Kuşkusuz yapabilirlikler üzerinde durmak maddi kaynakların insanların refahına ne denli önemli bir katkı yapabileceğini görmezden gelmek değildir” (Kardam, Yüksel 2004: 50).

Yapabilirlik yaklaşımı, yoksullukla sosyal haklar arasında ilişkiye yeni bir boyut getirmiştir. “Bunun nedeni, eşit hakların eşit yapabilirlikler anlamına gelmediğini göstermesi. Mesela, hamile veya küçük çocuklu kadınların çalışma hayatında erkeklerle eşit haklara sahip olmaları, onların çalışma hayatında eşit başarı şansına sahip olduklarını göstermiyor” (Buğra 2005: 7).

İnsanların farklı olduğu varsayılarak, eşitlikler konusunun farklı çerçevede düşünülmesi gereklidir. Bu sebeple özgürlükler, yapabilirlikler ve işlevsellikler noktasına taşınmıştır. “Sen'e göre yapabilirlikler, insanları geliri ya da tüketimi üzerinde değil, insanların ne olmaya, ya da ne yapmaya muktedir oldukları, yani yapabilirlikleri (capabilities) üzerinde olmalıdır. Yapabilirlik, insanın yaşamının, “olmak ve yapmak” biçiminde birbiriyle ilişkili bir dizi işlevselliği içermektedir. İşlevsellik bir şeyi yapmaya muktedir olma, yani buna yönelik yapabilirliktir” (Sen'den aktaran Topgül 2013: 283).

2.7.TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE TÜRK KADINININ KONUMU

Kadının toplum içerisindeki rolü çok yönlü ve çok boyutludur. Bu nedenle kadının aile içi rol ve ilişkilerinin tanınması ve toplumdaki konumu önem arz etmektedir. Kadının toplum içindeki yeri ile ilgili geleneksel etkiler günümüzde

etkisini sürdürmektedir. Türk kadının toplum içindeki konumu tarihsel süreçler içerisinde ele alınabilir.

2.7.1.İslamiyet Öncesi Türk Kadınının Konumu

İslam dininin kabul edilmesinden önceki göçebelik devresinde Türk kadını, devrinin erkek tipine yaklaşır. Kadın toplum içerisinde saygın bir yere sahip olmakla birlikte, erkek gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve hatta düşmanla savaşır. Bu nedendir ki eski Türk içtimai ve siyasi hayatında kadın devletin feodal yapısı içerisinde müstesna bir mevkiye sahiptir (Doğramacı 1992:3).

Eski Türk telakkisine göre, hakanla hatun gök ile yerin evlatlarıydı. Güneş Ana ile Ay Ata gökyüzündeki temsilcileri idi. Hakan'ın mümessili olan Ay Ata, gökyüzünün altıncı katında, hatunun mümessili olan Güneş Ana ise daha üstte, gökyüzünün yedinci katında idi. Bu durum Hatun'un Hakan'dan daha muhterem telakki edildiğini gösterdiği gibi, aynı zamanda kadının erkekten daha saygın olduğunu da özetlemektedir (Sevinç 1987:16). Türklerde kadına verilen bu yüce değer kadının devlet otoritesi içerisindeki rollerinde de kendisini göstermiştir. Mesela Orta Asya'da Hun hâkimiyetinin süregeldiği devirlerde, Hun devletini başkan(hakan) ile karısı(hatun) birlikte temsil ederler (Doğramacı 1992:3). Ayrıca bu dönemde kadın erkek ayrımı yapılmadığından ve kadın, erkeğin tamamlayıcısı olarak görüldüğünden, kadınsız hiçbir iş yapılmazdı. Hükümdar emirnameleri yalnız "Hakan buyuruyor ki" ifadesiyle başlamışsa da geçerli kabul edilmezdi. Yabancı devletlerin elçileri yalnız Hakan'ın huzuruna çakamazlardı, erkeklerin kabulü sırasında hatunun da hakanla beraber olması gerekirdi (Sevinç 1987:30-31).

Eski Türklerde kadına ne derece önem verildiğine Orhun Yazıtlarında da rastlamaktayız. Bilge Kağan Kitabesinde : "Tanrı, Türk milleti yok olmasın diye babam İl-Teriş Kağan, ile anam İl-Bilge Hatun'u yükseltir." İbaresinin kadının siyasi ve içtimai mevkiinde ne derece ileri olduğunu göstermeye kafidir (Turan 1997:126).

VII. yüzyıl Orhun Kitabelerinde Türk kadınından saygı ile bahsedilirken, diğer toplumlardan tamamıyla farklı olarak kız evlatlar çok üstün tutulmuştur. Zira, eski Türk ailelerinde bir kız evladın dünyaya gelişi diğer bazı kavimlerde olduğu gibi

mutsuz bir olay ya da şerefsiz ırk sayılmaz; aksine bazı kadınlar kendilerine bir kız evlat vermesi için Tanrıya yalvarmalarını Oğuz prenslerinden dilerlerdi (Doğramacı 1992:3). Göçebe Oğuzlarda da, kadın erkeğinden aşağıda kabul edilmemekte, kabilenin yönetiminde kendisine de danışılmakta, yani kabilenin geleceğini ilgilendiren kararların alınışında iyi-kötü kendisinin “fikri” de sorulmakta; üretimden kendine düşen payı alabilmekte ve cinsiyete göre işbölümü düzeni içinde çalışmaktadır (Altındal 2004: 57).

Eski Türklerde zevce yalnız bir tane olabilirdi. Alelade evlerde, ev ortak olarak karı ile kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki valilik konumu baba kadar anaya da aitti (Gökalp 1990: 159-160). Eski Türk ailesinde kadın kutsal sayılırdı. Dolayısıyla kadına karşı haksız ve kötü muamelelerde bulunanlar şiddetle cezalandırılırdı (Doğramacı 1992:4)

Görüldüğü gibi, Türk toplumlarında kadın önemli ve saygın bir yerdedir ve kadına gereken değer verilmekteydi. Eski Türk toplumlarında aile sosyal birlik olduğu ve sosyal bünyenin çekirdeğini oluşturduğu için, ailenin temelini temsil eden kadın, Türk destanlarında, Türk efsanelerinde, Türk hikâyelerinde motif motif, nakış nakış işlenmiş, evin orta direği, erkeğin can yoldaşı ve hepsinden önemlisi, mukaddes Türk çocuklarının annesi olmak gibi fevkalade üstün meziyetinden ve hatta Türk ırkının yegane bereket kaynağı oluşundan ileri gelen müstesna imtiyazından dolayı, nice hanların, hakanların, cihan imparatorlarının önünde hürmet ve saygı ile eğildiği benzersiz bir şeref ve itibar doruğuna yükselmiştir (Sevinç 1987:9).

2.7.2. İslamiyet'ten Sonra Türk Kadınının Konumu

Türklerin İslam dinini benimseyişleri İS 9. yüzyılda başlar, 11. yüzyılda tamamlanır. 9. yüzyıla erişildiğinde İslamiyet, yaklaşık olarak iki yüz yıllık bir dindir ve sürekli olarak yayılmış ve yayılmaktadır. Bu iki yüz yıllık tarihcil dönemin kısa bir toplumsal siyasal dökümünü yapmak, gerek İslamiyet'in yayılma gücünü gerekse İslamiyet öncesi Türklerin ne gibi ön koşullarla karşılaşmış olduklarını göstermesi bakımından gereklidir (Altındal 2004:50).

Türklerin Müslüman Araplarla ilk tanışmaları İS 8. yüzyılın başında başlar... Bizans'ın uzaklığı ve İslam devletiyle girift toplumsal, iktisadi, siyasal ilişkiler kurulmuş olması ve Şamanizm'deki mistik özün, kendilerine İslamiyet'i aşıl原因an tasavvuf şeyhlerinin önerilerine benzer görünmesi Türklerin İslam dünyasına katılmasındaki itici unsur olmuşlardır... İslam uygarlığıyla tanışmak Türkleri iktisadi bakımdan üretim ilişkilerinde birtakım toplumsal değişim ve dönüşümlerde bulunmaya da itmiştir. Bu toplumsal değişim ve çalkantılar elbette ki yüzyıllardır kendi gelenek ve inançları içinde, Müslüman-Arap kadını ile kıyaslanmayacak kadar özgür yaşamış olan Türk kadınına da etkilemiştir (Altındal 2004:55).

İslamiyet Arap ülkelerinde doğmuştur. Arabistan'da İslamiyet doğduğu zaman kız çocukları diri diri toprağa gömülüyor ve öldürülüyorlardı. Kız çocuğu doğuran kadınlar cezalandırılıyorlardı. Bir erkek istediği kadar kadını evlenebiliyordu, kocası ölen kadın başka birine miras olarak devredilebiliyordu ve erkeğin mutlak egemenliğindeki Arap kadınının hukuki yönden durumu erkeğin çok aşağısında idi. (Tozduman'dan aktaran Sağ 2001:13-14).

İslamiyet doğduğu ortamın etkisiyle, önce o yöre için kurallar getiriyordu. Kızların öldürülmesi yasaklanıyor, evlenme ve boşanma yasal kurallara bağlanıyordu. İslamiyet ile birlikte ilk kez miras hakkı ve mal edinme hakkı kadına tanınmış, kadına kocasına itaat zorunluluğu konurken, koca da karısına iyi davranma yükümlülüğüne bağlanmıştır. Kadın ve erkek Kur'an'da eşittir. Ana ve baba saygı açısından denktir (Doğramacı'dan aktaran Sağ 2001:14).

Bu açıklama, İslamiyet'in evlilik, eş sayısı, boşanma, miras hakkı, mal-mülk edinme, insanca muamele görme, cinsiyet ayrımı gözetmeme gibi konularda kadın ve erkeği aynı düzeyde gördüğünü işaret ediyor.

Türkler İslamiyet'e girişleriyle birlikte, bir taraftan kendi örf ve adetlerini muhafaza etmeye çalışırken, Arap ve istila ettikleri yerlerdeki Fars, Bizans ve Avrupa ülkelerinin kültürünün de etkisi altında kalmışlardır. Bu kültür karışımı içerisinde elbette ki Türk kadınının statüsünde de değişimler olmuştur (Sağ 2001:14).

Türklerin İslamiyet’le tanıştığı ilk zamanlarda kadının toplumsal ve siyasi konumu devam etmiştir. Türklerin Anadolu’da kurdukları ilk büyük imparatorluk Selçuklulardır. Selçuklu Devleti, Türk soyundan gelmekle beraber, uzunca bir süre İran’da yerleşmiş ve Acem kültürü ile donanmış olan Türk oymakları tarafından kurulmuştur. Bu Türkler daha sonra İslamiyet’i benimsemişler, böylece Arap kültürüne girmişler ve ondan da etkilenir olmuşlardır. Bu bakımdan Anadolu’da Selçuklu Devleti’ni kurarlarken başlıca üç kültürün – Türk, Acem, Arap- oluşturduğu bir kültürler kargaşası içindeydiler. Bu sosyal kargaşalık içinde Selçuklu kadınının durumu, göçebe Oğuz Türklerindeki kadının durumundan çok farklıdır... Göçebe Oğuz kadını, ilkin bu tarihcil dönemde Türk erkeğinden kesinkes geride kalmaya başlamış, hiçbir toplumsal olayı –sanat, kültür, iktisat, siyaset- yeterince izleyemez olmuş ve Osmanlı’ya geldiğinde de artık iyice yenik düştüğünden, yaklaşık olarak 600 yıl hiçbir toplumsal olaya damgasını vuramamıştır (Altındal 2004:57).

Osmanlı toplumunda, özellikle İmparatorluğun ilk dönemlerinde medreselerin, tarikatların etkisiyle, kısmen kadına da dini inanışlarına göre sosyal hayatta bir yer tanınmış ise de bu durum gitgide kaybolmuştur. Osmanlı toplumunda kadının “harem”e kapatılarak toplum yaşantısının dışına itilmesinin İstanbul’un alınışından sonra Osmanlıların köleci Bizans devlet yapısından etkilenmesiyle başladığı sanılmaktadır (Çağlar’dan aktaran Sağ 2001:14). Ancak şunu belirtmek gerekir ki harem hayatı Osmanlı’da sadece yönetimin başkenti olarak kabul edilen İstanbul’da sınırlı kalmış. Kırsal kesimlerde hiçbir zaman harem hayatı görülmemiş ve tarıma dayalı Osmanlı ekonomisi içinde yer alan kadın geleneksel eşitlikçi bir konumunu sürdürmüş, erkeğiyle aynı karar mekanizmasını paylaşmıştır (Çaha 1996:80).

Giyim konusunda da bu dönemde kadınlara bir takım kısıtlamalar getirilmiştir. Kadınların giysileri feracelerin boylarına kadar belirlenmiş olup, bayramlarda bile dışarı çıkmaları, gezi yerlerine gitmeleri konusunda, çok az sayıda kadının ev dışına çıkmayı başarabilmesine karşılık bu sınırlı uğraşlar bile fermanlarla yasak edilmiştir (Sağ 2001:15). Tanzimat dönemine kadar Türk kadını ile ilgili kısıtlamalar birbirini takiben fermanlarla devam etmiştir.

Osmanlı'da kadın eğitimi konusuna ise, kuruluş döneminden itibaren eğitim öğretim faaliyetlerine büyük önem verilmiştir. Ancak ilk dönem Osmanlı kadını eğitim görme açısından fazla bir şansa sahip değildir. Kadınlar ancak 11 yaşına kadar Sıbyan (ilkokul) mekteplerinde öğretim görebilmekteydiler. Bu okullar sadece büyük kentlerde bulunduğu için kadınlar, ülkenin her tarafında eğitim şansına sahip olamamışlardı. Kız çocukları sıbyan (ilkokul) mekteplerinde hem erkeklerle hem de ayrı olarak kendi zamanlarının bilimsel ve dinsel konularında eğitiliyorlardı. Bunun dışında edebi, bilimsel ve kültürel alanda varlıklı kesimin kız çocukları özel hocalarla evde eğitim görme olanağına sahiptiler. Taşradaki kız çocukları ise okumuş hoca hanımlardan ancak dini eğitim alabiliyorlardı. Kadın eğitiminin ülkenin her tarafına yayılmamasına rağmen, Osmanlıda popüler olan çok sayıda kadın vardır. Yazar, şair, hattat ve bestekar olan çok sayıda Osmanlı kadınının bıraktığı çok değerli eserler vardır. Osmanlı imparatorluğunda kız çocuklarının bir devlet programı içerisinde eğitilmesi düşüncesi ancak Tanzimat devrinde doğmuştur (Çaha 1996:83).

Tanzimat hareketiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa'dan esinlenen bir dizi reformun gerçekleştirildiği görülmektedir. Batı uygarlığına gerçek yöneliş ve alıştırmaları da bu dönemde başlamıştır. Avrupa' da ortaya çıkan her ideolojik hareket, er yada geç, kısmen birbiri üzerine binerek kısmen de eski İslam görüşünün yerini alarak, yeni bir etik görüşün olduğu Osmanlı İmparatorluğu'nda yankılanmasını buluyordu (Caporal'dan aktaran Sağ 2001:16).

Tanzimat'la başlayan çağdaşlaşma hareketi çerçevesinde Türk kadını gerek düşünce alanında, gerekse doğrudan doğruya siyasi ve toplumsal haklar yönünde ciddi adımlar atabilmiştir. Bu gelişmeler ancak, söz konusu dönemlerin düşünce yapılarının ve ideolojik kalıplarının kendine özgü kalıpları içinde anlam kazanabilmektedir (Sağ 2001:16).

Tanzimat dönemindeki Batı'ya yönelme hareketleri ilk olarak eğitim ve öğretim alanlarında başlamıştır. Türk kadınları, "1843 yılında Tıbbiye mektebi bünyesinde aldıkları ebelik eğitimi ile sosyal yaşamda yerlerini almaya başlamıştır. 1847 yılında kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniye'nin yayımlanmasının ardından 1856 yılında Osmanlı topraklarında kadınların köle ve cariye olarak alınıp satılmaları yasaklanmıştır. 1858 yılında yayınlanan "Arazi

Kanunnamesi”nde mirasın kız ve erkekler arasında eşit olarak paylaştırılacağı hükmü yer almış ve kadınlar miras yoluyla mülkiyet hakkı kazanmıştır” (Ereş 2006:41). Kadınlar için ilk sürekli yayın olarak nitelenen haftalık “Terakk-i Muhadderat” dergisi 1869 yılında yayımlanmıştır. Kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ise 1869 yılında yayımlanmış, bir yıl sonra da kız öğretmen okulu “Dar-ül Muallimat” açılmıştır. Evlilik sözleşmesinin resmî memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması ve zorla evlendirmelerin geçersiz sayılması ile ilgili düzenlemeleri içeren Hukuk-ı Aile Kararnamesi 1871’de çıkarılmıştır. 1876 yılında da ilk anayasa olan Kanun-i Esasi ile kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Giderek sosyal yaşamda daha çok yer almaya başlayan kadınlar, iş hayatına ilk olarak 1897 yılında “ücretli işçi” olarak atılmış, devlet memuru olarak ilk kez 1913 yılında çalışmaya başlamıştır. Kadınlar yükseköğretime ilk kez 1922 yılında Tıp Fakültesine kayıt yaptırarak başlamıştır (Ereş 2006:41-42). Görüldüğü gibi Tanzimat’la birlikte Türk kadını hak ve yetki konusunda çeşitli kazanımlar elde etmeye başlamıştır. Bu kazanımlar, Cumhuriyet döneminde de devam edecektir.

2.7.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Kadınının Konumu

Kadın sorunlarıyla ilgili ilk ciddi gelişmeler Tanzimat dönemi ile başlamıştır. Kadının toplum içindeki etkinliği arttıkça, kadınlara ilgili toplumda oluşturulan rol de önem kazanmıştır. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadınların kamusal alana girmesini sağlayan yasal ve yapısal yenilikler hız kazanmış, kızlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı verilmiştir. Daha sonra da toplumsal hayatı düzenlemede etkili olan “Türk Medeni Kanunu’nun 1926 yılında kabul edilmesiyle, çok eşliliğe son verilmiş, kadın ve erkeğe eşit boşanma hakkı ve çocukların velayet hakkı tanınmıştır” (Bakacak 2009:633).

Bu gelişmelerle birlikte “1930 yılında çıkarılan Belediye Yasası ile kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanmış; köylerde muhtar olma ve belediye meclisine seçilme hakları ise 1933 yılında Köy Kanunu’nda değişiklikle ve 1934’te yapılan Anayasa değişikliği ile milletvekilliği hakkı tanınmıştır. 1935’de TBMM 5. Dönem seçimleri sonucunda 17 kadın milletvekili, ilk kez Meclis’e girmiştir. 1950 yılında ilk kadın belediye başkanı Müfide İlhan

Mersin’den seçilmiş; ilk kadın bakan Türkan Akyol, 1971 yılında göreve atanmıştır. 1989 yılında kadınlara da kaymakamlık yolu açılmış; Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kadın vali Lale Aytaman, 1991 yılında Muğla’ya atanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kadın başbakan (Tansu Çiller) 1993 yılında hükümeti kurmuştur” (Ereş 2006:42).

Kadınların en önemli sorunlarından olan doğum izni, ilk kez 1930 yılında verilmiş ve 1936’da yürürlüğe giren İş Kanunu ile kadınların çalışma hayatına yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bir yıl sonra kadınların yeraltında ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması, ILO sözleşmesi ile yasaklanmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karsı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini 1985 yılında imzalamış ve aynı yıl “5. Bes Yıllık Kalkınma Planı”nda kadın konusu, ilk kez bir sektör olarak yer almıştır. İlk “Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi”, 1989 yılında İstanbul Üniversitesi’nde kurulmuştur. Bugün üniversiteler bünyesinde kurulan bu merkezlerin sayısı on üçtür. Kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan Medeni Kanun’un 159. maddesi, Anayasa Mahkemesi’nce 1990 tarihinde iptal edilmiştir. Tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini öngören Türk Ceza Kanunu’nun 438. maddesi, TBMM tarafından 1990 yılında yürürlükten kaldırılmış; şiddete uğrayan kadınlara ve çocuklara destek hizmeti vermek üzere ilk kadın konukevleri 1990 yılında açılmıştır. Kadının evlendikten sonra kocasının soyadını almakla birlikte, kendi soyadını da kullanabilmesi, 1997 yılında Medeni Kanun’da yapılan değişiklikle sağlanmıştır. Aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunmasına yönelik düzenlemeleri kapsayan “Ailenin Korunmasına Dair Kanun”, 1998’de yürürlüğe girmiştir (Ereş 2006:42).

Kadınların statüsünü yükseltmek üzere sürdürülen çalışmalar, Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konsey çatısı altında 1946 yılında oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu’nun öncülüğünde uluslararası bir önem ve resmiyet kazanmıştır. Bu faaliyetlerden ilki BM tarafından düzenlenen 1975 yılında Mexico City’deki toplantı, sonuncusu da 1995’de Pekin’de IV. Dünya Kadın Konferansı olmuştur. 1979 yılında ise BM Kadınlara Karsı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, sözü edilen kadın konferanslarına katılarak sonuç belgelerini imzalamış olup

uluslararası yasa niteliğinde olan CEDAW'ı 1985 yılında imzalamış ve son olarak da 2004 yılında Türkiye raporunu sunmuştur. Türkiye'de son on beş yılda kadın konusu ile ilgili önemli gelişmelerden birisi, 1990 yılında, Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. Bir diğeri ise Pekin IV. Dünya Kadın konferansında alınan kararlar paralelinde Üniversitelerde Kadın Sorunlarına İlişkin Araştırma Merkezleri'nin kurulmaya başlanmasıdır (Ereş 2006:42).

2.8. KADIN YOKSULLUĞU

Yoksulluk, tüm insanlar için temel bir problem olmakla birlikte, “oransal bir ağırlıkta kadınların cinsiyet rolleri ekseninde biçimlenişi ile yoksulluğun sürekli yeniden üretiminde ve kronikleşmesinde baş aktistin kadın olması, toplumsal cinsiyetin ev içindeki ve toplumdaki üretim sürecini ve kadının yaşamına yansımalarının yoksulluk açısından değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir” (Alptekin 2014: 16).

Yoksulluğun dezavantajlı gruplar arasında en fazla kadınları etkilemesi, yeni kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunların başında “yoksulluğun kadınsılaşması” (Moghadam 2005:1), “yoksulların en yoksulu” ve “yoksul hanelerin kadınlardan oluşması” (Chant 2003:3) kavramsallaştırmaları gelmektedir.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramını, ilk kez 1978 yılında Diana Pearce kullanmış ve bunun yoksulluğun, “hızlı bir şekilde bir kadın problemi olmaya başlaması” olarak ifade etmiştir. Amerika'da 1976'da yaptığı çalışmada, “18 yaş üstü 15 milyon yoksulun yaklaşık üçte ikisinin kadınlardan” oluştuğunu belirtmiştir ve “yaşlı yoksulların %70'ten fazlasının kadın” olduğunu vurgulamış, “yoksul hanelerin neredeyse yarısının kadın reisli (female-headed)” olduğunu ortaya koymuştur (Pearce 1978: 28).

1990'lardan itibaren neoliberalizmin ortaya çıkardığı sonuçlardan biri olarak gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunundaki artış dikkat çekmiş; özellikle kadın yoksulluğunun üzerinde durulmuştu. Özellikle 1995 Kopenhag Dünya Kalkınma Zirvesi'nde “Kadınlar, yoksulluğun yükünü erkeklerden daha çok taşımaktadırlar” ifadesiyle kadınların yoksulluğunun erkeklere göre daha ciddi olduğu vurgulanmıştır.

1995'te Pekin'de toplanan Birleşmiş Milletler 4. Dünya Kadın Konferansı'nda da "Dünyadaki insanların çoğunluğunun özellikle de kadın ve çocukların hayatını etkileyen, kökeni hem ulusal hem de uluslararası alanlarda bulunan, artan yoksulluğun bu durumu şiddetlendirdiğini de kabul ederek (madde6)" (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>) kadınların yoksulluğunun bir dünya sorunu olduğu kabul edilmiştir.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, yoksulluk karşısında kadınların daha kırılgan olduğunu göstermektedir ve şu olgulara işaret etmek için kullanılmaktadır:

- "Kadınlar erkeklerle kıyaslandığında yoksullukla karşılaşma olasılıkları daha yüksektir.
- Kadınların yoksulluğu erkeklerin yoksulluğundan daha ciddidir.
- Zaman içinde, kadınlar arasında görülen yoksulluk durumu erkekler arasında görülen yoksulluk durumuna göre artmaktadır" (Çağatay 1998:3).

Hattatoğlu'na göre Birleşmiş Milletler, yoksulluğun kadınlaşmasını iki noktaya vurgu yaparak açıklamaktadır: "İlk nokta, dünya üzerinde günde 1 USD ya da daha az gelirle yaşayanların çoğunluğunun kadın olması, ikincisi ise 1990'larda "yoksulluk döngüsüne" yakalanmış kadınlar ve erkekler arasındaki mesafenin kadınlar aleyhine açılmaya devam etmesidir" (Hattatoğlu 2007: 6). Bu konuda Ecevit'in (2003:85) bazı çarpıcı saptamaları vardır. "Dünyadaki toplam işgücününün 2/3 ü kadınlara aitken; kadınların günlük çalışma süreleri saat olarak erkeklerinkinden % 25 daha uzunken ve bütün dünyada toplam gıdanın %50'sini kadınlar üretmekteyken, kadınların geliri dünya gelirinin yalnızca %10'u kadardır. Dünyanın tüm varlığının ancak %1'i kadınlara aittir. Dünyadaki tüm yoksulların % 70'ini kadınlar oluşturmaktadır." Bu veriler hayatın pek çok alanında kadınların daha dezavantajlı olduğunu, bu sebeple sosyal yaşamda erkeklere göre daha kırılgan, güçsüz ve savunmasız kaldığını göstermektedir.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, Goldberg ve Kremen'in belirttikleri gibi (1990: 2), gerçekte kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde çoğunluğu oluşturduklarını" ifade etmek için kullanılmaktadır.

Kadın yoksulluğu farklı bakış açılarından farklı şekillerde dile getirilmiştir ve en çarpıcı olanlardan biri ise, Kümbetoğlu'nun (2002: 130) “kadınların yoksulluğu, toplumsal olarak onay verilmiş eşitsiz cinsiyet rolleri örüntüsünün bir sonucudur” ifadesidir. Nitekim Kargı'nın (2011:33) da belirttiği gibi, “Kadınların kaynaklara ve gelire erkeklerle eşit biçimde erişememeleri, mülkiyet ve gelir kontrolünde eşit düzeyde söz sahibi olamamaları, emeklerinin değersiz kılınması” ile yine, kadınlarla yoksulluğun arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Kaynakların kullanımı noktasında da kadının sahip olduğu toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ağırlıklı rol oynar. Bu anlamda, açlık ve yoksulluk erkeklere oranla kadınları daha çok ilgilendirmekte ve özellikle annelik rolü olan kadınlar için açlık ve yoksulluk, hanenin diğer üyelerine göre daha derin yaşanmaktadır. “Nitekim açlık ve yokluk günlerinde çocuğunu emzirememe travmasını yaşamak zorunda kalan yine “anne” olmaktadır. Aile üyelerinden birisinin aç kalması gerekiyorsa eğer bu kişinin “anne” olması kültürel pratiklere bakıldığında neredeyse yazılı olmayan bir yasa gibidir” (Yunus'dan aktaran Topçuoğlu,Aksan 2014:145).

Yoksulluğun kadınlaşmasıyla ilgili önemli araştırmalar yapılmasına rağmen, Kim ve Choi'ye göre, hangi kadınların bu kapsama girdiği henüz netleşmiş değildir. Kim ve Choi, sadece hane reisi ve bekâr olan kadınların değil, aynı zamanda yoksul hanelerdeki evli kadınların da bu kapsama girebileceğini belirtmektedirler. Çünkü onlara göre, hem evli hem de bekâr anneler kadın yoksulluğunda önemli bir inceleme konusu oluşturmaktadır. Kim ve Choi'ye göre, yoksulluğun kadınlaşmasıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise, bu olgunun statik bir durum olarak değil dinamik bir süreç olarak anlaşılması gerektiğidir (Kim,Choi'den aktaran Açıkgöz 2010:49).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, yoksullukla kadın arasındaki ilişkinin anlaşılması konusundaki katkılarına ve sınırlılıklarına yönelik tartışmalarla birlikte literatüre girmiştir. Şener'e göre (2009:2) bu kavram, “yoksulluğu demografik süreç üzerinden analiz ettiği, sınıfsal konumlar, etnik kimlik vb. faktörleri göz ardı ettiği; kadınlar arasındaki farklılıkları görmediği, kadın başlı ya da hane reisinin kadın olmasının her koşulda yoksulluğu beraberinde getirmediği, kadınların farklı konumlanışlarını hiçe saydığı için” eleştirilmiştir.

2.9. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Yoksulluğun tanımlanmasında ekonomik ölçütlerin yanında, 1990'lı yıllardan itibaren yeni bir muhteva kazanan yoksulluk sosyal, kültürel ve psikolojik etkileri de ele alınarak çok boyutlu bir hale gelmiştir. Eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşamamak, özgürlük ve yapabilirliklerden(karar alma süreçleri, siyasi özgürlükler, güvence gibi) mahrumiyet gibi yoksulluğun farklı boyutları ortaya konulmuştur. Dolayısıyla kadınların yoksulluğu sadece ekonomik değil, toplumsal, psikolojik vb. yönlerden de sorgulanmaya başlanmıştır. Kadın yoksulluğunun nedenleri arasında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın istihdamı, eğitim yoksunluğu, sosyal koruma yoksunluğu ve sağlığa eşitsiz erişim ve diğer faktörler sayılmaktadır.

2.9.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet, toplumsal yönden kadın ve erkeğe verilen roller, sorumluluklar ve öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlanır. Bu kavram kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarını anlatan biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadını ve erkeği sosyal ve kültürel açıdan yorumlar ve değerlendirir. “Böylece hangi davranış ve faaliyetlerin kadınlar ve erkekler için uygun olduğuna, bu iki cinsin hangi haklara, kaynaklara ve güce ne derecede sahip olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilir. Bu beklentiler toplumdan topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de” (Ecevit 2003:83) temelinde cinsiyet ayrımcılığına yol açar.

Cinsiyet ayrımcılığı da, birçok alanda (aile, çalışma, hukuk, eğitim, siyaset, din, sağlık, vb.) farklılıklara ve sosyal eşitsizliklere neden olur. Bir eşitsizlik kaynağı olarak toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, ”kaynaklara ve fırsatlara ulaşmada eşitsizlik, şiddet, temel hizmetlerden yararlanmada yetersizlik, çalışma yaşamı ve siyasette kadının sınırlı olarak yer alması ve kadınlarla erkekler arasındaki kişisel ilişkilerdeki güç dengesizliği hususlarıyla yakından ilişkilidir (Demirbilek 2007:14).

Nilüfer Çağatay da cinsiyeti “sosyal hayattaki güç ilişkilerinde en önemli eksenlerden” biri olarak görür. Ona göre cinsiyet, “Bütün toplumlarda, iş bölümünde, istihdamın, gelirin, sermayenin, eğitimin ve malların ve kamu hizmetlerinin

dağılımında merkezi bir rol oynar” (Çağatay 1998:14). Dolayısıyla toplumsal cinsiyete dayanan güç ilişkileri, ev içi ve ev dışı yaşamda yoksulluğu kadınların erkeklere göre daha farklı deneyimlediğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri değişebilir, genetik yapımız değişmez. Toplumsal cinsiyet farklılıklarından bir kısmı, bazı biyolojik farklılıklardan temel alabilir. Farklılığı yaratan kadının doğurganlığıdır (Kaypak 2014:346). Kadına ise verilen en önemli toplumsal rol, anneliktir. Bu rol kadını ev içi işlerine bağlamış erkeği ise, ev dışındaki alana yöneltmiştir. Kaypak’a göre (2014: 346) “Ev işleri, yapıldığı sürece farkına varılmayan, herhangi bir maddi karşılığı olmayan, çalışma tanımına girmeyen işlerdir. Ev kadını, çocuk sayısına ve yaşına da bağlı olarak günde ortalama on-on iki saat çalışır. Ama herhangi bir sosyal güvencesi olmadığı gibi, geçinmek için de kocasına bağımlıdır. Kadınların çoğu çalışma hayatına yeterince katılamaz; toplumsal olarak ev kadınlığı ve anneliğin uzantısı olan işlevleri yerine getirirler. Çalışan kadınlar ise, ancak erkek kazancının ortalama $\frac{3}{4}$ ’ü kadar ücret kazanmaktadırlar.” Kadınlar ücretli çalışma hayatına katıldıklarında da, asıl sorumluluklarının ailelerine karşı olduğu düşünüldüğünden, çalışma hayatında erkeklerle eşit olarak kabul edilmeleri zor olmaktadır.

“Bütün toplumlarda kadınları daha fazla yoksullaştıran, dışlayan ve boyun eğdiren durumları üreten ve çoğaltan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı pratikleri ve normları bulmak mümkündür” (Vicente 2005:15). Toplumun kadına ve erkeğe atfettiği cinsiyet rolleri, yoksulluğu algılamalarında ve yaşamalarında son derece önemlidir. Erkeğe verilen temel rolün evi geçindirmek olması kadına verilen rolün ise eve gelen gelire aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılaması, kadını erkek karşısında bağımlı hale getirmektedir.

2.9.2. Kadın İstihdamı

Yoksulluğun kadınlaşmasında diğer bir gösterge istihdama katılım ve ücretlerde yaşanan cinsiyet ayrımcılığıdır. Kadınlar ücretli işlerde erkeklere göre daha az istihdam edilmekte ve ortalama olarak onlardan daha az ücret almaktadırlar.

Kadınlar, “yüzyıllarca üretimin her aşamasına katkıda buldukları halde, kalkınmanın olanaklarından yeterli pay alamadıkları gibi dünyada yoksulluktan en fazla etkilenen kesimi de oluşturmaktadır. Kadının ilk olarak emeğini bir ücret karşılığı vermesi, dünyadaki tüm toplumları derinden etkileyen Sanayi Devrimi ile başlamıştır” (Kocacık, Gökkaya 2005:196).

Nitekim sanayi devrimiyle birlikte kadınlar, hem bir kadın olarak ev içinde, hem de bir erkek gibi ev dışında çalışmaya başlamış; fakat kadının, ev dışında çalışsa dahi, ev içi faaliyetlerini yürütme sorumluluğunu üzerine alması ise, birçok alanda yaşadığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gösteren durumlardan sadece biridir.

Kadınların işgücüne katılımlarını sınırlayan temel engellerin başında “kadınlar ve erkekler arasındaki eğitim farklılığını, cinsiyete dayalı işbölümünü, toplumsal yapıdaki değer ve normları görmekteyiz” (Gökkaya 2014:374).

Toplumda kadına atfedilen roller ve bunun etrafında şekillenen aile ve sosyal ortam kadının işgücüne katılımını etkilemektedir. “Çocuk ve yaşlıların bakımını geleneksel olarak sadece kadının görevi olarak gören, erkekleri ise ailenin geçimini sağlamakla görevli sayan cinsiyete dayalı işbölümü kadının işgücüne katılımının önündeki en büyük engeldir” (Önder 2013:50).

Kadınların, çalışma yaşamında karşılaştıkları bir diğer sorun ise, erkeklerle aynı işi yapmalarına karşın, onlardan daha düşük ücret almalarıdır. Eşit işe eşit ücret ilkesinin evrensel olarak kabul görmesine rağmen kadınlar, erkeklerden daha az ücret almaktadırlar. “Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarının Geliştirilmesi Vakfı tarafından yapılan Dördüncü Avrupa Çalışma Koşulları Araştırması’nın bulguları, yalnızca ülkemiz açısından değil, diğer ülkelerde de ücrette cinsiyet ayrımcılığının varlığına işaret etmektedir. Raporda, ücret, istihdam statüsü, ücretli ve ücretsiz işlerin oranı bakımından kadın ve erkek arasındaki farklılıkların, halen yüksek olduğu görülmektedir. Ortalama olarak tam zamanlı işlerde kadınlar, ücretli işlerin yanı sıra haftada 23 saat çalışmaktadır. Bu oran, tam zamanlı çalışan erkeklerin üç katıdır. Kısmi zamanlı pozisyonlardaki erkekler, kadınlardan daha az sürelerle çalışmalarına rağmen (25 saat); kadınlardan daha fazla ücret almaktadırlar” (Çakır 2008:34).

Türkiye’de kadın istihdamının genel özellikleri şunlardır; kadınların işgücüne katılımı düşük düzeyde gerçekleşmekte, göçle şehre gelen kadınlar istihdam dışı kalmakta, eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadıkları için genel ücret düzeyinin düşük olduğu sektörlerde istihdam edilmekte, kırdaki istihdam edilen kadınlar büyük ölçüde ücretsiz aile işçisi olarak, kentte kayıt dışı sektörde asgari ücretin altında ve evde düzensiz-sigortasız fason işlerde çalışmaktadır (Şener 2012:60).

2013 Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 30,8 istihdam oranı ise yüzde 27,1’dir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı yüzde 71,5 istihdam oranı ise yüzde 65,2’dir. Hem kadın hem de erkek için yüksek istihdam oranları bulunmamaktadır. Türkiye’de genel olarak kayıt dışı çalışanların oranı 2015 Ocak ayı için yüzde 32,4 (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18636>) olarak gerçekleşmiştir. Enformel çalışanların sayısının bu kadar yüksek olması Türkiye’de yoksulların büyük çoğunluğunu çalışanların oluşturduğu söylenebilir.

“İşgücü piyasasına katılımın düşük olmasının yarattığı sonuç kadının erkeğe ömür boyu bağımlılık ilişkisidir. İstihdama katılımın düşük olmasına paralel bir biçimde istihdamın sağladığı olanaklardan- emeklilik gibi- yararlanamamak, sağlık hakkına eş üzerinden ulaşmak bu bağımlılığın temel sonuçlarıdır” (Şener 2009: 3).

İşgücü piyasasına katılım kimi zaman yoksulluğun kadınlaşmasını önlemede yeterli olmamaktadır. “Şöyle ki kadın işgücünde gözlenen dikkat çekici durum, gerek iktisadi faaliyet kollarına gerek meslek gruplarına göre kadınların daha düşük statülü işlerde istihdam edilmiş olmalarıdır. Düşük statülü işler; düşük ücretleri, gün içinde uzun zamanlı, düzensiz ve geçici çalışmayı ve sosyal güvenceden yoksunluğu içermektedir” (Alptekin 2014:27).

Kadınların dezavantajlı durumları, onları üretimden pazar sürecine kadar yasal düzenlemelerin tamamının veya bir kısmının dışında kaldığı enformel sektöre yönlendirmektedir. Bu sektörde geleneksel rol ayrımını benimseyen fakat ekonomik zorluklar nedeniyle çalışma yaşamına girmek zorunda kalan kadınlar en çok tercih edilmektedir. Genellikle genç ve bekar olan bu kesim evlenince ya da çocuk sahibi

olunca ev içine geri dönmektedir. Bu durumda ellerine geçecek ücret, iş güvenliği ve sosyal yardım vb.nin önüne geçmektedir. Her ne kadar kadınları ekonomik olarak bağımsız hale getirememesine rağmen, enformel sektör iş bulma olanağı düşük, umudunu kaybetmiş kadınlara ekonomik kazanç sağlama olanağı yaratmaktadır. Sorun sadece çalışmaya hazır kadın işgücünü artan oranda istihdam etmek değil, kadın emeğinin sömürülmesini önlemektir. Fakat enformel sektöre kadına ekonomik özgürlük kazandırmak yerine, kadınlar enformel sektörün işgücü gereksinimini karşılamaktadır.

2.9.3. Eğitim Yoksunluğu

Eğitim, bireylerin toplumsal statülerini yükseltmelerinin ve hayattaki beklentilerinin karşılanabilmesinin araçlarından birisidir. Yoksullukla eğitim arasında ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan bir kısır döngü vardır. Nitekim, Alpaydın (2008: 50): ”yoksulluk arttıkça eğitim imkânlarına erişim azalmakta, eğitim düzeyi düştükçe de yoksulluk artmakta ve böylece içinden çıkılmaz bir döngüye girmektedir” şeklinde ifade etmiştir.

Maddi imkânsızlıklar, eğitimi insani bir gelişme olmaktan çok bir yatırıma dönüştürmekte ve eğitim sistemi toplumsal cinsiyet temelinde kadınlar aleyhine dönmektedir. “Yoksul ailelerde eğitim için öncelik erkek çocuklarına verilmektedir. Özellikle kırla bağlantılı geleneksel aile yapısı, erkek çocuğunu yaşlılıkta dayanılacak bir güç, bakım sağlayacak kişi olarak görürken, kız çocuklarını elde ettiği-edeceği geliri bir başkasına “ele” götüren, gelirini kontrol edemez- kullanamaz görmektedir. Kız çocukları gelecek için iyi birer “yatırım” olmadıklarından ikincil bir konuma itilmektedir” (Şener 2009: 3).

Okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Türkiye’de 2014 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,6 iken bu oran erkeklerde %1,8, kadınlarda %9,2’dir. Lise ve dengi okul mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştakilerin toplam nüfus içindeki oranı %19,1 iken bu oran erkeklerde %23,2, kadınlarda %15’dir. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %13,9 olup bu oran erkeklerde %16,2 kadınlarda ise %11,7’dir (TÜİK 2016: sayı 21519)

Eğitime erişim yönünden eşitsizliğin göstergesi olan bir diğer önemli nokta ise, “kız çocuklarına yüklenen kardeşlerine bakma sorumluluğunun okula devamları önünde oluşturduğu engeldir. Çocuk bakımının toplumsal olarak tamamen kadının rolü olarak tanımlanması, hanedeki erkek üyeler tarafından paylaşılmadığı gibi kamusal bakım hizmetlerinin de son derece yetersiz olması, erken yaşlarda eğitime, sonraki yaşlarda ise işgücüne katılımlarını engelleyerek kadınların yoksullaşmasının temel gerekçelerinden birini oluşturmaktadır (Ulutaş 2009:32).

2.9.4. Sosyal Koruma Yoksunluğu Ve Sağlığa Eşitsiz Erişim

Kadınların sosyal güvenlik şemsiyesinin dışında kalmaları, onların “malulluk, yaşlılık, işsizlik, hastalık gibi risklere karşı korumasız kalmalarına” (Ulutaş 2009:33) neden olmakta ve onları yoksulluğa itmektedir.

Nitekim Çağatay’ın (1998: 8) belirttiği gibi “İşgücünün toplumsal cinsiyet temelinde çalışan ve çalışmayan olarak ayrılması, kadınların ekonomik ve toplumsal olarak daha fazla güvencesiz ve savunmasız olmalarının yalnızca kronik yoksulluğa değil aynı zamanda ailevi, kişisel ya da ekonomik krizlerden kaynaklanan ani yoksulluğa neden olduğunu göstermektedir.”

İş gücündeki yaşanan ayırım sonucu kadınlar, “genellikle vasıfsız, eğitim ve beceri gerektirmeyen işlerde çalışma, uzaktan çalışma, kısmi süreli çalışma gibi atipik çalışma biçimleriyle ve kayıt dışı sektörlerde asgari ücretle ya da asgari ücretin altında, sigortasız ve örgütsüz olarak çalışmak zorunda kalmakta ve emekli olma imkânından mahrum bırakılmaktadır” (Albayrak 2011: 121).

Ulutaş’ a göre (2009: 33) bu durum kadını “ya sosyal güvenlik çatısının dışına itmekte veya eşine ya da babasına bağımlı olarak ‘bu çatının altına sığınmasına’” yol açmakta ve onları yoksullaştırmaktadır.

Türkiye 2014 verilerine göre kadınların %46’sı, erkeklerin ise %28’i kayıt dışı istihdam edilmektedir. Evde ve çeşitli işlerde çalışan kadınların ise %92’si sosyal güvenceden yoksun bir şekilde kayıt dışı çalışmaktadır (<http://www.sgk.gov.tr/>)(SGK 2015).

Kadınların sağlıklı olması da toplumsal sistemin işleyişi ve devamı ile yakından ilişkilidir. Çünkü kadın sağlıklı olabildiği sürece toplumsal yaşamda üretken konumdadır. Ancak toplumda var olan ataerkillikten kaynaklanan sosyal ve ekonomik eşitsizlikler kadınları sağlık alanında da erkeklere nazaran farklı biçimde etkilemektedir.

Ulutaş'a göre (2009: 33-34), "Dünyanın pek çok yerinde gerçekleştirilen "sağlık reformları" ile kamusal sağlık harcamalarının daraltılması, prim oranlarının yükseltilmesi ve sağlığın piyasalaştırılması, kadınların yüksek bir oranının formel, düzenli işlerde çalışma şansına sahip olmayışı" az sayıda kadının sağlık hakkından yararlanabildiğini göstermektedir.

Günlük olarak kadınların ev içinde gerçekleştirdiği eylemler, onların sağlığı ile yakından ilişkilidir. Örneğin yemek yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak, ütü yapmak, evi temizlemek gibi eylemler dikkat edilmeden yanlış pozisyonlarda yapıldıklarında fiziksel rahatsızlıklara neden olmaktadır. Diğer taraftan "Dışarıda gelir elde eden kadınlar, ev kadınlarına göre hem evde hem dışarıda çalıştıkları için çift yönlü yükün altında daha çok ezilmekte" (Güneş 2011:242) ve hem psikolojik hem de fiziksel olarak yıpranmaktadırlar.

Üreme sağlığı ve hamilelik sorunları da çok sayıda kadının hayatını olumsuz etkilemektedir. Ulutaş'a göre (2009: 34) "Yoksulluk içerisinde yaşayan pek çok hamile kadın, acil durumlarda dahi tıbbi olanaklara ulaşamamaktadır. Türkiye'de ise bahsedilen bu kısıtlılıkların yanı sıra, kadınların okuma yazma bilmemeleri veya Türkçe konuşamamaları ve ataerkil cinsiyet rejiminin yol açtığı baskı da, onları başta en temel ihtiyaçları olan sağlık kurumları olmak üzere her tür kamu kurumuna erişmekten alıkoyabilmektedir. Göçmen kadınlar ve kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar sağlık kuruluşlarına gidebilmeleri için eşlerinin ya da oğullarının yardımına ihtiyaç duyabilmektedir."

Kadınların ekonomik hayatta yaşadıkları cinsiyet eşitsizlikleri kadar, "kızların çocuk yaşta evlendirilmeleri, kızların okutulmalarına karşı önyargılar, kadınların hareketlerinin kısıtlanması, üreme konusunda kendi kararlarını veremiyor olmaları

gibi her alandaki cinsiyet ayrımı yoksulluktan kurtulma zorluklarına, yoksulluğun kısır döngüsüne neden olmaktadır (Çağatay 1998: 11).

2.9.5. Diğer Faktörler

Kadın yoksulluğunun diğer nedenleri maddeler halinde kısaca şöyle özetlenebilir (Moghadam, 2005: 5):

- Nüfus artışı,
- Erkeklerin göçü,
- Artan sayıda aile parçalanması,
- Düşük verimlilik,
- Boşanma,
- 1980'lerin ekonomik durgunluğu (gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kriz ve yapısal uyum politikalar

III. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA EVRENİNE AİT GENEL BİLGİLER

3.1. Malatya ilinin Konumu ve Coğrafik Özellikleri

Malatya ili 35° 54' ve 39° 03' kuzey enlemleri ile, 38° 45' ve 39° 08' doğu boylamları arasında kalmaktadır. Malatya; Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzasında ve Adıyaman, Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Van çöküntü alanının güneybatı ucunda yer almaktadır. Çevresini doğuda Elazığ ve Diyarbakır, güneyde Adıyaman, batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Sivas ve Erzincan illeri çevirir.

Malatya, Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu arasında yer alan bir ovadır. Ova, kuzeyden güneye doğru hafif bir eğimle uzanır. Arazi denizden uzak ve yüksektir. Bu nedenle de Malatya'nın iklimi serttir. Yazları sıcak ve kurak; kışları ise, çoğu kez yağışlı ve soğuk olan sert iklimine karşın bölgede yer yer Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu iklim özelliklerini de görmek mümkündür. İklim, değişik özellikler gösteren üç ayrı bölgede incelenebilir. İldeki yüksek platolarda İç Anadolu'nun step iklimi gözlenir. Güney ovasında, Fırat-Dicle nehirleri arasının ılık iklimi ile Suriye Çölü'nün yakıcı sıcaklarının etkisinde özel bir Akdeniz iklimi görülür. Dağlık bölgelerde ise, kışları soğuk olup, her iki bölgenin de etkisinde bulunan bir iklim hüküm sürer. Denizden yüksekliği 900 metre olarak kabul edilen Malatya'da yılın en yağışlı mevsimi ilkbahardır. En sıcak aylar Temmuz ve Ağustos, en soğuk aylar ise Ocak ve Şubat'tır.

İlde bitki örtüsü olarak ormanlık alanlara pek rastlanmaz, ancak Pütürge ilçesinin dağlarında meşe ormanları genişçe bir yer tutar. Akarsu kıyılarında bol sayıda söğüt, kavak ve ceviz ağacı yetiştirilmiştir. Başta kayısı olmak üzere elma, armut, şeftali, kiraz, vişne, dut, üzüm ve burada sayamadığımız birçok meyve çeşidi önemli miktarda yetiştirilmektedir. (TÜİK 2013:XII 12)

3.2. Malatya ilinin Demografik Özellikleri

Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Malatya 12 146 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün % 1,5'ine denk gelmektedir.

Malatya'da 13 ilçe ve Büyükşehir belediyesi dâhil 14 belediye bulunmaktadır. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Battalgazi, Yeşilyurt, Doğanşehir, Akçadağ ve Darende'dir. Nüfus bakımından en küçük ilçesi ise Doğanyol'dur(TÜİK 2013:XIII).

Malatya ilinin nüfusu, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 762 538'dir. Bu nüfus içinde 380.704 erkek, 381.834 kadın bulunmaktadır(TÜİK 2013:84).

3.3. Malatya ilinin Ekonomik Özellikleri

Malatya'nın ekonomisi, tarıma, tarımsal sanayiye ve hayvancılığa dayalı bir ekonomidir. Ama Malatya'da genel ekonominin diğer tüm sektörlerinden ekonomik faaliyetler de vardır (TÜİK 2013:XIII).

Tarihsel süreç içerisinde "doğunun batısı batının doğusu" olarak tanımlanan Malatya, bu gün için de aynı konumunu sürdürmekte olup sosyo-ekonomik yapısı nedeniyle bölgesinde önemli merkez, bölgesel bir cazibe merkezi durumundadır. İlin bu gün ulaştığı ekonomik gelişim düzeyinde Malatya'ya ile özdeşleşen kayısı yetiştiriciliğinin etkisi yadsınamayacak düzeydedir. Malatya için ilahi bir lütuf olarak da kabul edilebilecek olan kayısı, özellikle 80'li yıllardaki dışa açık ekonomiye geçiş sürecinde önemli bir ihraç ürünü haline gelmiş ve ilin ekonomik gelişimine büyük katkı sağlamıştır, sağlamaktadır. Malatya, ekonomik gelişmesinin temelinde Kayısı yetiştiriciliğini önemli yer tutmasına rağmen günümüzde ekonomik kalkınma kaynaklarını çeşitlendirerek daha dengeli bir sektörel yapıya evrilmektedir.

2001 yılından sonra iller bazında milli hesap verileri yayınlanmamaktadır. Yayınlanan en son verilere göre ilde 2001 yılı itibariyle kişi başına düşen GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) 1417 ABD doları düzeyindedir. İlde 1990 yılı itibariyle kişi başına düşen GSYİH 1744 ABD doları düzeyinde iken 2000 ve 2001 yıllarında ülkemizin yaşadığı ekonomik kriz nedeni ile kişi başına GSYİH 2001 yılında 1417 ABD dolarına gerilemiştir. Malatya ili kişi başına GSYİH tutarının, ülke ortalamasında tekabül ettiği orana bakılacak olursa, 1990 yılında Türkiye ortalamasının %65,69'una tekabül eden İl kişi başına GSYİH tutarı, 1995 yılında %68,9'a yükselmiş, 2001 yılında ise %66 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2001(1987 sabit fiyatları ile) yılı itibari ile ilde yaratılan Gayri Safi Yurt İçi Hasıladan alınan pay bakımından %27,1 ile sanayi sektörü ilk sırada gelmekte, bunu %24 ile ticaret ve %16,9 ile tarım sektörü izlemektedir. Sanayi sektörünün yarattığı GSYİH içerisinde ise imalat sanayi alt sektörü %25,8 pay almaktadır. Malatya ekonomisinde tarım sektörünün payı görece düşerken tarım dışı sektörün payının arttığı görülmektedir(<http://www.malatya.gov.tr/ekonomi>)

3.4. Malatya ilinde İşgücü ve İstihdam

Malatya ilinin 2013 yılında işsizlik oranı %7,8, işgücüne katılma oranı %54,1 ve istihdam oranı %49,9'dur. (TÜİK 2013:XIV).

TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli bölgesinde 2013 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun işgücüne katılma oranı %53,6 iken işsizlik oranı %7,7'dir. İstihdam edilenlerin %37,9'u hizmetler, %17,7'si sanayide istihdam edilmektedir. Tarım sektöründeki istihdam ise %44,5 ile hizmetlerden önce gelmektedir(TÜİK 2013:135)

2013 yılında Türkiye ve TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli bölgesinde en fazla istihdam lise altı eğitimlilerde gerçekleşmiştir. TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli bölgesinde 2013 yılında 15 ve üzeri yaştaki 52 bin işsizden 23 bininin eğitim durumu lise altı, 14 bininin lise ve dengi meslek okulu, 13 bininin ise yükseköğretimdir(TÜİK 2013:136).

2013 yılında Malatya ilinde istihdam edilenlerin oranı %49.9 olup bu değer ile 21. sıradadır. 2013 yılı işsizlik oranı Malatya'da %7.8 değerini almış olup bu oranla en yüksek işsizlik oranına sahip 35. il konumundadır(TÜİK 2013:29-30).

3.5. Malatya'da Yoksulluk

Malatya merkez ve yakın beldelerinde yapılan bir çalışmada, TÜİK, Malatya Merkez SYDV ve Malatya Belediyesi verilerinden hareketle Malatya'nın şehir merkezi ve yakın köy ve beldelerin yoksulluk oranları hesaplanmış ve bu verilerden hareketle yoksulluk haritası çıkarılmıştır. Bu çalışmaya göre Malatya merkezin yoksulluk oranı kömür yardımı esasına göre %11, yeşil kart sahibi olma esasına göre ise %12,6 olarak bulunmuştur (Akt.Gezer vd 2011:145-146).

Araştırmaya göre, Tablo 1. deki yoksulluk oranı yüzde olarak yoksul oranını, yoksulluk dilimi ise 1 ila 10 arasında hangi dilime girdiğini göstermektedir. Rakamların büyüklüğü yoksulluğun şiddetini göstermektedir.

Tablo 1. Malatya'nın Yoksulluk Haritası

Sıra No	Mahalle Adı	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Dilimi (1-10 Arası)
1.	Yamaç	0.42	9
2.	Taştepe	0.32	7
3.	Y.Yeşilkaynak	0.31	7
4.	Şehitfevzi	0.30	7
5.	Beylerbaşı	0.28	6
6.	Melekbaba	0.27	6
7.	Y.Gazi	0.25	6
8.	Kiltepe	0.24	5
9.	Y. Fatih	0.24	5
10.	Kaynarca	0.23	5
11.	Y.Seyran	0.22	5
12.	Hidayet	0.21	5
13.	İlyas	0.21	5
14.	Battalgazi	0.21	5
15.	Çarmuzu	0.20	5

Malatya'da en yoksul mahalle, Yamaç mahallesidir. Yamaç mahallesinde yaşayanların yoksulluk oranı yüzde 42'dir. Çevre yolu altında bulunan Taştepe mahallesi en çok yoksul yaşayan ikinci mahalledir oranı yüzde 32'dir. Üçüncü yoksul semti Yeşiltepe mahallesinin Yeşilkaynak mahallesidir oranı 28'dir. Ayrıca Şehit Fevzi'de yüzde 30, Beylerbaşı mahallesinde yüzde 28, Melekbaba mahallesinde yüzde 27, Yeşiltepe Gazi mahallesinde yüzde 25, Kiltepe de yüzde 24, Yeşiltepe Fatih mahallesinde yüzde 24, Kaynarca da ise yüzde 23 yoksul bulunmaktadır.

En yoksul mahallelerin yoksulluk oranı ortalaması %27 olarak gerçekleşmektedir. Bu mahallelerin yoksulluk oranı gerek tek tek, gerekse ortalama

olarak Türkiye yoksulluk oranı olan %18,08'den daha yüksektir (Gezer vd 2011: 148).

Bunlara karşılık, yeni bir yerleşim bölgesi olan Yavuz Selim Mahallesi Malatya'nın en az yoksulun yaşadığı mahallelerden biridir. İnönü ve Turgut Özal mahallesinde de yüzde 1 oranında, Zaviye mahallesinde yüzde 2, Niyazi, Cevatpaşa, Şehbayram, Kernek ve Nuriye mahallelerinde yüzde 3 oranında, Özalper mahallesinde ise yüzde 4 oranında yoksul yaşamaktadır.

Tablo2. Malatya'nın Yoksulluk Envanteri

(<http://www.flashbermalatya.com/inx/haber-9776>
Iste_Malatyainin_Yoksulluk_Envanteri.html, 2011).

Sıra no	Mahalle Adı	Yoksulluk Oranı (%)
1.	Yavuz selim	1
2.	İnönü	1
3.	Turgut Özal	1
4.	Zaviye	2
5.	Niyazi	3
6.	Cevat Paşa	3
7.	Şeyhbayram	3
8.	Kernek	3
9.	Nuriye	3
10.	Özalper	4

IV. BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Araştırmanın Bulguları

Malatya’da kadın yoksulluğu üzerine yapılan bu nitel çalışmada, farklı gelir düzeylerine sahip kadınların yoksulluk konusundaki düşünceleri, algılamaları ve yoksulluktan iktisadi, sosyal, kültürel ve psikolojik olarak nasıl etkilendikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Görüşmecı kadınların sosyal ve ekonomik özellikleri Tablo:3 ve Tablo:4’te görüldüğü üzere oldukça çeşitlilik göstermektedir.

Tablo:3 Gelir Düzeyi Düşük Hanelerdeki Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kodu	Yaşı	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Aile Yapısı	Çocuk Sayısı
D1	62	Evli	Okur yazar değil	Çekirdek	3
D2	45	Evli	Okur yazar değil	Geniş	2
D3	31	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	4
D4	39	Evli	Okur yazar değil	Çekirdek	3
D5	46	Dul(vefat etmiş)	Okur yazar 3.sınıf terk	Geniş	1
D6	52	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	3
D7	63	Evli	Okur yazar değil	Çekirdek	7
D8	31	Bekar	Üniversite okuyor	Çekirdek	Yok
D9	37	Boşanmış	İlköğretim mezunu	Çekirdek	2
D10	30	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	2
D11	37	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	4
D12	42	Evli	Okur yazar değil	Çekirdek	2
D13	50	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	2
D14	45	Evli	Okur yazar değil	Çekirdek	3
D15	45	Dul(vefat)	Okur yazar değil	Geniş	4
D16	67	Dul(vefat)	Okur yazar değil	Çekirdek	8
D17	42	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	2
D18	50	Evli	İlköğretim mezunu	Çekirdek	3
D19	50	Dul(vefat)	Okur yazar değil	Çekirdek	2
D20	54	Evli	Okur yazar 1.sınıf terk	Çekirdek	4

Tablo:4 Gelir Düzeyi Düşük Hanelerdeki Katılımcıların Ekonomik Özellikleri

Kodu	Hanedeki gelir durumu	Haneye gelir getiren kişi	Kadının Çalışma durumu	Haneye giren ortalama gelir
D1	Düzensiz	Eşi ve SYDV	Çalışmıyor	250.00TL
D2	Düzensiz	Eşi	Çalışmıyor	800.00TL
D3	Düzensiz	Eşi	Çalışmıyor	1.200.00TL
D4	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	1.400.00TL
D5	Düzensiz	Babası ve SYDV	Çalışmıyor	500.00TL
D6	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	1.300.00TL
D7	Düzensiz	Eşi ve Oğlu	Çalışmıyor	1.500.00TL
D8	Düzenli	Kendisi	Çalışıyor	1.500.00TL
D9	Düzenli	Kendisi	Çalışıyor	1.100.00TL
D10	Düzensiz	Eşi	Çalışmıyor	900.00TL
D11	Düzensiz	Eşi	Çalışmıyor	600.00TL
D12	Düzensiz	Eşi ve Kızı	Çalışmıyor	1.000.00TL
D13	Düzensiz	Eşi	Çalışmıyor	700.00TL
D14	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	1.400.00TL
D15	Düzenli	SYDV	Çalışmıyor	250.00TL
D16	Düzenli	SYDV	Çalışmıyor	250.00TL
D17	Düzensiz	Eşi	Çalışmıyor	700.00TL
D18	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	1000.00TL
D19	Düzenli	Babası	Çalışmıyor	700.00TL
D20	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	800.00TL

• Görüşme yapılan gelir düzeyi düşük katılımcıların yaşları, 30 ila 67 arasındadır.

• Medeni durumları, “evli ve birlikte yaşayan, dul (eşi vefat etmiş), boşanmış ve bekâr şeklindedir.

- Eğitim durumları da yine çeşitlilik göstermektedir. Kadınlar, “okuryazar olmayan, okuryazar olup bir okul bitirmemiş, ilkokul mezunu ve üniversite okuyan” şeklindedir.

- Görüşmecilerin sahip oldukları çocuk sayısı, hiç çocuğu olmayan ve 8 çocuk arasında değişmektedir.

- Kadınlarla aynı hanede yaşayan kişi sayısı 1 ila 6 arasında değişmektedir.

- Hane halkı bakımından haneler, “çekirdek aile, tek ebeveynli aile ve geniş aile”dir.

Görüşülen kadınların hanelerinde gelir getiren kişi evli olanlar için eşleri olmaktadır. Görüşülen hanelerin 8 tanesinde düzenli gelir elde edilmekte, 5 hane SYDV’den yardım alarak geçinmekte(dul maaşı ve 65 yaş aylığı), bir hane babasından kalan emekli aylığı ile geçinmekte olup; diğer 6 hanede ise düzensiz gelir elde edilmektedir. Düzenli gelire sahip olanlar ise asgari ücret almaktadırlar. Hanelerin gelirleri sabit olmayanları da göz önüne aldığımızda aylık 250TL-1500TL arasında değişmektedir. Görüşülen 20 kişiden sadece bir tanesi açlık sınırının üstünde bulunmaktadır. Fakat görüşülen kişilerin tamamı tarafından belirtilen hane gelirleri yoksulluk sınırının altındadır.

Tablo:5 Gelir Düzeyi Yüksek Hanelerdeki Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kodu	Yaşı	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Aile Yapısı	Çocuk Sayısı
Y1	47	Evli	Lisans mezunu	Çekirdek	2
Y2	28	Bekar	Lisans mezunu	Geniş	Yok
Y3	27	Bekar	Lisans mezunu	Çekirdek	Yok
Y4	44	Bekar	Lisans mezunu	Çekirdek	Yok
Y5	41	Evli	Y. Lisans mezunu	Çekirdek	2
Y6	44	Evli	Önlisans mezunu	Çekirdek	4
Y7	46	Evli	Lise mezunu	Çekirdek	3
Y8	68	Evli	Lise mezunu	Çekirdek	3
Y9	46	Evli	Lisans mezunu	Çekirdek	3
Y10	35	Bekar	Lisans mezunu	Çekirdek	Yok
Y11	68	Evli	Lise mezunu	Çekirdek	4
Y12	49	Evli	Lisans mezunu	Çekirdek	3
Y13	28	Evli	Lisans mezunu	Çekirdek	Yok
Y14	27	Bekar	Lisans mezunu	Çekirdek	Yok
Y15	51	Evli	Lise mezunu	Çekirdek	2
Y16	28	Evli	Önlisans mezunu	Çekirdek	2
Y17	27	Evli	Y. Lisans mezunu	Çekirdek	1
Y18	54	Evli	Lise mezunu	Çekirdek	4
Y19	32	Bekar	Lisans mezunu	Çekirdek	Yok
Y20	53	Evli	Lisans mezunu	Çekirdek	2

Tablo:6 Gelir Düzeyi Yüksek Hanelerdeki Katılımcıların Ekonomik Özellikleri

Kodu	Hanedeki gelir durumu	Haneye gelir getiren kişi	Kadının Çalışma durumu	Haneye giren ortalama gelir
Y1	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y2	Düzenli	Babası ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y3	Düzenli	Kendisi ve kardeşleri	Çalışıyor	15.000TL+
Y4	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y5	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y6	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	15.000TL+
Y7	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	15.000TL+
Y8	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	15.000TL+
Y9	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y10	Düzenli	Babası ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y11	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	15.000TL+
Y12	Düzenli	Eşi	Emekli	15.000TL+
Y13	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y14	Düzenli	Babası ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y15	Düzenli	Eşi ve çocukları	Çalışmıyor	15.000TL+
Y16	Düzenli	Eşi	Çalışmıyor	15.000TL+
Y17	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışıyor	15.000TL+
Y18	Düzenli	Eşi ve çocukları	Çalışmıyor	15.000TL+
Y19	Düzenli	Kendisi ve kardeşi	Çalışıyor	15.000TL+
Y20	Düzenli	Eşi ve kendisi	Çalışmıyor	15.000TL+

- Görüşme yapılan gelir düzeyi yüksek kadınların yaşları, 27 ila 68 arasındadır.
- Medeni durumları, “evli ve birlikte yaşayan, eşi vefat etmiş ve bekâr” şeklindedir.
- Eğitim durumları da yine çeşitlilik göstermektedir. 4 lise mezunu, 12 üniversite/yüksekokul mezunu, 4 yüksek lisans/doktora mezunu şeklindedir.
- Görüşmecilerin sahip oldukları çocuk sayısı, hiç çocuğu olmayan ve 4 çocuk arasında değişmektedir.
- Kadınlarla aynı hanede yaşayan kişi sayısı 1 ila 6 arasında değişmektedir.
- Hane halkı bakımından haneler, “çekirdek aile, tek ebeveynli aile ve geniş aile”dir.

Görüşme yapılan gelir düzeyi yüksek katılımcılardan sadece dördü herhangi bir işte çalışmamakta olup geri kalan on altı katılımcı çalışmaktadır. Bu hanelerin gelir düzeyi aylık olarak 15.000TL (+) ve üzeri alanlar olarak belirlenmiştir

4.1.2. Eğitim Ve Yoksulluk

Örnekleme kapsamında görüşme yapılan gelir düzeyi düşük hanelerde, kadınlardan ilköğretim mezunu olan dokuz kişidir. Herhangi bir okul okumamış sekiz kişi bulunmaktadır. Kalan üç kişi ise ilköğretimden mezun olmamış, okula bir ay gitmiş, 1.sınıf ve 3. sınıfa kadar gitmiştir. Hiç okula gitmeyenlerin ise okuma yazması bulunmamaktadır. Görüşme kapsamındaki gelir düzeyi yüksek kadınlar ise lise ve üniversite/yüksek okul mezunudur.

Görüşme yapılan yoksul kadınların eğitim olanaklarına ulaşma anlamında sorun yaşadığı düşünülmektedir. Bilindiği üzere yoksulluk ve eğitim arasında doğrudan ve ters yönde bir ilişki vardır. Şöyle ki eğitim düzeyi düştükçe yoksullaşma artmaktadır. Bununla beraber yoksulluğun sonucunda eğitim olanakları azalmakta ve bu durum öncelikli olarak kız çocuklarını etkilemektedir. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi geleneksel aile içi rollerden ve yoksulluktan kaynaklanan bir sorun olarak devam etmektedir. Görüşme yapılan kadınlara neden oku(tul)madıkları sorulduğunda bazıları, yoksulluklarının yanında kız çocuğu oldukları için okuyamadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin,

- D15, *“ailem göndermedi kız olduğum için. Söylüyorum babama okutmadınız diye. Şimdi de kursa da gitsem anlamıyorum.”* Diye anlatırken, D19 ve D12
- D12, *“Biz de 4 kız 8 erkek kardeşтик. Erkekler ilkokul okudu. Okul çok uzaktı. Kız olduğum için göndermediler ben de isteyemedim okumayı bi şey diyemedim”*
- D19 ise, *“babam göndermedi. Beni de gönder dedim. Amcamın oğlu gitti. Sonra öğretmen insanı dövüyor dedi. Bende kaldım gitmedim. Ama okumak isterdim. Çok güzel bir şey okumak. Sülalede hiç kızlar okumadı”* diyerek görüşmecilerin bazıları benzer ifadelerle okula gidememe sebeplerini anlatmışlardır.

Eğitime erişim açısından kız çocukları ve erkek çocukları arasında önemli bir ayırım söz konusudur. Maddi açıdan sıkıntı çeken ailelerde eğitim açısından feda edilmesi gereken kişiler varsa, bunlar kız çocuklarıdır. Çünkü ataerkil bir yapının varlığında, kız çocuklarına yüklenen kardeşlerine, hastaya, yaşlıya bakma sorumluluğu ve evi idare etme sorumluluğu, okula devamları açısından en büyük engeli oluşturmaktadır. Bu sorumluluklar kadını, erken yaşlarda eğitime erişimlerini, sonraki yaşlarda ise işgücüne katılımlarını engelleyerek, kadınların hane içinde konumlarını kötüleştirmekte, onları eşlerine bağımlı kılmakta ve yoksullaşmalarının temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Örneğin eşinden boşanan D9 eğitimsizliğinden ötürü yaşadığı pişmanlığı şöyle belirtirken,

- D9, “*Babam 5. sınıfa kadar okur dedi kızlar. Ben istedim ama babam göndermedi. Kızlar okumaz dedi. Okusaydım daha farklı olurdu. Eşimin yanında bile farklı olurdu. Ayrılık durumunda benim için daha iyi olurdu. Ayaklarımın üstünde dururdum. Çocuklarıma daha iyi bir hayat verirdim. Çocuklarıma okuyun benim gibi olmayın diyorum. Çocuklarımı dershaneye gnderemiyorum ama*” Görüşmeci D4 ve D18 de,
- D4 ise, “*ben okuyamadım. Bir ay gittim sadece. 2-3 sene önce burda halk eğitime gittim ama bişey öğrenemedim. Harfleri biliyorum ama birleştiremiyorum. Kurana da gittim. Kuran okumayı biliyorum. Kydeydik, önce köyde okunmuyodu. Ptrge yatılıya gitmek gerekiyordu. Annem ağladı ben göndermem dedi. Sonra da pişman oldular. Babam kimsenin günahı sorulmaz ama kızım seni okutamadım diye pişmanlık duydu. Çok istiyodum okumayı. Kardeşlerim hep okudu erkekler ya. İlk ocuk olmanın zararı... akşama kadar anamızla evde, tarlada çalışırdık. şimdi ne ana var ne baba var...*”
- “*daha fazla okumak isterdim ama eve bakıyordum. Babam hastaydı, önce ona bakıyordum. Anneye hasrettik zaten. Defter, kalem de yoktu arkadaşlar da vermiyorlardı. Eve bakacak kimse yoktu. Ben de mecburen bıraktım.*” D18 de yokluk ve ev içi sorumluluk gibi gerekçelerle okula gnderilmediklerini anlatmışlardır.

Yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı kadınların çoğu içinde bulunduğu yoksulluk gerçeğini ve döngüsünü kırma şansına da daha az sahip olabilmektedir. Nitekim görüşmeci D11, “Okusaydım bi meslek sahibi olsaydım çocukların ihtiyaçlarını karşılardım, belki yoksul olmazdım” diyerek eğitimsizliğinin yoksulluğu üzerindeki etkisinden bahsetmiştir.

Kültürel sermayenin birikiminde temel rolü olan eğitimin önemini, görüşme kapsamındaki yoksul kadınların tahayyül dünyaları, yapmak istedikleri ile görüşme kapsamındaki gelir ve eğitim düzeyi yüksek kadınların tahayyül dünyalarının, yapmak istediklerinin farklılığı ile de çalışmamızda anlaşılabilir. Hatırlanacağı gibi eğitim, yoksulluğun kadınlaşmasında önemli bir neden olarak belirtilmişti.

4.1.3. İş/İstihdam Ve Yoksulluk

Görüşme kapsamında yer alan yoksul hanelerdeki kadınların çalışma durumlarına bakıldığında; kısa süreli işlerde çalıştıklarını ifade eden bazı kadınların yanında, sadece iki görüşmeci düzenli gelir elde ettikleri, sigortalı bir işte çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Diğer görüşmecilerin tamamı ise yoksulluk yaşamalarına rağmen çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışan kadınlar da kadınlık rolleri ile belirlenmiş işlere yönelmekte ve enformel sektörde korumasız ortamda çalışmak zorunda kalmaktadır. Kadınların eşlerinin çalışmaya izin vermemeleri geleneksel cinsiyet rollerinin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Örnek olarak,

- D4, “Hiç çalışmadım bekarken de evlendikten sonra da. Eşim de izin vermez zaten. Evde çalıştım ama kayısı geliyordu onları yapıp gönderiyordum. 3-5 kuruş alıyordum. Kazandığım parayı eve harcıyordum. Tencere, tava ne yoksa işte.”
- D20, “Bıraksaydı bende çalışırdım. Eşim izin vermiyordu. Çok isterdim çalışmayı. Muhtaç olmazdım.”
- D19 “Kayısıya gidip çalıştım. Merdivene, ev işlerine giderdim gizlice. Ayıptır millet duymasın. Kınıyorlar işte... şuan çalışmak istemiyorum. Yeter hastayım.” İfadeleri verilebilir.

Görüşülen gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların bazılarının ev dışında çalışmasının önündeki en belirgin engellerinden biri cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Yani, toplumda ve ailede konumları öncelikli olarak “eş” ve “anne” olarak belirlenen kadınların çocuklarına ve evlerine bakmaları haricinde, ev dışında çalışmalarına izin verilmemektedir. Örneğin,

- D10 “*Ev hanımıyım. Eşim asla izin vermez çalışmama. Benim getirdiğim sana yetmiyo mu? Ev, çocuklar iş olarak sana yeter diyo.*” eşinin çocuklarını bahane edip çalışmasına izin vermediğinden bahsederken, benzer şekilde D3’te
- “*çocuklar ufaklar. Büyük olsalar çalışırdım. Kayısı bile eve getirir yapardım. Çocuklar, ev işleri, ödevleri olduğu için yapamıyorum. Evde de olsa da yapardım, bir şekilde destek olurum.*”diyerek çalışmama gerekçesini anlattı.

Toplumumuzda halen kadın için ev ve çevresinde tanımlanmış bir yaşam alanı dışına çıkması “ailenin namusuna” bir zararın gelmesi olasılığını doğurma anlamına gelmektedir. Ailenin yoksulluğu ve kadının yoksulluğu ne kadar derin olursa olsun kadın için tanımlanmış, sınırları belirlenmiş yaşam çerçevesine uyması bir zorunluluktur. Bu anlamda görüşme kapsamındaki kadınların yoksulluk zincirini kırmaya çalışması oldukça güç olmaktadır. Bu noktada görüşmecisi D17 neden çalışmadığını,

- “*eşim istemediği için çalışmadım. Çalıştırmak istemiyorlar. Erkeklerin içinde olmaması için, namusuna hanel getirmeyem diye çalıştırmıyorlar*” diye anlatırken, benzer şekilde,
- D5 de “*çalışmadım zamanında. Keşke çalışsaydım çok pişman oldum. Ararsam iş bulurdum heralde. Bi bacılarına bakamadılar derler diye ağabeylerim çalıştırmadı beni. Elden bize ne... yokluğu çeken gene benim...Hiç aklım yokmuş bin pişman oldum.*” yorumuyla pişmanlığını belirtti.
- D14 de, “*Hiç çalışmadım. Çalışmak ayıp bi şey diyolardı, hem gelin çalışmaz diye etraf düşününce çalışamadım. Yoksa çalışmak güzel bişey.*” diye,

- D11 ise, “*çalışmıyorum. Eşim izin vermiyo. Bi yere gidince kendinizi kurtaramazsınız diyo. Kayısı filan olunca evde yapıyoruz. Onu da bi iki sene yaptık sadece.*” diyerek benzer şekillerde bu kişiler de çalışmama nedenlerini söylemişlerdir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, yoksul hanelerdeki kadın grubunun eğitim düzeyinin de düşüklüğüdür. Eğitim ve çalışma durumlarının birbirini beslediği ve aralarında doğrudan bir ilişki olduğu bilinmektedir. Çünkü gelir düzeyi aylık 15.000 ve üstüne sahip hanelerdeki kadın grubu yüksek eğitim düzeyine sahiptir. Bu gruptakilerin sadece beşi ihtiyacı olmadığı için çalışmaya gerek görmediklerini belirtmişler, yine de kadınların bazıları maddi açıdan ihtiyaçlı olmamalarına rağmen çalışmaktadır. Örneğin, güzellik ve estetik polikliniğine sahip olan Y4 bu durumu,

- “*Kadınlar korunası kollanası bi varlık olarak abartılıp hiç bi şey yapamaz beceremezmiş gibi erkeğin sırtından geçinmeyi daha rahat buluyorlar. Bu durumda kendilerini 2. plana attırıyor.*” diye ifade ederken, özel hastane sahibi Y9 ise
- “*Para olunca güç verir olmayınca aciziyet. Parası olmayınca el avuç açacak kadın olunca.*” diyerek çalışmanın, ayakları üstünde durmanın önemini belirtmiştir.

Yoksul hanelerdeki gördüğüm kadınlar, aileleri tarafından eğitim olanakları kısıtlanarak, toplumun geleneksel rollerinin baskısı altına alınarak işgücü piyasalarına girmeleri için gerekli nitelikleri edinme şansından yoksun bırakılmaktadır. Gerçekten de eğitimden ve çalışma yaşamından uzak kadınlar için yoksulluk daha da derinleşmektedir.

4.1.4. Sağlık Ve Yoksulluk

İnsanların içinde yaşadığı çevre, eğitim, gelir düzeyi ve diğer pek çok kişisel özellikler sağlığı etkileyen unsurlardır. Görüşme dâhilindeki yoksul hanelerde kadınların önemli bir bölümünün kronik hastalıkları vardır. Örneğin,

- D7, “*Bişey olmadı mı üzülüyorsunuz. Üzüle üzüle şeker, tansiyon hastası oldum. Üzülmeyem diyosun üzülüyorsunuz kolay değil. Çok ameliyat*

geçirdim. Anjiyo, safra kesesi filan. Üzül üzül nereye işte... sinir hastası da oldum.”

- D9, *“boşandıktan sonra da onca yaşadığım şey beni hastaneye yatırdı psikiyatr bölümüne. Şimdi bi sıkıntım yok çok şükür. Ssk var. Eskiden raporlu ilaçlar vardı. Şimdi onun da yarısını alıyolar, bu kötü oldu.”*

Yoksulluk ve sağlık sorunları birlikte yaşanmaktadır. Kadınların sağlık sorunlarının başında yetersiz beslenme, kötü ve olumsuz koşullardaki evlerde yaşama, sağlıksız çevre içinde yaşama, eğitim düzeyinin düşüklüğü, bir gelire sahip olamama gibi sebeplerin olduğu düşünülmektedir. Çünkü araştırmaya yoksul hanelerdeki katılan kadınların yaşadıkları çevreleri, oturdukları evlerin fiziksel olarak olumsuz özellikleri, yani rutubetli, çatısının olmadığı, zemini beton, tuvalet ve banyonun dışarıda olması gibi birçok olumsuz özelliklerle dikkat çekmektedir. Ayrıca görüşülen yoksul hanelerde yaşayan kadınlardan bazıları, yol ve ilaç parasını bulmakta güçlük çektiklerini belirtmektedirler. Örneğin D12,

- *“yeşil kart var. Bazen alamıyoruz ilaçları. Bazen elinde oluyo, bazen olmuyo, sıkıntı oluyo. Bazen yol parası bile bulup gidemiyik. Yol gidiş geliş 10tl oluyo en az.”* Diye anlatırken,
- D11, *“Çoğu zaman sağlık ocağına gidiyoruz. Hastaneye iki kişi git gel iki araçla pahalı gidemiyoruz. İlaç, araba parası zor”*
- D3 ise, *“yeşil kartla bakılıyor. İlaçlarda kışın çok sorun yaşıyorum. Yüzdesini veremediğimiz için sıkıntı yaşıyoruz.”*
- D20 de, *“yeşil kartım var hastaneye giderken yayan gidip geliyordum. 1 senedir kart verdiler rahat rahat gidiyorum şimdi. Ama önce çok sıkıntılıydı. Allah razı olsun devletten. İlaç almada çok sıkıntı çektim. Birini alıp diğerini alamıyorum. Hastayım ama param yetmiyor”* diye benzer sıkıntılar yaşadıklarını söylemişlerdir.

Çeşitli fırsatlardan, haklardan temel yapabilirliklerden yararlanmayı engelleyen yoksulluk durumunun sağlığı ve sağlık hizmetlerine ulaşımı da etkilediğini görüşmeciler kadınların bazılarının ifadelerinde görmekteyiz.

4.1.5. Yoksulluk Döngüsü/Yoksulluk Kültürü Ve Yoksulluk

Görüşme yapılan yoksul kadınların annelerinin de büyük bir bölümü kendileri gibi ya çalışmamakta ya da düzenli geliri olmayan işlerde kısa süreli çalışmaktadır. Babaları ise ya işsiz ya da marjinal işlerde çalışmaktadır. Görüşme yapılan gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların yarısından fazlası evlenmeden önce de ailelerinin yoksul olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin yetim büyüyen D18, bu durumu şöyle anlatmıştır:

- D18 *“ailem de yoksuldu. Yetim büyüdüm. Annem babam birden öldü. Komşular baktılar bize. Öyle öyle büyüdük kendimize baktık. Ablam bize bakıyordu. O zamandan beri sıkıntı vardı yani. Eşimin ailesinin de durumu kötü. Bir değişiklik olmadı. Doğdum çile, geldim çile... gel çile, git çile...”*
- D11 ise, *“Evlenmeden önce hiç iyi değildi, çok yoksulduk. Bi kuru ekmeğe muhtaçtık. Köydeydik. Bazılarının motoru hayvanı oluyodu bizim yoktu. 8 kardeştik bi de bekar amcam 11 kişiydik. Annem başkasının tarlasına gidip buğday deriyodu. Dönüm başına bir teneke veriyorlardı. Yoğurt yoktu mesela. Bi tas ayran veriyorlar, seviniyorduk. Eşimin ailesi, onlar da yoksuldu.”*
- D3 adlı görüşmeci de akrabaları da dahil olmak üzere *“Hepsi fakir evlenmeden önce de böyleydi. Babam sebze sattıyordu kardeşlerim de inşaatçı”* diyerek durumunu ifade etmiştir.
- Sadece dul maaşıyla geçinen D16 adlı görüşmeci ise derin bir iç çekişle *“ailemin durumu kötüydü. Eşimin ailesi biraz daha iyiydi. Hayvanları vardı da düşün işte.. Dünyaya gelmişim çekiyim. Daha da çekiyim. Ama yine de şükür...”* diye anlatmıştır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi görüşme kapsamındaki yoksul kadınlarının hemen hemen tamamı için yoksulluk evlendikten önce de bulunmakta ve sonra da devam etmiştir. Ailenin yoksulluğu bir sonraki neslin yoksulluğunu da oluşturmaktadır. Görüşme yapılan yoksul hanelerde, yoksulluğun ev kadını için özellikle bir sonraki kuşağa aktarılan bir durum gibi olduğu görülmektedir. Yani yoksulluk kültürünün varlığından söz etmek olasıdır.

4.1.6. Kişisel İhtiyaçlar Ve Yoksulluk

Kadınlar eve giren parayı evin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yetiştirme çabasındalardır. D10'un, "yani yetmese bile yetiriyoruz" ifadesinde olduğu gibi kadınlar, bu durumları nedeniyle kendi ihtiyaçlarını göz ardı edebilirler. Özellikle yoksul hanelerde kadınlar geri plana itilmekte, ailenin kaynaklarına diğerleri ile eşit şartlarda erişememektedir. Ayrıca kendileri de bunu "fedakârlık" anlayışı doğrultusunda yapmaktadır. Bu durumu görüşme kapsamındaki kadınların bazıları,

- "senede bi iki etek alıyosun. Çocukların olduğu için, çocuklar okula gidiyo. Mahcup olmamaları için sen kendine yapmıyosun. Paramı dolmuşa vereceğime sağlıklı olursam yürüyorum. O parayla çocuklarıma bi şey alırım. Gidemezsem mecbur ama bineceksin. Şehir dışına çıkmaktansa odunumu alırım, kömürümü alırım. Görümcem Ankara'ya gitti aha yazın geldiler, gördüm. Kızdım ona ne diye gittin diye. Kömürünü odununu alırdın o parayla."D4
- "kendime hiçbir şey alamıyorum. Bazen iç çamaşırı, çorap alıyorum. Onun dışında bir şey yok. Zaten adamın aylığıyla bir şey alsam desem eve bir şey getiremez. Arabaya binmiyoruz. Yayan gidiyoruz yok çünkü. Ona vereceğim parayla bir ekmek alırım." D18, şeklinde ifade etmiştir. Hemen hemen kadınların hepsinde bu tür fedakârlıklar mevcuttur.

Feragat kadın için önemli bir kavramdır. Ailesinin tercihleri ve zorunlulukları kadının önceliğini belirler. Zevklerinden, ihtiyaç ve alışkanlıklarından en başta vazgeçecek olan kadındır. Baba evinden edinilmiş adanmışlık ruhu koca evinde de varlığını devam ettirir. Bu durumda hanelerin en yoksulu olarak kadınlar ön plana çıkmaktadır. Buna karşın, gelir düzeyinin yüksekliği kadınları, böylesine zor bir durumdan kurtarmaktadır. Görüşme kapsamındaki kadınların kendi ihtiyaçlarından feragat etmelerine hem gerek yoktur hem de bu durumda söz konusu bile değildir.

Yoksul kadınların kendi gereksinimlerini algılama konusunda zayıf oldukları; ailenin ve çocukların gereksinimlerinin ön plana çıktığı; bu nedenle de kadının eğitim, sağlık gibi temel yaşam haklarından da yoksun olduğu sonucu ortaya

çıkıştır. Bu süreç araştırmaya katılan kadınların sosyal dışlanmışlık süreci içinde olduğunu da akla getirmektedir.

4.1.7. Hayaller Ve Yoksulluk

Çalışma kapsamında yer alan kadınların yoksulluk nedeniyle yaşamda elde edemedikleri, yoksunlukları bununla beraber hayalleri, umut ve beklentileri de ele alınmıştır. Kadınların içinde yaşadıkları durumu anlatmaları, bunları cümleye dökmeleri, ifade etmeleri sıkıntılı olmuştur. Çünkü kadınlar için hem duygusal bir süreç olmuştur hem de gerçekte ne istediğini ifade etmesi diye bir durumda dahi bulunmadıklarını gözlemlemiş olmak karşılıklı bir zorluğu doğurmuştur. İçinde buldukları durum onların düşünme, hayal etme hatta isteme kapasitelerini bile sınırlıyor gibi. D3'ün *“Hiç düşünmedik. Hep yokluk ya...”* ifadesi durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Yoksul kadınlara; hayalleri yani daha fazla imkân verilse yapmak istedikleri sorulduğunda, alınan cevaplar, güzel, bakımlı, konforlu bir evde oturmak, çocuklarının isteklerini gerçekleştirmek, çocuklarına iyi bir gelecek sağlamak ve kişisel gereksinimlerini karşılamak şeklinde sıralanmaktadır. Örneğin;

- *“Fazla şeyde gözüm yok. Evim olsa yol üstünde. Rutubetsiz. Çocuğumun odası olsun. Lüks daire de istemiyorum. Temiz olsun bana ait olsun. Bi de annem çok yokluk çekti. İlk olarak annemin ne isteği varsa karşılamak isterdim. Babam da sakat şimdi felç. Çok ezildi annem”* D11.
- *“Evimi değiştirdim. Güzel bir eve çıkardım. Eşya alırdım. Çocuklarımı evlendirirdim. Araba alırdım. Pikniğe gitmek isterdim. Ablamla 30 senedir görüşemiyoruz. Param olsaydı onun yanına giderdim Burhaniye'ye. Ne o gelebiliyor ne ben gidebiliyorum. Kendime kıyafet alırdım. Ayakkabı alırdım. Her şey gözümde kaldı. Hiç pikniğe gitmedim”* D18.
- D3 ise içinde bulunduğu şartlardan dolayı gözleri dolu dolu, *“hiç düşünmedik. Hep yokluk ya... çoğu kez benim büyük oğlanın gönlü kalıyo. Montu yırtıktı. İstedi ama alamadım. Diktim ama gönlü kaldı. Olsaydı her istediğini alırdım. Daha iyi yemek pişirirdim. Et alamıyoruz. Gücümüz*

yetmiyor. Markette 5 kilo yağ alsam 10 gün gidiyor. İdare ediyorum. İyi bir ev isterdim. Kira değil ama oturuyoruz. Ama ev isterdim.“ diye anlatmıştır.

Görüşme yapılan düşük gelirli hanelerde kadınların çoğu, biraz varlıklı ve bir ev sahibi olmayı istemekte olup, bambaşka ve mutlu bir hayat yaşamayı istediklerini, çocuklarının gereksinimlerini, çocuklarına karşı yapamadıklarını gerçekleştirmek olarak isteklerini, hayallerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar bizlere kadınların hayatlarından pek de memnun olmadıklarını, zorluklar içinde kaldıklarını ve “iyilik, refah, mutluluk ve farklı bir hayat”ı hayal ettiklerini göstermektedir.

Olumsuz ev koşullarında yaşayan, kıt kaynaklarla evi idare etmeye çalışan kadınların, böylesi isteklerinin olması son derece doğaldır. Diğer sonuçlar göz önüne alındığında hayatında yoksulluk döngüsünü kıramamış, bununla ilgili fırsat ve haklara ulaşamamış, sürekli yoksullukla baş etmeye çalışan kadın için bu hayatta kendisi için istedikleri de tüm bunların tersi bir hayat olsa gerektir diye düşünülmektedir.

Görüşme kapsamında yüksek gelir düzeyine sahip hanelerdeki kadınlar ise, zaman yetersizliğinden ötürü tam olarak gezemedikleri dünyayı gezmeyi istemenin yanında okul, hastane, fabrika gibi kurumlar yaptırmak istediklerini, daha fazla öğrenci okutmak istediklerini, ihtiyaçlılara yardım etmeyi dile getirmişlerdir. Örneğin,

- Y8, *“fabrika okul yaptırırdım. İhtiyaçlılara daha çok yardım yapardım yani okutup iş sahibi yapardım. Oğlumun hastanesi var yüzlerce insan çalışıyo bende kendi adıma yapmak isterdim”*
- Y7, *çok daha fazla yardım yapmak isterdim. Para da sıkıntı yok ama eşimin zamanı olsa daha fazla gezmek isterdim. Dünya turuna çıkmak isterdim.*
- Y1, *“Okul, hastane yaptırmak isterdim. Daha fazla burs vermek, yardım etmek isterdim”*
- Y4 *“Tatil yapardım, dünya turuna çıkardım. Param var ama zamanım yok. Daha çok iş kurar daha çok iş verirdim. Hobilerimle daha çok ilgilenecek vakit bulmaya çalışırdım. Çok param olsa iş yerimde çok kalmaz daha çok*

mutlu edecek şeyler yapardım” diye ifade ederek görüşmeciler benzer şekillerde hayallerinden bahsetmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı gibi görüşme kapsamındaki farklı gelir düzeylerine sahip olan kadınların hayalleri de çok farklıdır. Yoksulluğun insan hayatında maddi olarak herhangi bir karşılığı olmayan düşünmeyi, hayal etmeyi bile nasıl sınırladığını göstermektedir.

4.1.8. Kadın Ve Yoksulluk

Görüşme kapsamındaki gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınlara yoksulluğun nedeni sorulduğunda önemli bir neden olarak işsizliği gördüklerini belirtmişlerdir. Örneğin,

- D8 *“Yeteri kadar iş imkânının olmaması, istihdamın sağlanamaması.”*
- D7 *“İşsizlik, çocuğun eline iş geçse çok iyi. Belediyeye başvurduk. Çöpçü olarak bile almadılar. Yoksulluk zor oluyo.”*
- D3 *“Aylık gelir olsaydı böyle olmazdı. İş yok. Olsa da çalıştığı yerde istediği fiyatı alamıyor. Ücreti alamıyor içerde kalıyor. Asgari ücretle de çalıştı bir ara yetmedi. Şu an düzensiz çalışıyor ama belli olmuyor”* ifadesiyle yoksulluğun nedenini kendine göre anlatmıştır.

Görüşme kapsamındaki gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların büyük bir kısmının ailesinde düzenli bir gelire sahip kişi sayısı son derece düşüktür. Görüşülen yoksul kadınların neredeyse tamamı gelir getirici bir işte çalışmamaktadır ve eşlerinin çoğu da enformel işlerde çalışmaktadır. Böylesi bir durumda yaşayan kadınlar ve aileleri için yoksulluğun nedenlerinin başında “işsizliği” belirtmeleri doğal bir sonuç olarak düşünülmektedir. Görüşme kapsamında yer alan gelir düzeyi yüksek hanelerdeki kadınlara yoksulluğun nedenleri sorulduğunda verilen cevapların hemen hemen hepsi işsizliğin yanında daha çok eğitimsizlik, iş beğenmezlik ve tembellik olarak yorumlanmıştır. Örneğin güzellik merkezine sahip olan Y4,

- *“tembellik, iş beğenmezlik, fırsatları değerlendirememek eğitime önem vermemek üretmeden tüketmeye çalışmak”* diye ifade ederken,

- Y16' da *“işsizlik, istihdam azlığı, iş azlığı, eğitimsizlik, Gelir düşüklüğü. Çalışınca yeterli para vermiyorlar bence yani asgari ücret düşük. Yazık insanlar nasıl geçiniyo o parayla”*
- Y14 ise, *“eğitimsizlik ve işsizlik. Ailenin yoksul olması. Çünkü yoksulsan eğitimini iyi alamazsın. Eğitimin iyi olmazsa güzel bir işe de giremezsin o yüzden yoksulluk da devam eder”* şeklinde belirtmiştir.

Kadınlar için ataerkil düzen, evini ve en yakın çevresini kadınlara uygun görmektedir. Kadınların tanımlandığı roller de genelde ev içi yaşamı kapsayan rollerdir. Başlıca annelik, eşlik rolleri kadınlardan beklenmektedir. Bu roller kadının neredeyse hayatı boyunca devam etmektedir. Kadınlar, ev içi rollere ve kurallara uyumlu bir şekilde yaşamlarını sürdürmek zorundadır. Böyle bir yaşam kadın için son derece kısıtlı olmakla beraber; bildiği en iyi mekânın da ev ve çevresinin dışına çıkmamasına neden olmaktadır. Özetle görüşme kapsamındaki yoksul kadınlar, toplumsal normlara göre ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olmadıkları için yoksulluklarını yalnız eve gelen gelir miktarının azlığı ile açıklamamışlardır. Çünkü kadınlara göre, erkek evin geçimini sağlamakla görevli, kadın ise gelen gelire evi, çocukları idare etmekle görevlidir. Kadın yoksulluğu konusunda, görüşülen yoksul kadınların hemen hepsinin ifadeleri bu yöndedir. Örneğin,

- D10 *“Her zaman kadın yoksuldur. Erkek çalışıyo parası cebinde. Kadın duraklıyo para yönünden. Dışarı çıkacaksın para yoksa çıkamıyosun. Çarşıda çocuk bişey istese alamıyosun. Erkeğin cebinde parası oluyo çalışıyo. Erkek ne kadar verirse onunla geçinir kadın.”*
- D20 *“Ne varsa benden soruluyor. Bu yok şu yok. Bende çok sıkılıyorum. Çok zor. Çocuklar hep benden istiyorlar. Zor. Her şeyi canları çekiyor. Görüyorlar. Bıraksaydı bende çalışırdım. İzin vermiyordu. Çok isterdim çalışmayı. Muhtaç olmazdım*
- D5 *“...Erkek olsan çalışırsın, kadın olunca çalışamıyosun. Belki çalışırsın da ben öyle diyorum. Allah kimseyi yoksul etmesin. Kadınlar daha çok etkileniyor yoksulluktan. Kadın pişirecek, olmazsa neyle pişirecek...”*

“Kadın pişirecek, olmazsa neyle pişirecek” ifadesinde de olduğu gibi kadının içinde bulunduğu şartlarla üstün bir başarı göstererek yaptığı, eve gelenle *“idare*

etme” sorumluluğunun yanında “anne” olmak kadını çaresiz bırakmakta ve yaşadığı yoksulluğu derinleştirmektedir. Görüşme kapsamındaki yoksul hanelerde kadınların yaşadığı yoksulluk basit bir ekonomik yetersizlik değildir. Bu ataerkil düzende kadın için tanımlanan rollerin yoksulken gerçekleştirilme çabası aşılması güç zorluklar yaşatmaktadır. Bu durum kadını yoksulluk konusunda daha hassas hale getirmekte, hatta kadını ruhen ve bedenen yıpratmaktadır. Bu çaresizliği görüşmeci D11’in ifadesinde şöyle belirtmektedir.

- D11 *“Erkek getirmese kadın tabii ki çok zorlanır. Çocuk isteyince yapamayınca kadın için daha zor. Tabii ki eziliyosun, yıpranıyosun. Ömür gidiyo yaşlanıyosun. Yaşım 37 ama 50 yaşımdayım.”*

Bu görüşmecinin ifadesinin yanında, daha önce de görüşülen bazı kadınların ifadelerinde yer verilen kronik rahatsızlıklar bu durumu ispatlar niteliktedir. Kadın ve yoksul olmanın ne anlam ifade ettiği görüşülen yoksul kadınlara sorulduğunda ilk olarak verilen cevap hemen hemen tüm hanelerde “çok zor, çok kötü,” bir durum olduğudur. Örneğin,

- D3, *“Kadınları daha zor. Çocuklar hep benden istiyorlar. Babaları çıkıyor. Ben alamayacağını söylüyorum. Hep ben sıkıntı çekiyorum. Erkekten çok kadının daha zor oluyo. Erkek getiriyor ben de idare ediyorum. Daha zor tabii...”*
- D14, *“Çok kötü... yoksul oldun mu çocuklar her şeyi senden istiyorlar. Misafir geldi mi olmadı mı üzülüyorsunuz. Alın açık değil. Misafir geldiğinde sen mahcup oluyosun. Aniden gelene hazırlamayınca üzülüyorsunuz. Sen üzülüyorsunuz her şeyde... Kadınlar eziliyo yokluk oldu mu...”*
- D6, *“Kadın daha ağır yaşıyo. Kadın her sorumluluğu alıyo. Çoğuları umursamıyo ama kadın öyle değil, her şeyi kafaya takıyo. Ev, çocuk, mutfak ihtiyacını kadın düşünüyö. Çalışmayınca başkasının eline bakınca daha zor ama kadın da çalışsa daha iyi olur tabii ki. Gücüm olsa çalışırdım zaten hastayım çalışamıyorum. Elinde de mesleğin olmayınca kalırsın okumayınca işte bulamazsın.”*

- D17, “Kadınlar çok çekiyor eşlerinin elinden bazıları. Fakirse çok çekiyo. Yiyecek, giyim, parasal yönden her yönden. Bence kadın daha çok çekiyor. Erkek çekmez. Kadınlar duygusal oldukları için. Anneler işte... erkek öyle değil. Çünkü her şeyi anneden istiyor” diye anlatmıştır.

Görüşülen gelir düzeyi düşük ve erkeğin yani eşin bulunmadığı yoksul hanelerde, kadınların hissettikleri çaresizlik ve güçsüzlük çok belirgindir. Toplumda var olan evi erkek geçindirir, kadın geleni idare eder, düşüncesi nedeniyle geçim sağlama konusunda eğitim, bilgi ve beceri olarak herhangi bir donanıma sahip olmayan kadınlar, beklenmeyen bir olay ya da erkeğin evi terk etmesi sonucunda maddi ve manevi olarak korunmasız duruma düşmüşlerdir. Yoksulluklarının yanında kadın olmanın zorluğuna ilişkin, toplumun kadına bakışının sınırlayıcılığı ve baskısı sorunu bu hanelerde dile getirilmiştir. Örneğin eşi vefat eden D15,

- D15, “Çok kötü bir şey. Erkeğin olmazsa daha kötü. Erkeğin olduğunda idare edersin, erkeğin olmazsa her şey senin üstüne. Elektrik, su, yiyecek her şey... Belediyeye gitmek bile sıkıntılı. Ne kadar çok gidiyorsun diyorlar. (laf ediyorlar mahalleli) eşim hayattayken durumum iyiydi. Ssk girişi bile yok, olsaydı toparlardık. Yatırırlardı borç harç. Kadınlar çok yıpranıyor. Gidiyorsun (ömrün tükeniyo) düşünüyorsun, hasta oluyorsun, bir tarafın ağrıyor. Çenem ağrıyor. Her akıl başına geliyor(yani her şeyi sen düşünüyorsun) bu ne, ne yapacam ben bunu diyorsun. Erkeğin cebindeki para bereketli. Kadının cebindeki öyle değil hemen gidiyor. Erkek başka... bir şey evde yok. Soğana ihtiyacım vardı, komşum onu bile vermedi. Soğanın yarısını eve koyuyorsam yarısını kaldırıyordum. Eşim olmadığı için böyle, eşim olsaydı böyle olmazdı...” diye ifade ederken, eşinden boşanan D9 da,
- D9, “Çok zor bi durum. Erkek olsa bi kapiya gitse ihtiyacını karşılayabilir. Kime gideceksin... Kadın gidemiyo annesi babası dışında. Ben bile evde erkeğin göreceği işi kime gideyim diyorum, ben yapıyorum. Çocuklarıma bişey yapamayınca, eve bişey yapamayınca çok etkileniyorum. Geçen ay maaş alamamıştım. Eve sadece bir ekmek aldım ama çok üzüldüm. Eşim başımda olsaydı ben çalışmazdım. Ev işi, yemek onları ben yapardım. Şimdi

çocuklarını derdine düşüyorlar. Her yoksunluğu da yaşadılar. Çoğu şeyde yoksunluk yaşadık. Kadın erkeğe göre daha hassas. Erkek bilmez yoksulluğu kadın daha derin yaşar. Erkek evin dışında. Her şeyi evde yapan sensin. Erkek bilmez, gelirse yer gelmezse gider! Erkek ağır işleri yapar ama yok olur getiremezse yine kadın zor durumda. Evdekiyle idare etmek zorunda olan o çünkü” olarak yaşadığı zorlukları anlatmıştır.

Görüşme kapsamında yer alan gelir düzeyi yüksek hanelerdeki kadınlar da kadın yoksulluğunu geleneksel yapı, ataerkil düzenin kadına yüklediği sorumluluklar içerisinde yorumlamışlardır. Yoksulluğun kadını çaresiz bıraktığını, toplumda ikinci plana ittiğini, çoğunlukla psikolojik olarak yıpratıldığını ve hanede yoksulluktan en çok etkilenen kişi olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin,

- Y14, “2.sınıf vatandaş olmak. Hem kadın hem de yoksulsan 2.sınıf oluyorsun. Fedakarlık yaparlar sürekli. Kendi ihtiyaçlarını ertelerler çocuklarını düşünürler. Kendilerini önemsemezler” diye anlatırken,
- Y10, “Psikolojik olarak çökerler. Erkekler daha mantık çerçevesinde düşünüyor kadın daha anaç ve duygusal. Kadın her yerde bulunamaz. Kadın her yönden eleştiriliyor. Giriş çıkışları bile. Mesela ayrılan bayanlara erkeklere farklı bakıyorlar. Bu yüzden kadın top da ayakta durabilmesi için daha çok enerji sağlaması gerekiyor bu da çökmesine neden oluyor”
- Y12, “eksik etek diyoruz. Kadınlar hep ezilmiş. 2. plandalar. Kadın yoksulluktan da en fazla etkilenendir. Para olsa çocuğum için şunu yapardım der anne vasfi taşıdığı için çocuklara eve karşı kendini sorumlu hissediyö. Eşinin sorumluluklarını üzerine alıyor. Her şeyi kadın sırtlamak istiyor. Maddi ve manevi olarak. Anacıl vasfa sahip olduğu için”
- Y9, “koruyucu vasfi olduğu için kendinden çok çocuğunu ve ailesini düşünür. En çok etkilenen kadın olur”
- Y7, “küçük yaşta kız çocuklarına verilen davranış kalıpları. Kız çocuklarının toplumdaki konumu. Kız çocuklarını her şeye göre yetiştirmeliyiz bütün şartlara göre yani. hayat şartları sıkıntılı, yaşam standardı düşük oluyor. Kendine zaman ayıramaz, çocuklarına yetişemez.

Aile fertlerine faydası olmayınca depresyona girer psikolojikmen çökerler. Maddi yoksulluk insanı bitirir. Hastalık her şey yokluktan gelir. Çocuklarının önüne yemek koyamazsa bi şey koyamazsa zor olur. Her şeyin sebebi yoksulluk olur” diye düşüncelerini ifade etmiştir.

Yoksulluk kadını toplumda olduğu gibi evinde de ikinci plana itmektedir. Görüşme kapsamındaki yoksul hanelerdeki kadınların eğitimden, gelirden, kaynaklardan yaşadığı yoksunluklar kadını güçsüzleştirmekte ve karar alma süreçlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu yoksul hanelerdeki kadınların evleri, çocukları ve kendileri ile ilgili konularda söz sahibi olmadıkları görülmüştür. Örneğin,

- D7 “Eşimin sözü geçer. Bağırır çağırır. Bağırmayla... benim sözüm para etmez.” Derken,
- D12 ise, “Eşimin sözü geçer evde. Bana da sorar ama yine son kararı eşim veriyö”
- D11, “Evde eşimin başta sözü geçer. Benim ortadır. Evimizin reisidir o.” diye ifade etmiştir.

Ataerkil düzenin hâkim olduğu yoksul hanelerde eve gelir getiren kişi yani evin reisinin sözü geçerlidir. Buna karşın görüşme kapsamındaki gelir düzeyi yüksek hanelerdeki kadınlar kendi kararlarını özgürce verdiklerini, ortak bir karar gerekiyorsa eşleriyle fikir alışverişinde bulduklarını belirtmişlerdir. Örneğin,

- Y9, “ortak karar alıyoruz ama bazı konularda ben daha baskınım”
- Y13 ise, “son söz her zaman benimdir her konuda”
- Y1’in, “genelde evde benim dediklerim olur. Çok önemli konularda ikimiz karar veririz” ifadeleri görüşmecilerin ifadelerinden yalnızca birkaçıdır.

Görüşme kapsamındaki yoksul hanelerdeki eğitime, iş/istihdam ve sağlığa eşitsiz erişim, cinsiyet ayrımcılığı, gelir düşüklüğü gibi nedenler kadını her konuda çaresiz bırakmakta ve ikinci plana itmektedir. Bu ikinci plana itilme kadını tekrar bu imkânlardan yani yapabilirlikten yoksun bırakmaktadır. Bu temel haklardan

mahrumiyet kadını sosyal dışlanmışlığa itmektedir. Görüşme kapsamındaki farklı gelir düzeylerine sahip kadınların yoksulluk konusundaki düşüncelerinin yanında hayata bakış açıları bambaşkadır. Kadın yoksulluğu konusunda ortak bir paydada buluştukları yer ise, kadının “anne olma” duygusudur. Her iki grupta kadınlar “anne olma” duygusu ile yoksulluğu tanımlamışlardır.

4.1.9. Yoksulluk Ve Çocuklar

Görüşme yapılan yoksul hanelerde yaşayan, eve gelenle idare etme sorumluluğunu taşıyan kadın, çeşitli olanaksızlıkların yanında çocuklarının isteklerine karşı direk muhatap olduğu ve bu istekleri karşılayamadığı için de yoksulluktan çok fazla etkilenmektedir. Nitekim görüşme esnasında kadınlara diğer soruların yanında çocuklarına yönelik yaşadığı olanaksızlıklar sorulduğunda bazıları gözyaşları içinde bu soruyu cevaplamaya çalışmıştır. Bu cevaplardan bazıları şunlardır:

- D11, *“kıyafet alamıyoruz. Başkasının aldığı anne çok güzeldi diyo. Yiyecek de markete gittiğimiz zaman anne bu ney acaba tadı nasıl acaba diyo. Üzülüyorum. Eşime anlatamadıkları için tüm derterini bana anlatıyorlar. Babası vefat eden bi arkadaşına yardım ediyolarmış. O ayakkabı almış bu kadar paraya diyo. Şunu almıştı çok güzeldi diyo. Kızım oku, çalış istediğin her şeyi al diyorum. Ev de geniş değil masaları vs yok. İstediklerinin yarısını karşılarsak da yarısı yok. Kızıma kıyafet vermişlerdi. Sonra arkadaşlarının yanında veren kız o benim kıyafetim demiş onlar da çok üzölmüşler. Koşarak eve geldiler, üstlerini çıkardılar. Bi daha giymeyiz dediler. Küçüklerdi o zamanlar”* Bu durumu ağlayarak anlatmıştır.
- D19 da ağlayarak, *“Olmadı mı çok zor. Çocuklar ufak oldu mu çok zor. Üst istiyor, yiyecek istiyor zor veremiyorsun. Para olmadı mı zor oluyor. Çocuk istiyordu veremiyordum. Sıkıntı çekiyordum. Hiç unutmam çocuğum okuldan geldi bir yumurta bile yoktu. Kıramadım çok üzöldüm. Anne biz ne zaman zengin olacağız dedi. Çok üzöldüm”* derken,
- D14 ise, *“Her istediğini alamıyorum. Birini alamıyorum. Giyim alamıyorum. Bayramdan bayrama... baştan aşağı alınmıyor, pantol*

alıyosun gömlek alamıyosun. Gömlek alıyosun ayakkabı alamıyosun... Mutfak açısından da çok alamıyorum. Her ay bir tavuk almışsak iyi işte. dört dörtlük bişey yok yani. Mesela büyük kızıma okula başlayacağı zaman önlük, ayakkabı, çanta alamıyoduk. Ev sahibi almıştı. Çok sevinmiştik” yine gözyaşları içinde ifade etmiştir.

Yukarıdaki ifadelerde olduğu gibi, kadınların çocuklarının isteklerini yerine getirememeleri ve bu durumu ifade ederken yaşadıkları duygusal süreç kadınların yoksulluktan ne denli derinden etkilendiklerini göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, çocukların isteklerinin eve gelir getiren kişiye değil, evi idare etmeye çalışan anneye söylenmesidir. Örneğin,

- *“Çocuklar anneye anlattıkları için kadın daha çok etkileniyo. Kızlar gelip bana anlatıyo. Kızım olan budur! Başkası daha iyi olabilir diyorum. Babası eve gelince çok yoruluyo masaj yapıyoruz. Bak baban çok yoruluyo elinden geleni yapıyo diyorum. Sonra küçük çocuk baba para kazandı mı diye soruyo. Baba, yok kazanmadım diyo. Sonra büyüğü de baba üzülmesin sorma diyo. Başkasından bi şey görünce can çekiyo almak istiyorlar. Biliyom adam da da para yok, üzülmesin diye söylemiyom ama alamayınca babası değil ben görüyüm, ben üzülüüyüm”*
- D11.

D11’in bu ifadesi, bize eve yeterli geliri getiremeyen erkeğin, cinsiyet kimliğine ilişkin sarsılmayı önlemek görevinin de kadının sorumluluğu altında olduğunu göstermektedir. Bu nedenle pratikte, yoksulluktan dolayı hissedilen utancı, mahcubiyeti kadınlar üstlenmişlerdir.

Görüşme yapılan yoksul hanelerde kadınlara, çocuklarının gelecek ve okul durumları hakkında soru yöneltildiğinde, hemen hemen tamamı, çocuklarının ezilmesini engellemeye çalıştıklarını, bunun için her türlü fedakârlığı yapabileceklerini ifade ediyorlar. Çocuklarının ezilmekten kurtulmalarının seçeneği olarak, her şeyden önce okumalarını görüyorlar. “okuyup kendini kurtarmak” düşüncesi, en azından bir hedef gibi duruyor. Örneğin,

- D4, çocuklarının okumaları için gerekirse aç yatacağını, “*Çocuklar akıllarını çalıştırlarsa iyi olurlar. Babaları diyo okuyun ben sizin arkanızdayım. Biz aç kalırız, okuturuz, çocuklarımızı yoksul düşürmeyiz.*”bu ifadelerle söyledi.
- D3 ise çocuklarının okuyarak memur olmalarını ve kendilerini yoksulluk durumundan kurtaracağını düşünerek “*Çocuklar okusalar kendilerini kurtarırlar. Çocuklara öğüt veriyorum. Ben de babası da okumazsan inşaatta sürünürsün diyoruz. Okula gönderiyorum... Biz diyoruz ki çocuklardan biri okusa, hayırlı çıksa rahata kavuşurduk*” anlatmıştır.
- D15 ise, “*çocuklar okursa durum değişir. Okurlarsa masa üstü, okumazlarsa kürek işi...*” biçiminde ifade etti.

Görüşülen gelir düzeyi düşük hanelerin bütününde kadınlara göre, “okumak ve kendini kurtarmak” diye belirtilen arzunun, bir meslek edinebilmek ya da sınıf atlamak ile değil, düzenli bir geliri ve sosyal güvencesi olan bir iş, yani özellikle bir memuriyet sahibi olmak anlamına geldiği anlaşılıyor. Bazı ifadeler, çocukların okumasına verdikleri önemin biraz da çaresizlikten olduğunu düşündürüyor. Yukarıda da belirtilen, “*...çocuklar okursa durum değişir. Okurlarsa masa üstü, okumazlarsa kürek işi...*” şeklinde ifade eden okula gidip devlet memuru olmak yoksulluktan kurtulmalarının önünde tek açık kapı gibi görülüyor.

V. BÖLÜM

5.1. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu araştırmada Malatya’da yaşayan gelir düzeyi yüksek ve gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların derinlemesine görüşme yöntemiyle yoksulluk konusundaki algılamalarına, düşüncelerine, deneyimlemelerine yer verilmiştir. Farklı gelir düzeylerine sahip kadınların eğitim durumu, sağlığa erişim, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, istihdama katılım, hane içinde söz sahibi olma, kendi kendine karar alma gibi temel hak ve çeşitli özgürlüklere erişimlerdeki farklılıklar ile kadın yoksulluğuna dair farklı bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır.

Alan araştırması bulgularına göre, araştırmaya katılan gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların eğitim seviyeleri düşüktür. Katılımcıların çoğu ya ilköğretim mezunudur ya da okuma yazma bilmemektedir. Gelir düzeyi yüksek hanelerdeki katılımcıların büyük çoğunluğu üniversite mezunudur ve eğitime erişim açısından sorunları bulunmamaktadır. Eğitim ile yoksulluk arasındaki ilişki düşünüldüğünde yoksul kadınların eğitime erişimlerinde sorun vardır. Eğitim düzeyi düştükçe yoksulluk artmakta, yoksulluğun sonucunda azalan eğitim olanakları öncelikli olarak kız çocuklarını etkilemektedir. Eğitim ile yoksulluk arasında ters yönde bir ilişki vardır.

Araştırmaya katılan gelir düzeyi düşük kadınların büyük bir bölümü gelir getirici herhangi bir işte çalışmamaktadırlar. Gelir düzeyi yüksek hanelerdeki kadınların büyük bir bölümü nitelikli işlerde çalışmaktadır. Yoksul hanelerdeki kadınların istihdama katılımlarının önündeki en büyük engel toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Eğitim düzeyi düşük ya da okuryazar olmayan, iş gücü piyasasına girmek için yeterli niteliklerden yoksun bırakılmış yoksul hanelerdeki kadınlar için istihdama katılımındaki en önemli engel, çocuk ya da hasta bakımı, eş, aile ve çevre baskısıdır. Kadının yoksulluğu ne kadar derin olsa da kendisi için belirlenen yaşam alanı dışına çıkması “ailenin namusuna” zarar getirme olasılığı anlamına gelmektedir. Bu anlamda ev dışına çıkamayan yoksul kadınların yoksulluk döngüsünden kurtulma olasılıkları azalmaktadır.

Araştırma kapsamında gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların çoğunun kronik rahatsızlıkları bulunmaktadır. Hastalığı olduğunu söyleyen yoksul kadınların yarıdan fazlası hastaneye gidecek, ilaç alacak paralarının olmadığını söyleyerek tedavi olamadıklarını belirtmişlerdir. Yoksulluk durumu, sağlık ve sağlık hizmetlerine ulaşımı olumsuz olarak etkilemektedir. Görüşme kapsamındaki gelir düzeyi yüksek hanelerdeki katılımcıların da kronik rahatsızlıkları vardır. Fakat sağlık hizmetlerine erişimde herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamındaki gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınlar, kişisel ihtiyaçlarını geri plana atıp, ailenin ve özellikle çocuklarının ihtiyaçlarına öncelik vermişlerdir. Yoksul kadınların eğitim, sağlık, beslenme, giyinme gibi temel yapabilirliklerden yoksun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme kapsamındaki gelir düzeyi yüksek hanelerdeki katılımcılar kişisel ihtiyaçlarını karşılamada herhangi bir sorun yaşamamaktadırlar.

Farklı gelir düzeylerine sahip kadınların yaşamdan beklentileri, hayal ve umutları da çok farklıdır. Yoksul hanelerdeki kadınların içinde buldukları durum, hayal etme kapasitelerini de sınırılıyor gibi. Daha fazla imkan ve paralarının olması durumunu hiç düşünmemiş olmaları yoksul kadınların “öğrenilmiş çaresizlik” içerisinde olduklarını göstermektedir.

Görüşme kapsamındaki gelir düzeyi düşük hanelerdeki kadınların yoksulluğu basit bir ekonomik yetersizlik değildir. Eve giren düşük gelire ev içini idare etme çabası ya da olmayanın idaresi ve “anne” olması kadını çaresiz bırakmakta, yoksulluğu daha derinden yaşamasına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ile eğitim, istihdama katılım gibi haklardan mahrumiyet kadını yoksulluk karşısında güçsüz bırakmakta ve karar alma süreçlerinden uzaklaştırmaktadır. Bu yoksul hanelerdeki kadınların evleri, çocukları ve kendileri ile ilgili konularda söz sahibi olmadıkları görülmüştür. Gelir düzeyi yüksek hanelerdeki katılımcılar da yoksulluğun kadınlar için zor bir durum olduğunu ve kadınların yaşadıkları yoksunluklar nedeniyle ikinci plana itildiklerini ve hanede yoksulluktan en çok etkilenen kişi olduklarını belirtmişlerdir. Gelir düzeyi yüksek hanelerdeki kadınlar kendi kararlarını özgürce alabilmektedir. Bu durum, eğitim, istihdama

katılım ve ekonomik bağımsızlığın özgürce karar verebilmelerini etkilediğini göstermektedir.

5.2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Görüşme yapılan yoksul kadınlarda eğitim ve gelir düzeyi düşüktür. Kadınların kullandıkları mekânlar da genellikle evlerinden birkaç sokak öteye geçmemektedir. Ayrıca yaşanan yoksulluğun etkisiyle kadınların farklı bir etkinliğe katılma konusunda farklı düşüncelere sahip oldukları da söylenemez. Ancak bilindiği gibi kadının aile içerisindeki konumu, özellikle çocukları yetiştirme, ailenin namusuna sahip çıkma, evi idame ettirme sorumluluğundan dolayı son derece önemlidir. Kadın hem anne hem eş hem de yoksullukla baş etmeye çalışan baş aktör olarak aile içinde pek çok yükü sırtlanmıştır. Bu nedenle kadınların eğitiminden başlamak üzere, farklı alanlarda kadına yönelik geliştirici etkinlikler yaratılmalıdır.

Yoksul kadınlara mesleki eğitimlerde çeşitli mesleki beceriler kazandırılması kadınlara yeni gelir kaynakları oluşturma olanağı verilebilir. Bu kurslar yerel yönetimlerce desteklenip geliştirilebilir. Ayrıca var olan bazı kurslar için yoksul hanelerde ev dışına çıkmayan, ailenin namusunu temsil eden kadının katılımlarını arttırmak için yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerine büyük ölçüde sorumluluklar düşmektedir. Çünkü bir kadını kurtarmak demek bir neslin devamını kurtarmak demektir. Kadın kendi tecrübelerini, hayata bakış açılarını çocuklarına aktarır, çocukları da annelerinin tecrübeleri ile kazanılmış durumları farkında olmadan devam ettirir.

Eğitim düzeyi düşük, kendisi için belirlenen yaşam alanı dışına çıkamayan, ekonomik özgürlüğü olmayan, kendi ihtiyaçlarını önemsemeyip; fedakârca ailesinin ihtiyaçlarını kıt kaynaklarla karşılamaya çalışan, toplumda ikinci plana itilmiş ve kendisi için dahi karar verme hakkından yoksun olan, hayal dünyaları bile sadece güzel, konforlu tek katlı bir ev ile sınırlanmış yoksul hanelerdeki kadınların, içinde buldukları bu durumu değiştirme çabası içinde olmamaları “öğrenilmiş çaresizlik” içerisinde olduklarını göstermektedir. Yoksul hanelerdeki kadınları yaşadıkları “öğrenilmiş çaresizlik” durumundan kurtarıcı sosyal politikalar üretilmelidir.

Yoksul kadınların kendi gereksinimlerini algılama konusunda zayıf oldukları; ailenin ve çocukların gereksinimlerinin ön plana çıktığı; bu nedenle de kadının eğitim, sağlık gibi temel yaşam haklarından da yoksun olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu süreç araştırmaya katılan kadınların sosyal dışlanmışlık süreci içinde olduğunu da akla getirmektedir.

Toplum merkezi gibi sosyal kurumlarda eğitime katılamamış genç kadınlara yönelik eğitim programları geliştirilmelidir. Böylelikle genç kadınların toplumsal yaşamda daha aktif daha üretken olarak güçlendirilmesi ile birey olarak sahip oldukları hak ve özgürlüklerden haberdar olması sağlanabilir. Böylece yeni nesillerin daha bilinçli ve hayata hazırlıklı olması ile yoksulluk döngüsü kırılabilir, sosyal dışlanmışlıklardan uzaklaştırılabilir.

Yoksul kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunların çözümü konusunda kadınların bireysel özelliklerini, güçlü yönlerini keşfetmesi; bu yönde farkındalık geliştirme, benlik saygısını ve kendine güveni yükseltme, kendini kabul düzeyini arttırma, içselleştirdiği suçluluk duygularından temizlenme odaklı sosyal hizmet uygulamaları geliştirilmelidir. Örneğin, kendini daha dinamik, genç hisseden 68 yaşındaki Y8'in gelir düzeyinin, içinde yaşanan toplumun, eğitimin kısacası farklı habituslarda yaşayan kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye birikimlerinin farklılığı hayata bakış açılarının farklılıklarını hatta sağlıklarını bile etkilemektedir.

Sosyal hizmet uygulamaları ile yoksul kadınların bireysel güçlenmelerini sağlama amacıyla kadınlara yaşam alanları belirlenmelidir. Böylece kadınlara yönelik olan bu çalışmalarda kadınların nelere ilgili olduğu da dikkatlerden kaçmayacak ve mesleki uygulamaların içerisinde yer alan yaşam alanları ile kadın güçlenecektir. Bu uygulamalarla yoksul kadınların yeteneklerinin keşfedilip geliştirilmesi ve bu yeteneklerini kullanıp çeşitli kazanımlar elde etmesi ile yoksul kadının toplumda daha güçlü hale geleceği düşünülmektedir.

Yoksul kadınların içinde yaşadığı aile, iş, komşuluk, arkadaşlık gibi diğer toplumsal sistemlerle ilişkileri güçlendirilebilir. Kadınların çalışmaları konusunda karşılaştıkları bu grupsal anlamdaki ilişkilerden kaynaklanan sorunlara yönelik

çalışmalar düzenlenebilir. Kadınların içinde yaşadıkları toplumsal çevreden nasıl yardım alacakları konusunda, iş hayatına katılımlarına nasıl destek verebilecekleri yönünde kadınlarla birlikte çeşitli düzenlemeler yapılabilir. Örneğin yoksul bir kadının iş hayatına katılabilmesi konusunda; aile içi sorumluluklarının aile üyeleri, akrabalar, komşular ve arkadaşlar ile paylaşılması ve bu konularda yükünün hafifletilerek rahatlaması için bir kısım düzenlemeler gerçekleştirilebilir. Örneğin büyük anneye maaş vermek gibi var olan düzenlemeler geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Yoksulluk sorunu çok boyutlu karmaşık bir sorun olup tek bir kurumun bu soruna çözüm bulması ve gerçekleştirilmesi beklenemez. Bilindiği gibi toplumun en temel yapı taşı ailedir. Toplumumuzda aile kurumu büyük bir öneme sahip olup, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda birçok işleve sahiptir. Çalışmamızda da yer verdiğimiz gibi aile içinde yaşanan yoksulluktan çocuklar ve kadınlar çok daha fazla etkilenmektedir. Bu nedenle aile bazında yoksulluk sorunu ele alınırken kadın yoksulluğu gözden kaçırılmamalı ve bu husus detaylarıyla incelenmelidir.

Kadın odağında üretilen sosyal ve ekonomik politikalarda uygulamalar toplumsal cinsiyet eksenli geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Çalışma hayatında yer alamayan yoksul kadınlar için girişimciliğe teşvik edici özel fonlar arttırılmalı ve daha üretken hale getirilmelidir. Böylelikle çalışma hayatında emeğini sergileme fırsatı bulan ve emeğinin bir değer olduğunu keşfeden kadın, hem kendine hem de ailesinin refahına katkıda bulunacaktır. Böylelikle yoksul kadının toplumsal yaşamla bütünleşmesi sağlanabilir ve kendine güveni arttırılabilir.

Kadına dair yapılan araştırma ve uygulamalar ile kadının kendisini, yaşadığı sorunları, bu sorunların çözümü ile ilgili beklenti ve isteklerini açık bir şekilde ifade etmesine imkân tanınmalıdır. Böylece kadınların toplumsal yaşama katılımı sağlanır ve üretilecek olan çözümler daha gerçekçi olabilir. Araştırma sonuçlarına göre kadınların çoğunun hayali kendilerine ait olan, güzel, konforlu bir eve sahip olmaları. Buradan hareketle maddi geliri olan kadınlar için ödeyebilecekleri ucuz konutlar; geliri olmayanlar için ise sosyal konutlar yapılmalıdır.

Yoksulluk döngüsünü kırmayıp, yoksulluk kültürü içinde yetişen kadın ve genç kızlara yönelik çeşitli düzeylerde sosyal hizmet müdahale stratejileri geliştirilmelidir. Toplumda güçsüz bırakılan kesimleri koruma altına alan sosyal programlar ve uygulamalar geliştirilmelidir. Toplumda büyük öneme sahip olan aile kurumunu ayakta tutan kadının var olan yoksulluğu aşmada temel role sahip olduğu düşünülerek hareket edilmeli ve bununla alakalı olarak eğitilmelidir. Yoksul kadınların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde kaymakamlık, sosyal hizmetler ve muhtarlıklar aracılığıyla görece daha eğitilmiş, tecrübeli, bilinçli ve farkındalık düzeyi gelişmiş yerel kadınların yer aldığı heyetler oluşturulmalıdır. Bu heyetler aracılığıyla hanelerde “kimin, ne derecede, nasıl, hangi sorunlarla” yaşadığına ilişkin bilgiler toplanmalı ve yoksulluk haritası çıkarılmalıdır. Elde edilen bilgiler sosyal hizmet uzmanlarınca değerlendirilip çeşitli çözüm yolları üretilmelidir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Reşat, Yusufoglu, Ö.Şükrü, (2012), **Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları**, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı:1

Açıkgöz, Reşat, (2010), **Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:2

Albayrak, Candan, (2011), **Kadın Yoksulluğu ve Sosyal Güvenlik**, Kadın ve Yoksulluk, Edt.Nazan Moroğlu, CM Yayın, İstanbul

Alpaydın, Yusuf, (2008), **Türkiye’de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri**, İLEM, yıl:3, sayı:3

Alptekin, Duygu, (2014), **Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları**, Yoksulluk Ve Kadın, Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan, Duygu Alptekin, Ayrıntı yay. İstanbul

Alptekin, Duygu, Aksan, Gamze, (2010), **Yoksulluk Ve Kadın: Teorik Ve Uygulamalı Bir Çalışma**, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, Ed. Mahmut Kardaş vd., İstanbul

Altındal, Aytunç, (2004), **Türkiye’de Kadın**, Alfa yayınları, İstanbul

Bahadır, Ziyne, Daşlı Yılmaz, (2010), **Şartlı Nakit Transferinden (ŞNT) Yararlanan Aileler Sivas Örneği**, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, Ed. Mahmut Kardaş vd., İstanbul

Bakacak, Gelgeç Ayça (2009). **Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S:44

Balkır, Z.Gönül, Apaydın, Deniz Tekin, (2011), **Küreselleşmenin Kadın Yoksulluğuna Etkisi**, Kadın ve Yoksulluk, Edt.Nazan Moroğlu, CM Yayın, İstanbul

Bayraktutan, Yusuf, Akatay, Merve, (2012), **Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği**, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı:24

Bilim, Yasin, (2007), **Görüşme Tekniği ve Araştırmalarda Kullanımı. Nitel Araştırma Neden Nasıl Niçin**, (Ed: Bilim Yasin, Mil Burak, Yüksel Atila), Ankara: Detay Yayıncılık

Bourdieu, Pierre and Wacquant, Loic J. D. (2003), **Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul

Bourdieu, Pierre, (2006), **Pratik Nedenler**, (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), Hil Yayınları, İstanbul

Buğra, Ayşe, (2005), **Yoksulluk Ve Sosyal Haklar**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi

Chant, Sylvia, (2003), **“Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts, Fictions and Forward Strategies”**

Çağatay, Nilüfer, (1998), **Gender And Poverty**, Social Development And Poverty Elimination Division, Working Paper Series, WP5

Çaha, Ömer (1996). **Sivil Kadın & Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın**, Vadi yayınları, Ankara

Çakır, Özlem, (2002), **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 4, No:3

Çakır, Özlem, (2008), **“Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması”** Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdare Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:31

Demirbilek, Sevda, (2007), **Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açidan İncelenmesi**, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 44 Sayı:511

Devlet Planlama Teşkilatı, (2001), **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, (DPT Yayın no:2599 ÖİK:610)

Doğan, Eda, (2014), **Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi**, (TC kalkınma bakanlığı Yayın no:2880), Uzmanlık Tezi

Doğramacı, Emel (1992). **Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü**, Türkiye İş Bankası yayınları, Ankara

Ecevit, Yıldız, (2003), “**Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?**”, C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 25 (4)

Ensari, Sıddık, (2010), **Tük’in Yoksulluk Analizleri Üzerine**, Maliye Finans Yazıları, yıl:24 sayı:87

Erdem, Tefvik, (2003), **Yoksulluk Üzerine Bir Çalışma: ‘Ankara Kent Yoksulları** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Erdugan, Fatma Erbil, (2010), **Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği**, Özürlüler Uzmanlığı Tezi, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayın No:50, Ankara

Ereş, Figen (2006). **Türkiye’de Kadının Statüsü ve Yansımaları**, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:19

Gezer, İbrahim, Özcan, Şemsettin, Vd.,(2011), **Malatya Vizyon 2023 (Malatya İl Gelişim Raporu)**, Bilsam yayınları, Malatya

Giddens, Anthony, (2005), **Sosyoloji**, Haz. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara

Gökalp, Ziya, (1990), **Türkçülüğün Esasları**, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

Gökkaya, Veda Bilican, (2014), **Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet**, The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 26, Summer II

Gökovalı, Ummuhan, Aysun D. Işık, Çisel, E.Gökmen, (2014), **Kadın Yoksulluğuna Objektif ve Sübjektif Bakış: Muğla ve Mardin Örneği**, Yoksulluk Ve Kadın, Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan, Duygu Alptekin, Ayrıntı yay. İstanbul

Goldberg, Gertrude Schaffner ve Kremen, Eleanor, (1990), **The Feminization of Poverty: Discovered in America” The Feminization of Poverty: Only in America?**, (Ed. G. S. Golberg and E. Kremen), Greenwood Press, New York

Güneş, Fatime, (2011), **Farklı Emek Kategorileri Açısından Kadın Yoksulluğu**, Çalışma ve Toplum

Hattatoğlu, Dilek, (2007), **“Yoksulluk Örtüsünün Arkasında: Bazı Kavramlaştırma Sorunlarına Dair”**, Eğitim Bilim Toplum Dergisi, cilt:5 sayı:18

Işık, Oğuz, ve Pınarcıoğlu M. Melih, (2013), **Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği**, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul

Kan, Arzu, (2014), **Kırsal Yoksulluğun Tarım ve Kadın Boyutu**, Yoksulluk Ve Kadın, Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan, Duygu Alptekin, Ayrıntı yay. İstanbul

Karakaş, Mehmet, (2010), **Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma**, Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XII, Sayı: 2

Kardam, Filiz, Yüksel, İlknur, (2004), **Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri:Yapabilirlik Ve Yapabilirlikten Yoksunluk**, Nüfusbilim Dergisi\Turkish Journal of Population Studies, 26

Kargı, Meral Güneş, (2011), **Yoksulluğun Hükümranlığında Kadının Varlık Mücadelesi**, Kadın ve Yoksulluk, edt:Nazan Moroğlu, CM yayın, İstanbul

Kaypak, Şafak, (2014),**Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak**, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1,

Kocacık, Faruk, Gökaya, Veda Bilican (2005), “**Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları**”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:6, Sayı:1

Koytak, Elyesa, (2012), **Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi** Sosyoloji Dergisi:3, Dizi:25, Sayı,2

Kümbetoğlu, Belkıs, (2002), ‘**Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk**’, *Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı 2002 Bildirileri* (ed. Yasemin Özdek), TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara

Lewis, Oscar, (1966), **The Culture Of Poverty**, AMERİKAN, Volume.215, Number.4, October

Marshall, Gordon, (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayını, Ankara

Moghadam, Valentine M. (2005), “**The „Feminization of Poverty“ and Women’s Human Rights**”, Social and Human Sciences Papers In Women’s Studies/Gender Research, France

Önder, Nurcan, (2013), **Türkiye’de Kadın İş Gücünün Görünümü**, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt:1, Sayı:1

Öz, Cihan Selek, Yıldırım, Sinem,(2009), **Türkiye’de Kentsel Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü**, Uluslar arası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler, Belediye-İş Sendikası Yayını, Ankara

Özdemir, Murat (2010), **Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunları Üzerine Bir Çalışma**. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1)

Öztornacı, Burak ve Veziroğlu, Püren (2012), **Küreselleşme Ve Türkiye’de Yoksulluk**, 10.ulusal Tarım Ekonomisi kongresi, Konya, http://www.academia.edu/3560145/Küreselleşme_ve_Türkiye_de_Kırsal_Yoksulluk erişim tarihi:13.12.2014

Öztürk, Mustafa, Çetin, Başak Işıl, (2009), **Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar**, Journal of Yaşar Universty, 3(11)

Palabıyık, Adem, (2011) **Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine** Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı 61-6

Pearce, Diana, (1978), **The Feminization of Poverty: Women, Work, and Welfare**, The Urban & Social Change Review, Special Issue on Women and Work, Volume 11, Numbers 1 and 2

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>) Erişim:10.10.2015

Rowntree, Benjamin Seebohm, (1901), Kent Yaşamı Üzerine Bir İnceleme (Poverty: A Study of Town Life)

Sağ, Vahap, **Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk**, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1

Sallan Gül, Songül, Şen, A. Ayşe, Kaya, Eylem, (2014), **Toplumsal Cinsiyet Boyutundan Türkiye’de Eğitim Ve Yoksulluk İlişkisi**, Yoksulluk Ve Kadın, Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan, Duygu Alptekin, Ayrıntı yay. İstanbul

Sevinç, Necdet (1987). **Eski Türklerde Kadın ve Aile**, Türk Dünyası Araştırma Vakfı yayınları, İstanbul

Silver, Hilary, (1994), **Social Exclusion And Social Solidarity: Three Paradigms**, International Labour Review, Vol,133

Sapançalı, Faruk, (2005), **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül yayınları, 1.baskı, İzmir

Semerci, Pınar U.,(2012), **Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma**, Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar, Derleyen, Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul

Şahin, Tijen, (2009), **Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi**, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara

Şener, Ülker, (2012), **Kadın Yoksulluğu**, Mülkiye Dergisi, 36(4)

Şener, Ülker, (2009), **Kadın Yoksulluğu**, Tepav(Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı)

Şengül, Seda, Fisunoğlu, Mahir, (2014), **Türkiye’de Kadın Yoksulluğu**, International Conference On Eurasian Economies

Şengür, Mehmet, Taban, Sami, (2012), **Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1)

Şenses, Fikret, (2009), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk** İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul,

Topçuoğlu, Abdullah, Aksan, Gamze, (2014), **Türkiye’de Yoksullukla Mücadele, Sosyal Yardımlar ve Kadınlar**, Yoksulluk Ve Kadın, Abdullah Topçuoğlu, Gamze Aksan, Duygu Alptekin, Ayrıntı yay. İstanbul

Topgül, Seda, (2013), **Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması**, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 1

Turan, Osman (1997). **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarih II**, 9.Baskı, Boğaziçi Kültür Yayınları, İstanbul

TÜİK, haber bülteni (2015), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619> Erişim:14.11.2016

Uçar, Ceren, (2011), **Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları Ve Etkinlikleri**, Uzmanlık Tezi, T.C. BAŞBAKANLIK Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara

Ulutaş Ünlütürk, Çağla, (2009), **Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek**, Çalışma ve Toplum

Ünal, Ahmet Zeki, (2013), **Yerinden Olmuşlar”ın Yoksulluğunu Yeniden Üreten Habitus**, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15 (25)

http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/d6ae6d63-dabf-4252-9c6a-201f96b5fbb1/haber_20150415_103.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=d6ae6d63-dabf-4252-9c6a-201f96b5fbb1 Erişim:10.10.2016

Vicente, Esther, (2005), **From the Feminization of Poverty to the Feminization and Democratization of Power**, SELA Panel 1: The Obligation to Eradicate Poverty

YUNCU, L. Demet, (bt.) (2009), **İki Yoksulluk Yaklaşımı: A. Sen’in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırması**, BOUNSPF, , <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper4>.

<http://www.flashbermalatya.com/inx/haber-9776>

[Iste Malatyanin Yoksulluk Envanteri.html](http://www.flashbermalatya.com/inx/haber-9776), 2011).(Erişim Tarihi. 10.09.2015)

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18624> (Erişim Tarihi. 10.09.2015)

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (Erişim Tarihi. 10.09.2015)

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18636> (Erişim Tarihi. 10.09.2015)

<http://www.turkis.org.tr/dosya/CUCjJT87Sa2d.pdf> (erişim tarihi. 10.09.2015)

Tüik, (2016), Sayı: 21519 (Erişim Tarihi. 10.05.2016)

Tüik, **Seçilmiş göstergelerle Malatya 2013**, Ankara(Erişim Tarihi: 1.06.2017)

<http://www.malatya.gov.tr/ekonomi> (Erişim Tarihi: 19.05.2017)

EK-1. GÖRÜŞME FORMU

• GÖRÜŞÜLEN KİŞİ

- Yaşı
- Eğitim düzeyi (sadece diploma değil, hangi sınıfa kadar okuyabildi)
- Medeni durum
- Aile yapısı (çekirdek, geniş, geçici geniş, çocuk sayısı)
- Sosyo-ekonomik yapı (gelir getiren/düzenli çalışan kişi sayısı)

• YOKSULLUK DURUMU

- Yoksulluk algısı (kendisine dair) (iyi, orta,kötü)
- Yoksulluğun nedeni
- Temel ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı
- Aylık gelir/ elde edilen gelir en çok nelere harcanıyor
- Gelir (sahip olduğu) ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılıyor, yeterli mi?
- Yardım alınıyor mu? (kimlerden, nereden)
- Yoksulluk döngüsü var mı? Kendi ailesi veya eşinin ailesi yoksul mu?
Çocukları yoksul olacak mı yoksa bu döngü değişecek mi?

• YOKSUNLUK

- Eğitim
- Sağlık
- Çocuklarına (varsa) yönelik olanaklar
- Evlerindeki olanaklar

- Sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanma
- Giyim, ulaşım gibi kendi özel ihtiyaçlarını karşılayabiliyor mu?
- Daha fazla para/imkân olsaydı neler yapmak isterdi

- **KADIN YOKSULLUĞU**

- Kadın ve yoksul olmak ne anlama geliyor?
- Kadınlar nasıl etkileniyor?
- Yapabilirlik – çalışabilecek durumda mı? Çalışabiliyor mu?
  - _ evde/çocuklarla ilgili söz söyleyebilecek durumda mı?

- **YOKSULLUĞUN ÇÖZÜMÜ**

- Ne yapmalı? Bireysel ve başka?
- Yardımlar çözüm mü?
- Yoksullukla baş etme/mücadele yöntemleri nelerdir

- **GELECEĞİ (KENDİ) AİLESİNİN, ÜLKENİN NASIL GÖRÜYOR?**

EK-2: KADINLARLA GÖRÜŞMELER ÖZET BİLGİ

Gelir Düzeyi Düşük Hanelerdeki Kadınlar

D1: 62 yaşında. Malatya doğumlu. Evli. Eşi hasta ve çalışmıyor. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. İki oğlu ve bir kızı var. Oğlanları evli ve ayrı yaşıyorlar. Kızı ilkokul mezunu, kronik hasta ve bekar. Kızını maddi imkânsızlıklardan dolayı okutmamış. Çekirdek aile yapısına sahip ve 3 kişi yaşıyorlar. Oğlanlardan biri asgari ücretle diğeri de serbest çalışıyor. Ev hanımı. Hanelerine giren ortalama gelir, eşinin 3 ayda bir aldığı 65 yaş maaşı olan 705.62TL'dir. Kömür yardımı ve market fişi yardımı alıyor. Yeşil kart kullanıyorlar. Melekbaba mahallesinde ikamet ediyor.

D2: 45 yaşında. Malatya doğumlu. Evli ve 2oğlu var. Oğlanların biri lisede diğeri de üniversitede aldığı bursla okuyor. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Geniş aile yapısına sahip evde kayınbaba ile yaşıyorlar. Ev hanımı. Sadece eşi çalışıyor. Düzenli bir işi ve düzenli gelirleri yok. Yazın tarımla uğraşiyor kışın balıkçılık yapıyor. Ama tüm kışta değil belli bir sürede çalışıyor. SSK'ları var. Kayınbaba 65 yaş maaşı olan 705.62TL almakta. Kayınbabanın evinde oturuyorlar. Melekbaba mahallesinde ikamet ediyor.

D3: 31 yaşında. Adana doğumlu. Evlendikten sonra Malatya'ya yerleşmiş. İlkokul mezunu ve çalışmıyor. Bekarken fabrikada işçi olarak çalışmış. Çekirdek aile yapısına sahip, evli ve 4 erkek çocuğu var. En büyüğü ortaokulda okumak üzere 3 çocuğu okuyor. En küçüğü ise 4 yaşında. Ev hanımı. Sadece eşi çalışıyor. İnşaatta sıva yapıyor. Düzenli gelirleri yok. İşe bağlı kışın oturuyor. Yazın iş olursa gidiyor. Yazın çalıştığı parayla kışı geçirmeye çalışıyorlar. Herhangi bir sosyal güvenceleri yok. Evleri kira. Melekbaba mahallesinde ikamet ediyor.

D4: 39 yaşında. Malatya doğumlu. Okula sadece bir ay gitmiş. Okuma yazması yok. Çekirdek aile yapısına sahip, evli olup ortaokula giden 2 kızı ve ilkokula giden bir oğlu var. Ev hanımı. Sadece eşi çalışıyor. Mobilyacı da çalışıyor aylık asgari ücrete yakın para kazanıyor. Tarım sigortasını iki ayda bir ödüyor. Başka gelir gelen bir yer yok. Melekbaba mahallesinde ikamet ediyor.

D5: 46 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokulu 3. sınıftan terk etmiş. Okuma yazması var. Eşi bir buçuk yıllık evli iken vefat etmiş. Geniş aile yapısına sahip. Kendi anne babası ve çocuğu ile yaşıyor. 22 yaşında bir kızı var. Aldığı bursla üniversitede okuyor. Çalışmıyor. İki ayda bir 500.00TL olarak verilen dul maaşı var. Yeşil kartı var. Melekbaba mahallesinde ikamet ediyor.

D6: 52 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Çekirdek aile yapısına sahip, evli ve iki oğlu bir kızı var. Çocukların ikisi üniversiteye giriş sınavlarına hazırlanıyor, biri de lise de okuyor. Üniversiteye hazırlanan çocukları dershaneye gönderememiş. Ev hanımı, sadece eşi çalışıyor. Benzin istasyonunda çalışıyormuş emekli olmuş. Şimdi de ek iş yapıyor hamallık gibi. SSK güvencesine sahip. Ev sahibi. Herhangi bir yerden yardım almıyor. Taştepe mahallesinde ikamet ediyor.

D7: 63 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Ailesi göndermemiş. Ev hanımı. Çekirdek aile yapısına sahip, evli ve üç kızı, iki oğlu var. Eşi çalışmıyor. Kalp hastası. Üç ayda bir 800.00TL civarında hasta parası alıyor. Ev kira 200.00TL. Bir oğlu bekar ve fabrika da çalışıyor diğer oğlu evli ve serbest çalışıyor boyacılık yapıyor ama çok fazla iş bulamıyor. Bir kızı evli diğer iki kız bekâr ve çalışmıyorlar. Çocukların dördü ilkokul mezunu, maddi imkânsızlıklardan dolayı okutamamış ama en küçüğü olan fabrikada çalışan önlisans mezunu. Yeşil kartı var. Taştepe mahallesinde ikamet ediyor.

D8: 31 yaşında. Malatya doğumlu. Üniversite ikinci sınıf, açık öğretimden okuyor. Bekar, çekirdek aile yapısına sahip. Altı kız iki erkek olmak üzere sekiz kardeşler. Babası malulen emekli. Kendisi de belediye motaş parkmetre görevlisi. Aylık geliri 1500.00TL. SSK güvencesine sahip. İki kardeşi bursla üniversite okuyor. Taştepe mahallesinde ikamet ediyor.

D9: 37 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Kendisi okumak istediği halde babası okutmamış. Eşi terk etmiş ama boşanmamış, ayrı yaşıyorlar. Boşanmak için mücadele veriyor. Çekirdek aile yapısına sahip, 2 kızı ile yaşıyor. Çocukların biri lise mezunu, maddi imkansızlıktan dolayı dershaneye gönderemiyor. Diğeri ortaokulda okuyor. Bir mağazada temizlik görevlisi olarak altı yıldır çalışıyor. Aylık 1.100.00 TL alıyor ve SSK güvencesi var. Babasının yaptığı ve kendi parasıyla hala

borcunu ödediği camını, kapısını taktırdığı iki odalı bir gecekonduda yaşıyor. Yamaç mahallesinde ikamet ediyor.

D10: 30 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Evli. Çekirdek aile yapısına sahip biri dokuz diğeri dört yaşında iki çocuğu var. Ev hanımı. Evlenmeden önce kayısı fabrikasında kısa bir süre çalışmış. Şimdi de çalışmasına eşi izin vermiyormuş. Sadece eşi çalışıyor. Berber dükkânı var. Dükkânın aylık kira gideri 900.00TL ve 440.00TL bağkur ödemesi var. Kalan üç beş kuruşla da geçinmeye çalışıyorlar. Kayınvalidesinin evinde oturduğu için kira vermiyor. Yamaç mahallesinde ikamet ediyor.

D11: 37 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Maddi imkânsızlıklardan dolayı okuyamamış. Evli, iki kızı ve dört ve altı yaşlarında iki oğlu var. Kızlar lise ve ortaokula gidiyorlar. Çekirdek aile yapısına sahip. Kendisi bir iki sene günlük yevmiye karşılığında kayısı bahçesinde çalışmış, oğlanlar doğunca bırakmış. Eşi hamallık yapıyor. Yazın çalışıyor kışın iş olmuyor. Aylık ortalama 700.00TL ile 800.00TL kazanıyor. Tarım sigortaları var. Her tarafı küf olan yerleri beton çok eski, tuvalet ve banyoyu bu yıl içeri aldıkları kayınvalidesinin evi olan bir gecekonduda kira vermemek için yaşıyorlar. Yamaç mahallesinde ikamet ediyor.

D12: 42 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Kız çocuğu olduğu için gönderilmemiş. Evli, bekar iki çocuk var. Çekirdek aile yapısına sahip. Ev hanımı. Eşi ve kızı çalışıyor. Eşi inşaat işçisi, kızı da haftalık 150TL karşılığında çalışıyor. Belediyeden senede bir de market alışverişi fişi ve senede bir kömür yardımı alıyorlar. Yeşil kart var. Çocuklar ortaokul mezunu. Maddi imkânsızlıktan dolayı kendi istekleriyle okuldan ayrılmışlar. Taştepe mahallesinde ikamet ediyor.

D13: 50 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Evli, bir kızı bir oğlu var. Lisede okuyorlar ve zorlukla okutuyorlar. Çekirdek aile ve sadece eşi çalışıyor. İnşaat işçisi kışın üç ay iş yok. Düzenli gelirleri yok. Evi kira. Orta da değil bir kişi çalışıyor. Yeşil kart var. Belediyeden kömür yardımı ve ramazanda market alışverişi fişi alıyoruz. Yamaç mahallesinde ikamet ediyor.

D14: 45 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Okuma yazma kursuna gitmiş bir ay. Sonra kocası izin vermemiş çocukları küçük olduğu için. Evli, çekirdek aile. 2 oğlu bir kızı var. Kız lise mezunu ve çalışmıyor oğulları ise ortaokula gidiyorlar. Ev hanımı. Eşi hastanede şirket çalışanı. Asgari ücret alıyor. Taştepe mahallesinde ikamet ediyor.

D15: 45 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Eşi on beş yıl önce vefat etmiş. Eşinin ailesi ile yaşıyor. Üç oğlu bir kızı var. İki ayda bir 500.00TL olarak verilen dul maaşı var. Yeşil kartı var. Büyük oğlu şehir dışında çalışıyor. Diğerlerini devlet okutuyor. Eşi vefat ettikten sonra sosyal güvencesi olmadığı için çok sıkıntı yaşamış. Belediyeden kömür yardımı ve ramazanda market alışverişi fişi ve ekmek fişi alıyoruz. Yamaç mahallesinde ikamet ediyor.

D16: 67 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Eşi 17 yıl önce vefat etmiş. Sekiz çocuğu var. Çocuklarının hepsi evli ve ilkokul mezunu. Çatısı olmayan tek odalı bir evde tek başına yaşıyor. Belediyeden üç ayda bir market fişi, ekmek fişi ve kömür yardımı alıyor. İki ayda bir 500.00TL olarak verilen dul maaşı var. Yeşil kartı var. Kıltepe mahallesinde ikamet ediyor.

D17: 42 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Çekirdek aile, bir oğlu ve bir kızı var. İki de yardımlarla ve aldıkları burslarla üniversite de okuyor. Eşi ayakkabı tamircisi olarak çalışıyor. Düzenli gelirleri yok. Tarım sigortası var. Gecekonuda yaşıyor, kışın ev su ile doluyormuş. Kıltepe mahallesinde ikamet ediyor.

D18: 50 yaşında. Malatya doğumlu. İlkokul mezunu. Evli 2 oğlu ve bir kızı var. Kayınvalidesi ile yaşıyorlar. Geniş aile. Gelir getiren iki kişi var. Eşi emekli bin lira alıyor. Oğlan çalışıyor ama kendine harcıyor Ev kira 220 lira ödüyorlar. Çocuklar okumamışlar. Büyük oğlan liseye gitmiş ama okumamış. SSK güvencesi var. Kıltepe mahallesinde ikamet ediyor.

D19: 50 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması yok. Okula hiç gitmemiş. Sülalelerinde hiçbir kız okumamış. Dul, eşi 25 yıl önce vefat etmiş.

Çekirdek aile, bir oğlu ve bir kızı var. Kızı ilkokul mezunu oğlu polis olmuş. Önceden gizlice temizliğe gitmiş, merdiven silmiş. Şimdi ise babasından kalan aylıkla geçimini sağlıyor. SSK güvencesi var. Kıltepe mahallesinde ikamet ediyor.

D20: 54 yaşında. Malatya doğumlu. Okuma yazması var ama ilkokul 1.sınıf terk. Evli, iki kızı bir oğlu evli bir oğlu da bekâr. Çekirdek aile. Eşinin emekli aylığı var Bağkur'dan. Ev hanımı. Kızlar ilkokul, oğlanlar lise mezunu. Küçük oğlu kanser hastası ve ilaç almakta sıkıntı çekiyorlar. Akrabalarının yardımıyla ilaçlarını alabiliyorlar. Kıltepe mahallesinde ikamet ediyor.

Gelir Düzeyi Yüksek Hanelerdeki Kadınlar

Y1: 47 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Eczanesi var. Evli, iki çocuğu var. Büyük oğlu tıp fakültesinde, küçük oğlu kolejde okuyor. Çekirdek aile. Eşi doktor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y2: 28 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu ve doktor. Bekâr ailesiyle birlikte yaşıyor. Evli bir ağabeyi var. Geniş aile. Babası ticaretle uğraşıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y3: 27 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Avukat. 3 kardeşler. Kardeşlerden biri doktor, diğeri aynı iş yerinde avukat. Çekirdek aile. Ailede 3 kişi çalışıyor. Zafer mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y4: 44 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Doktor, kendi polikliniği var. Malatya, Hatay ve İstanbul'da şubeleri var. Çekirdek aile, annesi ile yaşıyor. İnönü mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y5: 41 yaşında. Malatya doğumlu. Yüksek lisans mezunu. Öğretim görevlisi. Evli ve iki çocuğu var. İkisi de kolejde okuyor. Çekirdek aile. Eşi ticaretle uğraşıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y6: 44 yaşında. Malatya doğumlu. Önlisans mezunu. Evli, dört çocuğu var. Bir çocuğu özel üniversite de diğerkleri de kolejde okuyor. Çekirdek aile. Eşi çalışıyor, ihracat yapıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y7: 46 yaşında. Malatya doğumlu. Lise mezunu. Çalışmıyor. Çekirdek aile. Üç oğlu var. Büyük oğlu mühendis çalışıyor. Diğer oğlu özel bir üniversite de, küçük oğlu ise kolejde okuyor. Eşi ticaretle uğraşiyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y8: 68 yaşında. Malatya doğumlu. Lise mezunu. Ev hanımı. Evli, üç çocuğu var ve evliler. Çocuklarından ikisi doktor biri de elektrik mühendisi. İstanbul'da Hastane ve boğazda restoranları var. Eşi avukat. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y9: 46 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu, doktor. Hastane sahibi. Evli, üç çocuğu var. İlkokul ve ortaokulda kolejde okuyorlar. Eşi de doktor. İnönü mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y10: 35 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Giyim mağazası var. Anne ve babası emekli. Bekâr ve ailesi ile birlikte yaşıyor. Çekirdek aile yapısına sahip. İnönü mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y11:68 yaşında. Malatya doğumlu. Lise mezunu, Medrese eğitimi almış. Arapçası var. Eşi ticaretle uğraşiyor. 4 çocuğu var. Biri avukat, biri inşaat mühendisi biri lisans mezunu babası ile çalışıyor, biri de lisans mezunu bekar ve çalışmıyor. Diğerleri evliler. Çekirdek aile. İnönü mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y12: 49 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. İki bölüm okumuş. Çekirdek aile, 3 çocuğu var, biri evli. Biri özel üniversite de okuyor. Biri de ortaokulu kolejde okuyor. Kendisi emekli, eşi mali müşavir olarak çalışıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y13: 28 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Eczanesi var. Evli, çocuk yok. Eşinin de eczanesi var. İnönü mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y14: 27 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Mağaza işletiyor. Bekar, ailesi ile yaşıyor. Çekirdek aile. Babasının fabrikası işletiyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y15: 51 yaşında. Malatya doğumlu. Lise mezunu. Ev hanımı. İki çocuğu var ve ikisi de lisans mezunu olup çalışmaktalar. Eşi kayısı ticaretiyle uğraşiyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y16: 28 yaşında. Malatya doğumlu. Önlisans mezunu. Ev hanımı. Evli, 2 küçük çocuğu var. Eşi müteahhitlik yapıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y17: 27 yaşında. Malatya doğumlu. Yüksek lisans mezunu, matematik öğretmeni. Evli, küçük bir çocuğu var. Çekirdek aile. Eşi inşaat mühendisi, özel bir şirkette çalışıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y18: 54 yaşında. Malatya doğumlu. Lise mezunu. Ev hanımı. Evli ve iki kız iki erkek evladı var. Oğulları Amerika ve İngiltere’de üniversite okumuşlar. Bir kızını üniversitede diğeri lise de kolejde okuyor. Eşinin Malatya ve Aydın’da fabrikası var, ihracat ile uğraşiyor. Oğulları ile çalışıyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y19: 32 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Eczanesi var. Bekar, ailesi ile yaşıyor. Çekirdek aile. Bir kardeşi var. Avukat. Babası emekli hâkim. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

Y20: 53 yaşında. Malatya doğumlu. Lisans mezunu. Diş hekimi. Özel muayenehanesi var. Evli, iki oğlu var. Eşi de doktor. Çekirdek aile. Çocukların ikisi de yurt dışında üniversite de okuyor. Turgut Özal mahallesinde ikamet ediyorlar.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : **Eda GÜZEL**
Uyruğu : **T.C.**
Doğum Tarihi ve Yeri : **10.11.1987/ MALATYA**
e-posta : **edaguzel87@hotmail.com**

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2010
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2017

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
03.02.2014	Özel bil-çağ yabancı dil ve bilgisayar kursları	Memur

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı   KPDS ( )   ÜDS ( )   TOEFL ( )   YÖK-DİL (65)